

Arjen turvaa Lapissa

Osallisuus, palvelut ja elinkeinot

Arjen turvaa Lapissa

Niko Niemisalo (toim.)

Arjen turvaa Lapissa

Osallisuus, palvelut ja elinkeinot

Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 15/2018

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät

ISBN 978-952-316-249-5 (nid.)

ISSN 2489-2629 (painettu)

ISBN 978-952-316-250-1 (pdf)

ISSN 2489-2637 (verkkojulkaisu)

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja

Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset
15/2018

Rahoittajat: Euroopan unioni – Euroopan aluekehitysrahasto, Euroopan unioni – Euroopan sosiaalirahasto, European Union European Regional Development Fund, Interreg Europe, Lapin ammattikorkeakoulu, Lifelong Learning Programme, Maaseutu.fi, Maaseutuvirasto, SOCENT SPAs Interreg Europe, Vipuvoimaa EU:lta 2014-2020

Kirjoittajat: Julia Bosse, Ari Evwaraye, Anu Harju-Myllyaho, Sisko Häikiö, Leena Inkeröinen, Ulla Kangasniemi, Kenneth Karlsson, Seppo Kilpiäinen, Marlene Kohllechner-Autto, Elisa Lahti, Eila Linna, Timo Marttala, Niko Niemisalo, Petri Niska, Sari Nisula, Marko Palmgren, Petteri Pohja, Jenni Pyhäjärvi, Pasi Satokangas, Tuija Syväjärvi, Tarja Tammia, Reijo Tolppi

Toimittaja: Niko Niemisalo

Kansikuva: Lapin Materiaalipankki

Taitto: Janette Mäkipörhölä, Lapin AMK, viestintäyksikkö

Lapin ammattikorkeakoulu

Jokiväylä 11 C

96300 Rovaniemi

Puh. 020 798 6000

www.lapinamk.fi/julkaisut

Lapin korkeakoulukonserni LUC on yliopiston ja ammattikorkeakoulun strateginen yhteenliittymä. Konserniin kuuluvat Lapin yliopisto ja Lapin ammattikorkeakoulu.

www.luc.fi

Sisällys

Reijo Tolppi

JOHDANTO	7
-----------------	---

Eila Linna ja Ari Evwaraye

SISÄINEN TURVALLISUUS – ARJEN TURVALLISUUS	9
---	---

Julia Bosse

COMMENTARY ON EIPA'S PARTNERSHIP WITH THE REGION OF LAPLAND THROUGH THE EPSA 2013	13
--	----

Reijo Tolppi

TURVATTOMUUDEN TUNNE JA TURVALLISUUSTOIMIJOIDEN KOETTU LUOTETTAVUUS VUOSIEN 2001 – 2016 POLIISIBAROMETRIEN VALOSSA	17
---	----

Sisko Häikiö ja Ulla Kangasniemi

KULTTUURIENVÄLISESTÄ TURVALLISUUSVIESTINNÄSTÄ TURVAA MATKAILUN ARKEEN	21
--	----

Pasi Satokangas

ARJEN TURVAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ LAPISSA – ALUEELLISTEN HAASTEIDEN JA VOIMAVAROJEN KUVAILUA	29
--	----

Kenneth Karlsson

ARJEN TIETOTURVAA	38
--------------------------	----

Timo Marttala

MUUTTUVA ARJEN TURVALLISUUS	39
------------------------------------	----

Tarja Tammia & Tuija Syväjärvi

OPIKELIJAN JA OHJAAJAN YHTEISTYÖ OPIKELIJAN OPINTOPOLUSSA	47
--	----

Petteri Pohja

**WINNER: URHEILU-URAN MAHDOLLISTAVA KORKEAKOULUOPISKELU
TAVOITTEENA JOUSTAVA JA OSALLISTAVA TUTKINTOMALLI
URHEILIJOILLE53**

Sari Nisula & Marlene Kohllechner-Autto

**YHTEISKUNNALLISESTA YRITTÄJYYDESTÄ SOSIAALISESTI
KESTÄVÄÄN TALOUTEEN59**

Petri Niska

TURVALLINEN LIIKKUMINEN70

Jenni Pyhäjärvi

ARJEN TURVAA YLEISÖTAPAHTUMASSA71

Seppo Kilpiäinen

**ARJEN TURVAN NÄKÖKULMA KAIVOSALAAN KANSAINVÄLISEN
PROJEKTIN NÄKÖKULMASTA – KOKEMUKSIA
MINEHEALTH-HANKKEESTA AJALTA 2011-201477**

Leena Inkeröinen

ARJEN TYHY TOIMII MTI:SSÄ86

Anu Harju-Myllyaho & Elisa Lahti

STARTUP-VALMENNUKSELLA OSAAMISTA JA YRITTÄJYYTTÄ87

Marko Palmgren & Niko Niemisalo

**LIIKETTÄ KYLIIN JA KAUPUNKEIHIN – YHTEISEEN TEKEMISEEN –
MEILLÄ JA MUUALLA ...ARJEN TURVAA VERKOSTOSSA!.97**

KIRJOITTAJAT.101

Johdanto

MITÄ ARJEN TURVALLISUUS ON LAPISSA?

Ilman innovaatiota kaikki toiminta pysähtyy. Tämä todetaan taloustieteilijöiden Acemoglun ja Robinsonin (2013) kirjassa *Why Nations Fail*. Turvallisessa arjessa on innovaatioita mutta myös jatkuvuutta. Se on sitä, että osaamme toimia oikein ja oikea-aikaisesti.

Arjen turva tarkoittaa osallisuutta, palveluja ja elinkeinoja. Pitkien etäisyyksien maakunnassa Lapissa arjen turvaan kohdistuu erityisiä haasteita: viranomaispalvelut saattavat sijaita kaukana asuinpaikasta ja omatoiminen riskienhallinta on paljon suu-remmassa roolissa kuin tiheimmin asutuilla alueilla. Arjen turva on myös kuntien toiminnan ytimessä ja sen onnistumiset ja epäonnistumiset näkyvät suoraan kuntataloudessa.

Alueellisesti arjen turvan toimintaan osallistuu kuntia kaikista Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan kunnista. Lapin liitto on koordinoanut alueellista hanketta yhteistyössä kuntien ja verkostokumppanien kanssa. Lapin AMK toteutti sen rinnalla Euroopan aluekehitysrahaston tuella kansainvälisen verkoston rakentamista osana Arctic smartness –toimintaa, joka tähtää innovaatioiden vahvistamiseen Euroopan alueilla.

Yksi lappilaisen arjen leimallinen piirre on alueen kansainvälisyys. Lappi sijaitsee monella tavalla raja-alueilla; meillä on kolme rajanaapuria ja yksi rajoistamme on samalla EU:n ja Venäjän välinen raja. Näillä rajoilla on vaihtelevia käytänteitä avoimista rajamuodollisuuksista hyvin tarkkaan vartioituihin. Viime vuosina voimakkaasti kasvanut matkailu tuo oman mausteensa lappilaiseen arkeen.

Käsillä oleva kirja on Lapin ammattikorkeakoulun strategisen kehittämisen puitteissa tehty kooste siitä, millaisia näkökulmia ja kehittämisteemoja arjen turvaan liittyy. Kirja perustuu siihen, että konkreettisten tapausten avulla voimme päästä ymmärrykseen siitä, mitä arjen turva kaikessa laajuudessaan on. Mutta ennen tapaus-esimerkkejä kirjassa esitellään taustaa ja kontekstia arjen turvan teemalle ja perustellaan miksi se on tärkeää juuri tässä hetkessä. Kontekstoivassa osuudessa Eila Linna ja Ari Ewvrayie Suomen sisäministeriöstä kuvaavat sitä, miten Lapin ammattikorkeakoulun ja Lapin toimenpiteet kytkeytyvät paikalliseen arkeemme täällä. Julia Bosse Euroopan julkishallinnon instituutista kertoo, miksi Lappi valittiin Euroopan mestariksi arjen turvassa. Reijo Tolppi kuvaa tilastoja, eli miten turvattomuuden tunne ja turvallisuustoimijoiden luotettavuus näyttäytyy viimeaikaisissa poliisibarometreissa. Pasi Satokangas jatkaa tilastoilla, eli kuvaamalla alueellisten haasteiden ja voimava-

rojen kuvauksella tilastotiedon pohjalta. Timo Marttala tuo tämän pohjalta esiin arjen turvallisuuden muutokset uuden julkishallinnon (new public management) mahdollistaman kritiikin näkökulmasta.

Arjen turva on nivoutunut kiinteästi amkin eri alojen opetukseen. Sisko Häikiö ja Ulla Kangasniemi kertovat kulttuurien kohtaamisesta ja arjen turvasta matkailuopetuksessa. Tarja Tammia ja Tuija Syväjärvi kertovat opinto-ohjauksen näkökulman, eli miten opintojen sujuvuus voi olla arjen turvaa. Nämä valottavat opetuksen kannalta arjen turvan keskeisiä elementtejä.

Opetus saa uutta virtaa ja vauhtia projekteista, joista arjen turvan kannalta kirjaan on koottu viisi tapausesimerkkiä. Petteri Pohja kertoo, kuinka olemme amkissa kehittäneet sellaisen toimintavan, että urheilija voi olla turvallisin mielin siitä, että myös opinnot etenevät. Tämä malli on tehty kuuden EU-maan yhteistyössä. Marlene Kohllechner-Autto ja Sari Nisula kertovat yhteiskunnallisen yrittäjyyden nykytilasta – teemasta joka on vastikään noussut Euroopan unionin kärkitavoitteisiin. Jenni Pyhäjärvi kertoo arjen turvasta paikallisen matkailun suur tapahtuman kannalta. Seppo Kilpiäinen kuvailee nyt hyvin ajankohtaista kaivannaisalan turvallisuuden näkökulmaa. Anu Harju-Myllyaho ja Elisa Lahti kertovat start-up yrittäjyydestä, joka työllistävänä ja rakennemuutoksen vastalääkkeenä on mitä ajankohtaisin. Marko Palmgren ja Niko Niemisalo tekevät yhteenvedon arjen turvan tähänastisesta työstä alueellamme.

Muun muassa tätä kaikkea on arjen turvallisuus Lapissa.

Kirjaa on ryyditetty muutamilla tietoiskuilla ajankohtaisista arjenturvan aiheista. Niistä kiitokset verkostokumppaneille! Käy nämä tsekkilistat läpi ja puutu havaitsemiisi ongelmakohtiin! Näin arkesi siis on turvallisempaa, elät paremmin ja kenties tulet himpun verran onnellisemmaksi

Hyvä lukija: turvallista arkea sinulle!

LÄHTEET

Acemoglu, Daron ja Robinson, James (2013): Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Redfem, New South Wales: Currency.

Sisäinen turvallisuus – arjen turvallisuus

JOHDANTO

Turvallisuuden merkitys korostuu muuttuvassa ja globaalissa maailmassa. Suomi on tunnettu turvallisuudestaan, mutta silti se ei suinkaan ole katveessa tai suojassa mitään globaaliltakaan uhalta, joihin myös on vaikea täysin ennakolta varautua. Muutos tarkoittaa myös sitä, että niillä toimenpiteillä, joilla hyvä nykytilanne on saavutettu, ei välttämättä turvata hyvää huomista. Sisäministeriön turvallisuuskatsauksessa (2018) tavoitteeksi on asetettu, että vuonna 2030 Suomi on maailman turvallisin maa ja että se on kaikille yhtä turvallinen.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaan sisäinen turvallisuus määritellään seuraavasti:

”Ne yhteiskunnan ominaisuudet, joiden johdosta väestö voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista tai suomalaisen yhteiskunnan tai kansainvälistyvän maailman ilmiöistä ja muutoksista johtuvaa pelkoa ja turvattomuutta.”

Vaikka määritelmä on sangen moniulotteinen, se tulee kuitenkin lähelle alueita ja niiden ihmisiä eli sitä arjen turvaa, jota me kaikki tarvitsemme.

Sisäisen turvallisuuden johtaminen kansallisesti on sisäministeriölle kuuluvaa toimintaa. Kuitenkin turvallisuutta tehdään yhteiskunnassa laajasti, ei ainoastaan sisäministeriön hallinnonalalla eli poliisissa, pelastustoimessa tai rajavartiolaitoksessa. Alueilla siitä vastaavat aluehallintoviranomaiset ja maakuntaudistuksen myötä maakuntien liitoille on kaavailtu siinä entistä laajempaa roolia.

Valtioneuvosto on 5.10.2017 hyväksynyt periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden strategiasta. Strategian nimikin Hyvä elämä – turvallinen arki kuvastaa sen alue- ja ihmislähtöisyyttä. Strategian mukaan sisäinen turvallisuus on monista eri tekijöistä rakentuva kokonaisuus, johon kuuluvat mm. koti-, asuin-, liikenne- ja työympäristö, peruspalvelut, väestön yhdenvertaisuus, turvattu avun saanti ja varmuus siitä, että rikoksista joutuu vastuuseen. Strategiassa korostetaan verkostoissa tapahtuvaa yhteistyötä sekä ennakoivaa otetta.

Sisäisen turvallisuuden strategia sisältää toimenpideohjelman, johon on koottu ne toimenpiteet, jolla sisäistä turvallisuutta vahvistetaan ja sitä uhkaaviin haasteisiin varaudutaan. Ohjelmassa on eritelty toimenpidekokonaisuudet, joille on määritetty

tavoitteet ja niiden saavuttamisen keinot. Lisäksi toimenpiteille on määritelty vastuutahot, joille toimenpiteen toteutusvastuu kuuluu.

Sisäisestä turvallisuudesta vastuu osoitetaan usein perinteisille turvallisuusviranomaisille kuten poliisi-, tulli- ja pelastusviranomaisille. Strategian laajan näkökulman mukaisesti vastuu kohdentuu myös muille viranomaisille kuten esimerkiksi sosiaali-, terveys-, opetus- kulttuuri- tai työ- ja ympäristöviranomaisille.

ARJEN TURVALLISUUS

Arjen turvallisuus tarkoittaa paikallisen ja päivittäisen elämänmenon häiriöttömyyttä. Lapin arjen turvallisuuden yhteistyönä on muodostettu turvallisuuden yhteistyöverkosto, jossa alueen viranomaiset, järjestöt, elinkeinoelämän edustajat sekä oppilaitokset ja korkeakoulut tekevät yhdessä tavoitteellista turvallisuusyhteistyötä. Yhteistyön keskeinen tarkoitus on edistää alueilla yhteisten resurssien suuntaamista ja edistää paikallisten resurssien laaja-alaista hyödyntämistä, jossa eri toimijat nivovat osaa misensa ja voimavaransa yhteen. Tämä on kaikkien näiden toimijoiden omien tavoitteiden kannalta järkevää toimintaa.

Lapissa on vuodesta 2007 lähtien toteutettu sisäisen turvallisuuden laaja-alaista verkostoyhteistyötä arjen turvan ja matkailun turvallisuuden keskisenä yhteistyönä. Arjen turvallisuuden kansainvälisellä yhteistyöllä puolestaan on haettu ja haetaan kansainvälisiä malleja ja ratkaisuja, jotka soveltuvat lappilaisen mallin edelleen kehittämiseen. Lapissa arjen turva on määritetty siten, että se edistää osallisuutta, palveluja ja elinkeinoja. Se on siten monialainen ja moniulotteinen kokonaisuus. Arjen turvalla luodaan elämisen mahdollisuuksia, hyvinvointia ja työllisyyttä Lappiin nyt ja tulevaisuudessa.

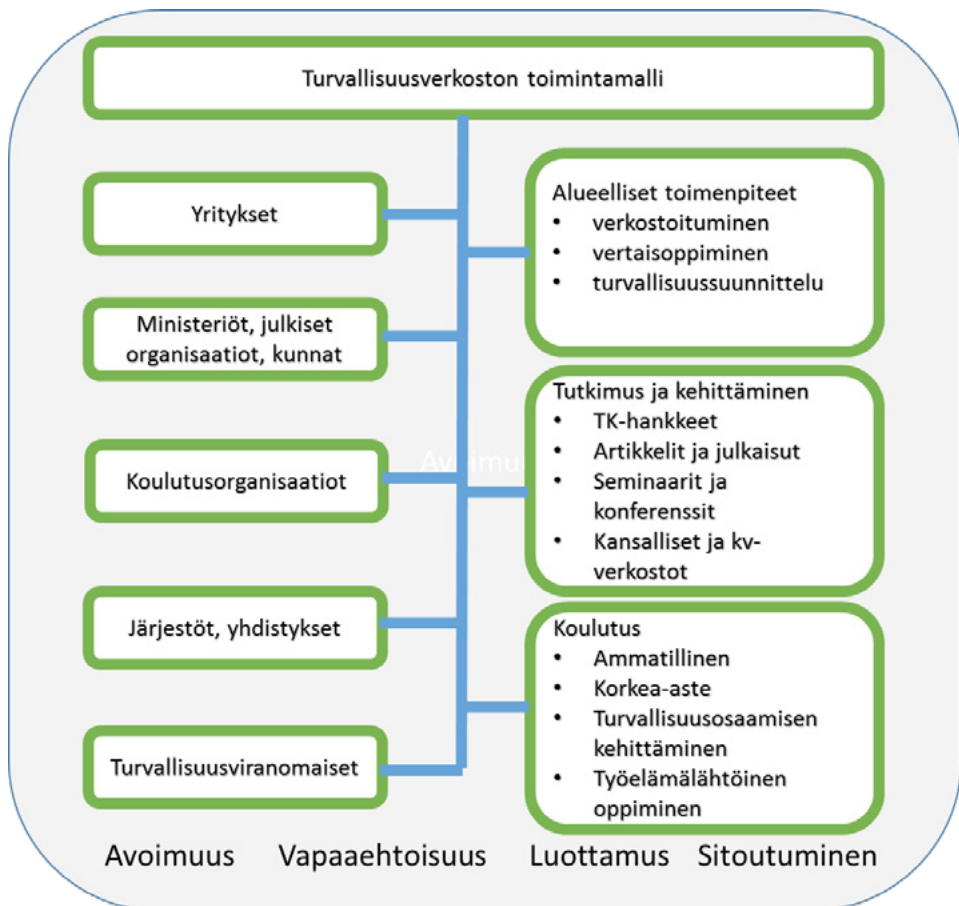
Arjen turvallisuutta on kehitetty usean vuoden ajan. Valtioneuvoston periaatepäätöksellä käynnistettiin sisäisen turvallisuuden ohjelmat *Arjen turvaa* 2004–2007 ja *Turvallinen elämä jokaiselle* 2008–2011. Lapin lääninhallitus (nyk. Lapin aluehallintovirasto) aloitti sisäisen turvallisuuden ohjelman laaja-alaisen toteuttamisen kesällä 2007. Verkostoyhteistyön kehittämiseksi lääninhallitus käynnisti Maaseudun arjen turvaverkosto –hankkeen, joka toteutettiin 2009–2011. Hankkeessa yhtenä ydintavoitteena oli avoimeen verkostoyhteistyöhön perustuvan toimintamallin luominen. Lapin arjen turvan toimintamalli on palkittu *European Public Sector Award* 2013 -kilpailussa Euroopan parhaana alueellisena toimintamallina.

TURVALLISUUSVERKOSTO

Sisäisen turvallisuuden strategiassa korostuu yhteistyö ja sen merkitys, jolla tunne turvallisesta ympäristöstä ja elämästä luodaan. Lapissa on tehty pitkään turvallisuusverkostoyhteistyötä. Turvallisuusverkostotyössä keskeistä on avoimuus, vapaaehtoisuus ja toimintaan sitoutuminen sekä luottamus. Kukin toimija tuo verkostoon oman

osaamisensa, joka tunnustetaan ja tunnustetaan. Verkoston toiminta ja kehittyminen edellyttävät kuitenkin johtajuutta, koordinoitua sekä toiminnan ohjaamista. Sisäisen turvallisuuden strategiassa (5/2017 Toimenpidekokonaisuudessa 7, Maakuntien ja kuntien turvallisuustyö s. 47) Lapin verkostotoiminta on nostettu esiin yhtenä mahdollisena kansallisesti sovellettavana mallina:

”Tuetaan ja edistetään maakuntien sisäisen turvallisuuden tehtävien organisointia. Hyödynnetään testattujen hyvien käytäntöjen, kuten Lapin turvallisuusverkoston ja Pirkanmaan turvallisuusklusterin, toimintamalleja. Yhteistyöverkostojen kautta luodaan alueellisia tiedonvaihdon ja ongelmanratkaisun verkostoja viranomaisten, yritysten, oppilaitosten ja järjestöjen välillä sekä edistetään uusien turvallisuutta parantavien tuotteiden ja palveluiden syntyä.”

Kuva 1. Lapin turvallisuusverkosto. Lapin ammattikorkeakoulu, Linna 2018.

Lapin ammattikorkeakoulun rooli turvallisuusverkostotyössä on ollut keskeinen. Se on toiminut riippumattomana tahona verkoston eri toimijoiden välillä. Sille on luontaisesti kuulunut erilaiset koordinaatiotehtävät, tilaisuuksien ja tapaamisen sekä alue-tilaisuuksien järjestäminen. Lisäksi ammattikorkeakoulu on vahvana TKI- (tutkimus, kehitys ja innovaatio) ja hankeosaajana hankkeistanut ja koordinoanut useita ulkopuolisella rahoituksella toteutettuja hankkeita, jotka ovat pohjautuneet turvallisuusverkoston toimijoiden ja alueen tarpeisiin. Rahoitusta näihin hankkeisiin on vuosien 2009-2016 aikana kanavoitunut kaikkiaan noin 4,15 milj. euroa.

Sisäisen turvallisuuden strategian toteutuksessa ja alueilla tapahtuvan turvallisuus suunnittelutyössä Lapin ammattikorkeakoululla voi edelleen olla merkittävä rooli. Tutkimus ja TKI-osaaminen voi osaltaan tukea strategian verkostomaista toteutusta niin kansallisesti kuin alueellakin.

LÄHTEET

Valtioneuvosto kanslia 2018. Suomesta maailman turvallisin maa. Sisäministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisusarja 12/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-586-0>

Iivari, Pekka; Linna, Eila; Niemisalo Niko; Niemisalo Sari; Tapaninen Mirva: Turvallisuus tehdään yhdessä. Lapin turvallisuuden tutkimuksen ja kehittämisen toimenpideohjelma. Julkaisematon hankeraportti. Lapin ammattikorkeakoulu.

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Sisäministeriön julkaisu 8/2016. Sisäministeriö.

Hyvä elämä – Turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta. Sisäministeriön julkaisu 15/2017.

Lapin ammattikorkeakoulun Turvallisuus osaaminen –strategisen painoalan materiaalit. Lapin ammattikorkeakoulu.

Arktinen turvallisuuskluusteristrategia 2017.

Commentary on EIPA's partnership with the Region of Lapland through the EPSA 2013

The European Institute of Public Administration (EIPA) has been running the European Public Sector Award (EPSA) since 2009. This award scheme, which is organised every two years, is the only Europe-wide public sector award open to all public administrations from all levels across Europe. It brings together the best, most innovative and efficient performers with the aim of showcasing and awarding exceptional public sector practices all over Europe, and making valuable

experience transparent, available and usable.

In a sophisticated, impartial and independent four-step evaluation process all eligible projects are assessed by external experts from different European countries and with different professional backgrounds (academia, public and private sectors). A shortlisted number of projects is then visited onsite for verification purposes and for gathering additional information before a high-level jury finally decides on the award nominees and winners among these shortlisted projects.

So far, the EPSA has brought together more than 1200 cases of public excellence. All rewarded cases contain working solutions which serve as inspiration for other public authorities in modernising their own programmes and organisations. Public administrations that submitted applications to the different EPSA rounds become part of this extensive European network of public sector excellence, in which they can benchmark their achievements with peers, whilst learning from each other.

Lapland's Civil Safety Networking model forms part of this network of public sector excellence as it won the EPSA 2013 in the regional category, notably for the project "Development of Wellbeing and Civil Safety in Municipalities" submitted by the Regional State Administrative Agency of Lapland. This project developed an operational model for municipalities to enhance and guarantee service provision

Kuva 1. Vuoden 2013
Lapin turvaa -mallin
voittopokaali

in the area of wellbeing and safety to their citizens. It thus addressed successfully the challenges of **stable rural development and wellbeing of citizens** in a context where the resources allocated to healthcare and wellbeing are decreasing, which is a great **challenge for all European regions**.

Furthermore, this project is **high in innovation** as it went significantly beyond the silo mentality of public administrations by creating cross-functional and cross-sectoral working groups that are aligned to municipalities' budgeting and planning cycles. The systematic public consultation and the **tight cooperation between public regional and local authorities, SMEs and NGOs** on a social need basis lie at the heart of the project. By connecting existing resources and shifting the emphasis from reactive to preventive work, the project managed to counteract exploding costs in the areas of health and social welfare.

In addition, it produced **successful results** like a radical simplification in the way public services were organised coupled with increased stakeholder participation. Thanks to the developed cooperative model, EIPA is convinced of the **strong potential for replicability** in comparable remote rural areas.

In fact, the sustainability and transferability of the Civil Safety Network has been proven by the extension of this model to 40 municipalities in Northern Finland during 2016 to 2018, to help allocate local and regional resources to local needs. Furthermore, this network is a recognised good practice across Finland and is successfully anchored in government programmes at the regional, but also at the national level such as the Internal Security Implementation Plan 2013-2015, the National Programme of Rural Services and the National Security Programme 2017. Additionally, it forms part of one of five Arctic Smartness Clusters of Lapland's Arctic Smart Specialisation Programme: jointly with the component of tourism safety, the Civil Safety Network composes Lapland's Safety Cluster.

Since 2013, EIPA has been in touch with the project network and accompanied it through an international workshop in summer 2014, constant email exchanges and an on-site visit in March 2017 organised by the Multidimensional Tourism Institute to learn about the arctic smartness cluster cooperation. Seeing this Civil Safety Network and related cooperation strive and extend, not just nationally, but also internationally, is a true pleasure for EIPA/EPISA as it means that working and proven solutions are replicated by other institutions and mutual learning leads to concrete results. Since learning from valuable experience and growing through best practice exchange is at the heart of EPISA, we are delighted to see these elements reflected in the Lapland model.

Last, but not least, the success of the network depends on all the actors involved and their belief in the common cause. Thanks to their pro-activeness and high commitment, various partnerships were created in search of sharing and learning from best practices (e.g. exchange with the Crisis Management Institute in Florida in September 2017 or exchanging with the City of Manchester involving local public actors and NGOs regarding social innovation and crisis management at the end of October 2017).

Finally, I would like to express my gratitude towards our cooperation partners, the Regional State Administrative Agency of Lapland and the Multidimensional Tourism Institute, for our excellent and warm partnership.

Turvattomuuden tunne ja turvallisuus-toimijoiden koettu luotettavuus vuosien 2001 – 2016 poliisibarometrien valossa

Sisäasiainministeriö on viime vuosituhannen lopulta lähtien julkaissut parin vuoden välein poliisibarometria, joka on 15 – 79 - vuotiaille suomalaisille suunnattu kyselytutkimus. Aineisto on kerätty henkilökohtaisina haastatteluina, ja tutkimukseen osallistuneiden määrä on vaihdellut kapeassa haarukassa tuhannen haastateltavan tuntumassa. Eri vuosina tutkimuksen toteuttaja on vaihdellut, viimeisimmän vuoden 2016 tutkimuksen toteutti Taloustutkimus Oy.

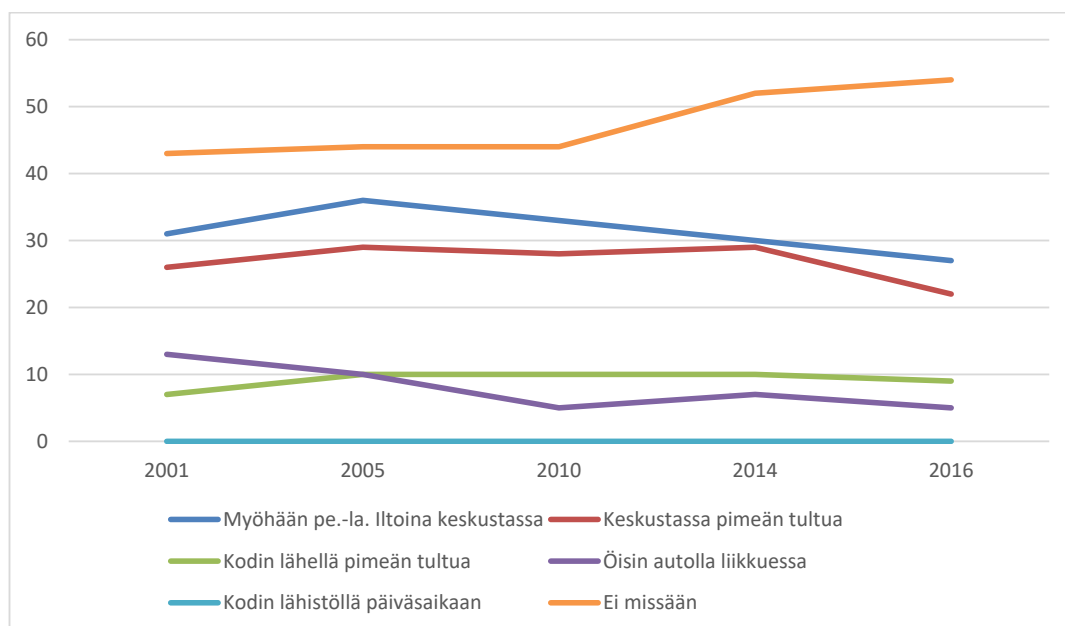
Ensimmäisessä julkaistussa poliisibarometrissä haastattelukysymysten lähteinä mainittiin Hollannin ”Politie Monitori” –tutkimus, Skotlannin ”Lothian and Borders Police” – tutkimus sekä Isobritannin ja Yhdysvaltain rikollisuus- ja rikosuhritutkimukset. Näistä esikuvista on räätälöity suomalainen versio, jota on kutakuinkin muuttumattomana toteutettu ensimmäisestä tutkimuksesta saakka.

Kun aikasarja on pian kaksikymmentä vuotta vanha, ja suurin osa kysymyksistä on ollut mukana jo vuodesta 1999 lähtien, mahdollistaa aineisto varsin hyvin tulosten pitkittäistarkastelun. Tässä artikkelissa keskitytään turvallisuuden tunteen sekä turvallisuustoimijoiden koetun luotettavuuden muutoksiin vuosina 2001 – 2016.

TURVATTOMUUDEN TUNNE

Poliisibarometrin vastaajilta on kysytty ”Mikä tai mitkä tällä kortilla mainituista asioista ovat sellaisia, joissa koettu yksinolonne turvattomaksi?”. Kortilla vastaajille on annettu yhteensä 12 tilannetta tai asiaa, josta vastaaja saattoi mainita useampia. Pitkittäisarjana vastauksen näyttävät seuraavilta:

Kaavio 1: Turvattomuuden tunne eri tilanteissa 2001 – 2016.

Eniten turvattomuutta koetaan myöhään perjantai ja lauantai iltoina oman asuinpaikan keskustassa. Tähän vaihtoehtoon tiivistyvät yksinolon lisäksi muitakin turvattomuuden tunnetta lisääviä tekijöitä kuten keskusta-alue, viikonloppu ja myöhäisen ajankohdan mukanaan tuoma pimeys. Kotona tai kodin lähistöllä ympäristö koetaan huomattavasti turvallisemmaksi.

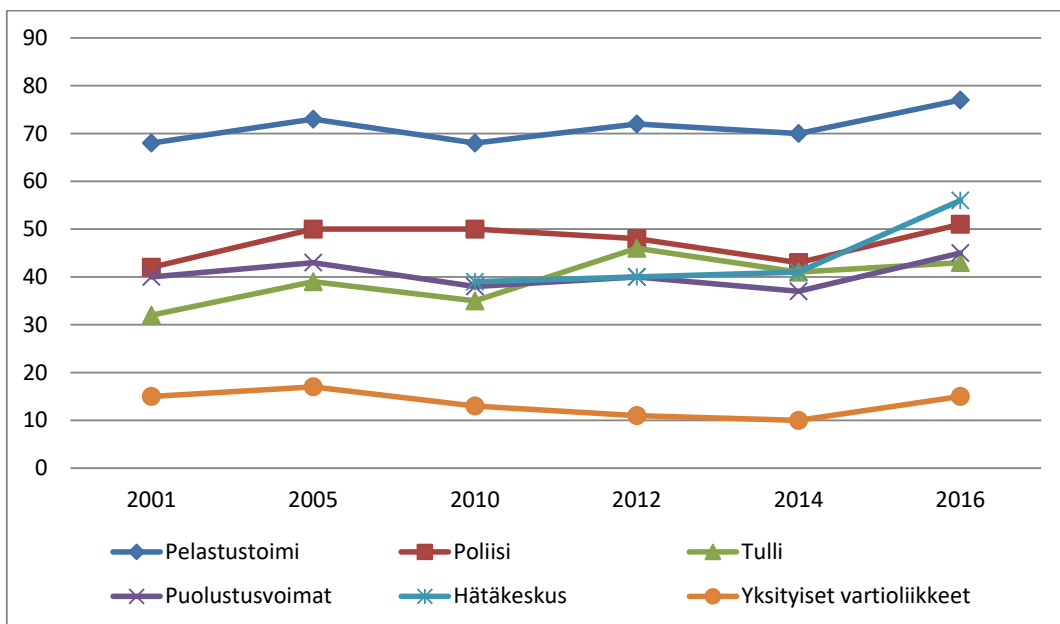
Kaiken kaikkiaan suomalaisten kokema turvattomuuden tunne on tällä vuosituonnalla selvästi vähentynyt. Erityisen selvästi tämä näkyy siinä, että ”ei missään” – vaihtoehdon valinneiden määrä on selvästi kasvanut. Kaikissa annetuissa tilanteissa olonsa turvallisiksi kokevien määrä on kasvanut yhtäjaksoisesti vuodesta 2007 lähtien, ja tällä hetkellä selvästi yli puolet (54 %) vastaajista kuuluu tähän ryhmään.

Turvattomuuden tunteen vähenemiselle on kohtuullisen helppo löytää perusteluja reaali maailmasta. Poliisin tietoon tulleiden rikosten kokonaismäärä on laskenut 1990 – luvun alusta lähtien, palokuolemien määrä on vakiintumassa alle sadan ja liikennekuolemienkin määrä on laskenut runsaaseen kahteen sataan. Oma osansa on ilman muuta parantuneella teknologialla, kuten entistä kehittyneimmillä autoilla ja sammutusjärjestelmillä, mutta monella eri elämänalueella tapahtunut positiivinen kehitys viestii myös turvallisuuskulttuurin vahvistumisesta Suomessa.

TURVALLISUUSTOIMIJOIDEN KOETTU LUOTETTAVUUS

Nimensä mukaisesti barometri keskittyy poliisin kannalta keskeisiin kysymyksiin, mutta vuodesta 2001 alkaen barometrissä on kysytty ”missä määrin vastaaja luottaa viranomaisten tai tahojen toimintaan”. Alla olevassa kaaviossa on poimittu niiden vastaajien osuus, jotka luottivat kyseiseen toimijaan erittäin paljon.

Kaavio 2: Luottamus turvallisuustoimijoihin 2001 – 2016.

Kaavio: Kansalaisten luottamus eri turvallisuustahoihin 2001 - 2016.

Kaiken kaikkiaan tulokset ovat reilussa kymmenessä vuodessa vaihdelleet varsin vähän. Jokaisella mittauskerralla pelastustoimi on ollut vertailun paras varsin selvällä marginaalilla seuraaviin. Edelleen jokaisella mittauskerralla yksityiset vartiointiliikkeet ovat olleet selvästi vähiten luotettu taho.

Hätäkeskuslaitos, poliisi, tulli ja puolustusvoimat muodostavat tasaisen keskiryhmän. Vuosikymmen vaihteessa keskiryhmässä näytti jo siltä, että poliisi onnistuisi tekemään eroa muihin, mutta viimeisimmässä vuonna 2016 toteutetussa tutkimuksessa hätäkeskuslaitos onnistui ensimmäistä kertaa kiilaamaan poliisin edelle.

Suomalaiselle tunnusomainen piirre on luottamus ammattihenkilöihin, joka on perinteisesti ollut kautta linjan vahvempaa kuin eurooppalaisilla keskimäärin. Tämä

piirre näyttää vain vahvistuvan: vuonna 2016 kansalaisten luottamus turvallisuustoi-
mijoihin oli korkeammalla tasolla kuin kertaakaan poliisibarometrien historiassa.

Tulosta voi pitää sikäli yllättävänä, että viimeisen parin vuoden aikana viranomai-
siin on kohdistunut varsin paljon negatiivista julkisuutta. Helsingin huume-
poliisin ex-päällikön oikeudenkäynti sai laajaa huomiota, tullin pääjohtajan jää-
viysepäilyt ovat nousseet toistuvasti esiin ja uusimpana tapauksen valtakunnansyyttäjän viralta-
pano, mikä on kansainvälisestikin tarkastellen poikkeuksellinen toimenpide. Nega-
tiivinen julkisuus ei ole kuitenkaan ulottunut kohua aiheuttaneiden virkamiesten
taustaorganisaatioihin, vaan kansalaiset näyttävät kokevan ne yksittäistapauksiksi.

Kulttuurienvälisestä turvallisuusviestinnästä turvaa matkailun arkeen

JOHDANTO

Turvallisuus on noussut tärkeäksi käsitteeksi tarkasteltaessa vastuullisuutta matkailuelinkeinossa. Yksi turvallisuustekijöistä on viestintä ja nimenomaan kulttuurienvälinen viestintä, koska matkailuun liittyvissä työtehtävissä kohdataan eri kulttuuritaustoista tulevia ja eri kieltä puhuvia asiakkaita. Riskien tunnistaminen ja niiden ennaltaehkäisy ovat vastuullisen matkailupalvelujen tuottajan kannalta olennaisia jo pelkästään toiminnan menestymisenkin näkökulmasta.

Erilaiset aktiviteetit, retket, safarit ja niillä käytettävät kulkuneuvot ja välineet tuovat mukanaan erityisen tarpeen asianmukaiselle ja toimivalle viestinnälle; palveluntuottajan ja asiakkaan tulee ymmärtää toisiaan mahdollisimman hyvin, jotta esim. väärinymmärryksiltä ja jopa vaaratilanteilta välttyttäisiin. Turvallisuusohjeiden antaminen ja niiden ymmärtäminen ovat yksi esimerkki siitä, miten tärkeää on tunnistaa eroja eri kulttuuritaustoista tulevien asiakkaiden osalta ja näin muokata omaa viestintäänsä sen mukaan. Myös kielieroilla on merkitystä ja yhteisen kielen puuttuessa mm. turvallisuusohjeiden antamiseen tuleekin kiinnittää erityistä huomiota.

Suomi koetaan edelleen turvallisena matkailukohteena. Täällä ei tapahdu suuria luonnonkatastrofeja, eikä esim. maailmanpoliittinen asemamme kohdista meitä kohtaan erityisiä turvallisuusuhkia. Siksi kansainvälisten matkailijamäärien kasvaessa myös kulttuurienväliset kohtaamiset Lapissa lisääntyvät. Matkailutyöntekijöiltä, mutta myös muilta paikallisilta kysytään yhä enemmän kulttuurienvälistä osaamista. Omatoimimatkailun lisääntyessä matkailijat voivatkin turvautua oppaiden sijaan tai lisäksi myös paikallisiin ihmisiin esimerkiksi kaupungilla tai retkeilyreiteillä. Monet paikalliset kohtaavat uusia kulttuureja myös Airbnb-majoittajina tai Airbnb-vieraiden naapureina. Vieraat tavat voivat tuntua oudoilta ja jopa pelottavilta, mikä vaikuttaa kokemukseen arjen turvasta. Kulttuurienvälisiin kohtaamisiin voi kuitenkin varautua ennakoimalla ja avoimella asenteella. Ei kannata korostaa eroja, vaan mieluummin etsiä yhteneväisyyksiä ja kunnioittaa mahdollisia eroja.

Tämä artikkeli käsittelee kulttuurienvälistä viestintää ja erityisesti turvallisuusviestintää matkailuelinkeinossa. Siinä esitellään esimerkkitapausten pohjalta, millaisia ongelmia Lapissa toimivat oppaat ovat kohdanneet vuorovaikutustilanteissa antaessaan turvallisuusohjeita eri kulttuuritaustoja edustaville asiakkaille. Lisäksi oppaat ovat arvioineet mahdollisia syitä siihen, mistä kyseiset ongelmatilanteet ovat johtuneet. Esimerkkitapaukset ovat peräisin oppaille ja matkailutoimijoille tehdystä kyse-

lystä ja sitä seuranneesta, teemaa tarkentavasta haastattelusta keväällä 2012. (Häikiö & Kangasniemi 2016.) On selkeästi havaittavissa, että kulttuuritaustalla, mutta myös toimijoiden iällä ja sukupuolella on merkitystä turvaohjeiden antamistilanteissa sekä ohjeiden noudattamisessa.

KULTTUURIEN KOHTAAMISIA MATKAILUN MAASTOISSA

Ryhmä japanilaisia omatoimimatkailijoita on lähdössä moottorikelkkasafarille. Suomalainen opas käy läpi yrityksen turvallisuusohjeita suullisesti englanniksi, koska hän ei osaa japania eikä paikalla ole tulkkia. Asiakkaat kuuntelevat, nyökkäilevät ja hymyilevät. Opas haluaa vielä varmistaa, että ohjeet ovat varmasti menneet perille ja kysyy ”Do you understand?”. Japanilaiset nyökkäävät ja sanovat ”Yes”. Safari pääsee liikkeelle, mutta pian yksi ajajista painaa vahingossa kaasun pohjaan, jolloin kelkka syöksähtää eteenpäin melkein törmäten edessä kulkevaan kelkkaan. Opas pysäyttää letkan ja kutsuu ryhmän luokseen. Hän ihmettelee koko ryhmälle, miksi matkailija ei toiminut ohjeen mukaan ja hieman toruukin tätä turvallisuuden vaarantamisesta. Ohjeet käydään vielä kädestä pitäen läpi ja safari pääsee kunnolla matkaan. Jälkeenpäin japanilainen matkailija jättää kuitenkin negatiivista palautetta safarista ja oppaasta. Mikä meni vikaan?

Edellä kuvattu tapaus on muokattu ja karrikoitu oppaille tehdyn kyselyn vastauksista. Vastaavanlaisia vaaratilanteita oli kuvannut useampikin opas erikulttuuristen asiakkaiden kohtaamisista. Lapin matkailussa olosuhteet ja maastoon sijoittuvat aktiviteetit vaativat panostusta turvallisuusviestintään. Yksikään ohjelmapalveluyritys ei lähettä asiakasryhmää matkaan ilman oppaan antamaan turvallisuusohjeistusta. Koska usein on kyse oppaan ja matkailijoiden välisestä kulttuurienvälisestä viestinnästä, tilanteissa piilee riskejä monenlaisille väärinymmärryksille.

Japanilainen vuorovaikutustyyli on epäsuoraa ja suhdekeskeistä (high context). Kaikkea sanomaa ei viestitä sanoin ja suoraan, vaan osa viestistä ”luetaan” viestijöistä ja fyysisestä ympäristöstä, tavallaan rivien välistä eli kontekstista. Viestinnän tavoite ei ole vain välittää tietoa, vaan ylläpitää ryhmän viestijöiden välistä harmoniaa ja olla menettämättä omia tai toisen kasvoja. (Reisinger 2009, 187–189.) Tästä syystä japanilainen matkailija ei välttämättä tuo esille, ettei ole ymmärtänyt turvallisuusohjeita. Lisäksi japanilainen viestintätyyli on vaatimattomampi ja viesti on koodattu pidättyväiseen, huomaamattomaan kehonkieleen. Vaikka asiakas omasta mielestään on viestinyt epävarmuutta, tämä on voinut jäädä eri viestintätyyliä edustavalta oppaalta huomaamatta. Sanojen voima on eri kulttuureissa eripainoinen. ”Yes” voi tarkoittaa ”Kyllä, minä kuulen sinua” eikä ”Kyllä, ymmärrän”. Suora ”No” voi olla liian suora ilmaisu, joka uhkaa viestintäkumppaneiden kasvoja. Myöskään hymyä ei tulkitä kaikissa kulttuureissa pelkästään ystävällisyydeksi ja onnellisuudeksi. Se, miten opas ymmärtää asiakkaiden lähettämiä viestejä, riippuu myös hänen omasta viestintätyylistään, josta hänen pitäisi olla tietoinen.

Koiravaljakkoajelun opas on nuori suomalainen nainen. Hän on saanut opastettavakseen ryhmän keski-ikäisiä kiinalaisia miehiä. Opas käy huolellisesti läpi koiravaljakkosafariin liittyviä turvallisuusohjeita englanniksi: Jarrua painetaan jalalla, kun halutaan hidastaa ja pysäyttää reki. Alamäessä pitää hidastaa ja aina säilyttää turvaväli jne. Opas huomaa pian, että häntä ei kuunnella eikä ohjeita oteta vakavasti. Työnantaja on kuitenkin ohjeistanut, ettei ajelulle saa päästää, ennen kuin kaikki ovat omaksuneet turvallisuusohjeet. Hänen korottaessaan ääntään ja tiukentaessaan sävyään osa asiakkaista vaikuttaa tyytymättömiltä ja välinpitämättömiltä, jopa töykeiltä opasta kohtaan. Eikös tässä jo päästä liikkeelle? Meillä on vielä monta muutakin ohjelmanumeroa tälle päivälle. Onko tuo tyttö lainkaan pätevä ohjaamaan koiravaljakkoa ja neuvomaan meitä? Kun viimein päästään liikkeelle, jarrutus ”unohtuu” ja pian tapahtuu rekien yhteentörmäys ja reitiltä suistuminen. Kaksi rekeä ja 12 koiraa sotkeutuu yhteen ja useampi henkilö putoaa kyydistä. Onneksi lumi on pehmeää eikä yksikään asiakas tai koira loukkaannu. Vakavamminkin olisi kuitenkin voinut käydä. Sotkun selvittämiseen menee aikaa, mikä entisestään viivästyttää kiinalaisryhmän tiukkaa aikataulua. Se saa heidät entistä tyytymättömämmiksi ja he antavat oppaan kuulla kunniansa.

Tutkimuksemme mukaan turvallisuusohjeiden puutteellinen noudattaminen johtuu monen oppaan mielestä oppaan iästä, sukupuolesta ja asiakkaan asenteista. Oppaat eivät pidä näitä asioita viestintään liittyvinä ongelmina, mutta kun tarkastellaan kulttuurienväliseen viestintään vaikuttavia tekijöitä, myös asenteet ja eri asemissa olevien viestintäkumppaneiden odotukset vuorovaikutukselle vaikuttavat viestinnän onnistumiseen paljonkin (Reisinger 2009, 119–128).

Asenteet ja arvot ja siten myös suhtautuminen ikään, sukupuoleen ja asemaan ovat merkittävä, mutta usein näkymätön osa kulttuuria. Riskinä tällaisissa kohtaamisissa onkin se, etteivät pohjimmaisat kulttuurierot ole näkyviä, vaan syvällä ja tiukassa ”pinnan alla”, jolloin niiden vastainen käyttäytyminen voi olla entistä haitallisempaa. Oppaan voi olla vaikeaa ymmärtää viestintäkumppaneiden eriarvoisuutta, koska se sotii omia tasa-arvoisemmiksi koettuja arvoja vastaan. Olisi kuitenkin tärkeää, että opas tiedostaisi mahdollisen alemman asemansa asiakkaidensa silmissä. Kiinalaisessa kulttuurissa kunnioituksen osoitus vanhemmille ja ylemmässä asemassa oleville ihmisille on erittäin tärkeää. Hierarkia on näkyvissä myös sukupuolten välillä. Äänen korottaminen on merkki itsehillinnän pettämisestä, mikä ei ainakaan lisää huutajan kunnioitusta. Päinvastoin, se saa sekä hänet että kuulijat menettämään kasvonsa, mistä seuraa kunnioituksen väheneminen. Opas ei ole enää uskottava kuulijoiden silmissä, eikä hänen puheistaan tarvitse välittää.

Muun muassa em. kulttuurisista syistä monet aasialaiset matkailijaryhmät suosivatkin omanmaalaista ja -kielistä opasta, joka tutumpana lisää turvallisuuden tunnetta kohdattaessa uutta ja vierasta. Myös tällaisen oppaan täytyy kuitenkin säilyttää paikkansa ryhmänsä silmissä eikä hän mielellään ota käskyjä tai ohjeita nuoremmalta tai muuten asemaltaan alemmalta ohjelmapalveluyrityksen oppaalta asiakkaidensa

edessä. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että joskus nämä oppaat jopa kieltävät paikallisia oppaita puhumasta niin paljon, jotta pystyvät kääntämään asiat uskottavasti. Tällaiset arvovaltaan liittyvät tilanteet hankaloittavat osaltaan turvallisuusohjeiden antamista, mutta kun ne ovat tiedossa, niihin pystytään myös paremmin varautumaan. Ohjelmapalveluyrityksillä onkin jo takataskussaan käytännön opettamia erilaisia toimintatapoja näiden ja monien muiden kulttuurillisesti haastavien tilanteiden varalle.

Tutkimuksessamme kävi kuitenkin ilmi, että ainakin vielä vuonna 2012 eri yritysten koulutuskäytännöt oppaille vaihtelivat suuresti. Suurin osa vastanneista ei ollut omien sanojensa mukaan saanut yritykseltä minkäänlaista koulutusta kulttuurien kohtaamiseen. Kirjallisia ohjeita oli hyvin vähän. Tilanne on varmasti kohentunut viidessä vuodessa kansainvälisen matkailun lisääntyttyä. Yksi kehitysaskel on Arctic Guide -virtuaalikoulutus, joka luotiin vuonna 2016 Matkailualan tutkimus- ja kehittämisinstituutin (MTI) ja Lapin Safareiden yhteistyönä täydentämään uusien oppaiden perehdyttämistä. Arctic Guide valmentaa työskentelyyn Lapin erityisolosuhteissa ja sisältää myös tietoa ja tehtäviä kulttuurienvälisestä viestinnästä opastustilanteissa. (Arctic Guide 2017; Häikiö & Kaihua 2017, 20–23). Silti on varmasti niin, että käytäntö opettaa parhaiten, mutta kentälle ei kuitenkaan pitäisi mennä valmistautumatta, käsiä heilutellen. Uskottavan ja laadukkaan asiakaspalvelun vuoksi on tärkeää, että oppaat ovat mahdollisimman hyvin valmistautuneita kohtaamaan asiakkaitaan eri kulttuureista. Usein juuri oppaat ovat se ensimmäinen ja monille matkailijoille jopa ainoa paikalliskontakti. Kohtaamisen laatuun ja erityisesti kulttuurienväliseen turvallisuusviestintään on siis syytä panostaa koko Lapin matkailun eduksi.

KULTTUURIENVÄLINEN TURVALLISUUSVIESTINTÄ

Kulttuurienvälinen turvallisuusviestintä matkailussa sisältää asiakkaan turvallisuuden liittyvän viestin välittämisen ja sen tulkin tilanteessa, jossa viestijä ja viestin vastaanottaja tulevat erilaisista kulttuuritaustoista. Tällöin on olemassa myös riski viestin väärinymmärryksestä tai kulttuuritaustasta johtuvasta, jopa tiedostamattomasta turvallisuusviestin sivuuttamisesta tai huomiotta jättämisestä. Opastustilanteessa on tärkeää, että asiakkaan turvallisuuteen liittyvä viesti ymmärretään ja sitä noudatetaan, jotta mahdollisilta vaaratilanteilta välttyttäisiin esim. erilaisten retkien ja safareiden aikana.

Reisingerin (2009, 168–169) mukaan keskinäiseen ymmärtämiseen vaikuttavia seikkoja ovat mm. sanallinen ja sanaton viestintä, vuorovaikutustyyli, taustalla olevat arvot ja viestintätilanne. Kulttuurienvälinen viestintä mielletään usein pelkäksi kielitaidoksi, mutta kyse on enemmänkin siitä, miten viestitään kuin mitä sanotaan. Viestintä ja kulttuuri ovat erottamattomat osat toisiaan, ja viestinnän onnistuminen riippuu siitä, kuinka yhteneväisesti viestintäkumppanit tulkitsevat sanomaa ja viestintätilannetta (Jandt 2013, 39–44). Siksi oppaan on tärkeää hankkia osaamista asiakkaan kulttuuritaustaan liittyvistä arvoista ja erilaisista viestintätyyleistä. Viestintä

tulee mukauttaa kohderyhmän mukaan ja huomiota tulee kiinnittää sekä sanattomaan viestintään ja asiakkaan arvotaustaan, mutta myös keskustelutyylin turvallisuusviestintätilanteessa. Sipolan (2011) tekemän tutkimuksen mukaan matkailussa toimivien työntekijöiden pitää kehittää kieli- ja vuorovaikutustaitojaan sekä monikulttuurisuusosaamistaan. Useat ongelmatilanteet ja viestintään liittyvät haasteet johtuvat hänen mukaansa siitä, että viestinnän oletetaan olevan samanlaista kaikkialla tai kun tulkitaan väärin asiakastilanteessa käytettyä sanastoa viestintää.

Lisäksi tulee muistaa, että kulttuuritausta viittaa usein eri asiaan kuin esim. pelkkä maanosaan tai maahan perustuva kulttuurimäärittely. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka puhutaan aasialaisista matkailijoista, kyseisessä maanosassa on kuitenkin edustettuina erilaisia kulttuureita ja tämän vuoksi tällaiset yleistykset voivat sinällään johtaa viestintään liittyviin ongelmatilanteisiin. Myös kiinalaiset mielletään yleensä yhdeksi yhtenäiseksi kulttuuriksi, mutta Lappiin tulee ”kiinalaisia” matkailijoita Manner-Kiinasta, Taiwanista ja HongKongista, joiden kulttuurit poikkeavat viestinnältään toisistaan.

KULTTUURIOSAAMISEN TÄRKEYS KOHTAAMISIIN VALMISTAUTUESSA

Jos kulttuurienväliset turvallisuusviestintätilanteet ovat väärinymmärrysten varittamia, miten niihin sitten voi varautua? Arjen turvan käsitteeseen liittyy ennakointi. Kulttuurienvälisen kohtaamisen ennakointiin auttaa kulttuurinen älykkyys tai sensitiivisyys, jolla tarkoitetaan halua, kykyä ja herkkyyttä ymmärtää eri taustoista tulevaa ihmistä. Syvällisempi kulttuurinen älykkyys vaatii aina sekä oman että vieraan kulttuurin tuntemista. Ei riitä, että opetellaan vieraasta kulttuurista kaikki saatavilla oleva tieto, vaan vähintään yhtä tärkeää on tiedostaa oma kulttuuritausta ja sen vaikutus omaan käyttäytymiseen. Jotta voi ymmärtää omaa kulttuuritaustansa, täytyy ensin ymmärtää, mistä kulttuuri muodostuu ja mihin kaikkeen se vaikuttaa.

Kulttuuri on omaksuttua, opittua, jaettua ja säädeltyä (Branine 2011). Pohjimmaisena ovat elämämme aikana omaksumamme arvot, normit ja asenteet, jotka määrittävät sen, mitä pidämme oikeana ja vääränä, hyväksyttävänä ja sopimattomana tai toivottuna ja ei-toivottuna. Jos emme ole tietoisia näistä ja niiden eroista eri kulttuurien välillä, koemme niiden vastaisen käyttäytymisen henkilökohtaisena loukkauksena tai moukkamaisuutena, vaikka kyseessä voikin olla vain kulttuuriero. Kulttuurin ulottuvuuksiin liittyvät mm. suhtautuminen tasa-arvoon, aikaan, etäisyyteen, ympäristöön, totuuteen, yksilöllisyyteen, yhteisöön ym., joita on pyritty luokittelemaan erilaisten teorioiden avulla. Mikään kulttuuri ei täysin yksiselitteisesti mahdu mihinkään teoreettiseen malliin, mutta teorioissa luokitellut erilaiset ulottuvuudet kuvauksineen antavat selityksen joillekin selkeimmistä eroista, esim. aika- tai ihmiskäsityksissä.

Opastustyössä joutuu ottamaan paljon selvää omasta kulttuurista, jotta osaa vastata matkailijoiden kysymyksiin. Usein nämä liittyvät kuitenkin kulttuurin näkyviin piirteisiin, kuten pukeutumiseen, ruokakulttuuriin, tapakulttuuriin, designiin ja arkkitehtuuriin tai perinteisiin. Näiden näkyvien piirteiden lisäksi oppaan pitäisi olla mahdollisimman hyvin tietoinen omasta viestintätyylistään ja myös siitä, miltä se näyttää ja tuntuu eri kulttuuritaustaisten asiakkaiden näkökulmista. Suomalainen suora ja melko vähäeleinen, jopa vakava viestintätyyli voi tuntua monesta jopa tyllyltä.

Oppaiden koulutuksessa turvallisuusviestintään tulisi huomioida sekä kulttuurilinen pinta- että syväosaaminen (Byram 2011). Pintaosaamisella tarkoitamme turvallisuusohjeiden sisältöä, sanastoa ja niiden antamistapaa sekä kielitaitoa ja kielen pinnallisia käyttötapoja, kuten kulttuurisidonnaisia tervehdyksiä ja puhuttelutapoja. Näitä toki oppii myös käytännössä itse työssä. Tämän lisäksi koulutuksessa pitäisi kehittää syväosaamista, joka vahvistaa kulttuurisensitiivisyyttä ja oman toiminnan kriittistä tarkastelukykyä.

Valkosen ja Ruuskan (2012, 105–120) mukaan Lapissa toimivat oppaat hyödyntävät työssään kulttuurillisia stereotypioita, jotka ovat yksinkertaistettuja yleistyksiä tietyistä ihmisryhmästä tai sen käyttäytymisestä. Oppaat hyötyvät stereotypioista ja ”nationspeakista” ennakoidessaan tietyistä kulttuurista tulevan ryhmän käyttäytymistä, toiveita ja viestintätyyliä. Stereotyyppien kanssa pitää kuitenkin olla varovainen eikä niitä pitäisi käyttää arvottavassa mielessä eri kulttuurien paremmuusvertailuun. Kulttuurit myös muuttuvat, ehkä jopa nopeammin kuin jäykät stereotypiat itse. Oppaan pitäisikin olla valmis tarkastelemaan todellisuutta stereotypian ulkopuolella ja tarvittaessa ravistelemaan sitä ja muodostamaan uusia käsityksiä eri kulttuureista avoimin mielin.

KOULUTUKSELLA KOHTI UUSIA KOHTAAMISIA

Kehittyvän matkailuelinkeinon ja ulkomaalaisten matkailijoiden kasvavan määrän vuoksi lappilaisten matkailupalvelujen tuottajien on tarpeen kehittää monikulttuurisuus- ja vuorovaikutusosaamistaan. Korostettaessa matkailun vastuullisuutta riskien tunnistaminen ja niiden ennakointi ovat kiinteässä yhteydessä viestintäosaamiseen.

Lapissa toimiville oppaille suunnatun tutkimuksen tulokset osoittavat, että kulttuuritaustalla, iällä, sukupuolella ja asenteilla on suuri merkitys turvallisuusohjeita annettaessa sekä niitä tulkittaessa ja noudatettaessa. Kansainvälisten matkailijamäärien edelleen kasvaessa Lappi tarjoaa hedelmällisen maaperän laajemmalle ja syvällisemmälle jatkotutkimukselle, josta saadaan monipuolisempaa ja luotettavampaa tietoa, jota voidaan hyödyntää oppaiden ja muiden matkailutoimijoiden koulutuksessa.

Jotta viestintä- ja kulttuurieroista johtuvilta vaara- ja ongelmatilanteilta välttyttäisiin, on ensiarvoisen tärkeää kehittää turvallisuusviestintään liittyvää koulutusta. Alueen oppilaitosten ja matkailualan yrittäjien ja muiden toimijoiden tuleekin kehittää keskinäistä yhteistyötään, jotta voitaisiin räätälöidä mahdollisimman tehokasta

koulutusta. Samalla voidaan kehittää monikulttuurisuusosaamista ja vuorovaikutustaitoja eri kulttuuritaustaisten matkailijoiden kohtaamiseen myös muun väestön osalta.

LÄHTEET

- Arctic Guide 2016. Arctic Guide -virtuaalikoulutus. Lapin ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.10.2017 <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/arcticguide/>.
- Branine, M. 2011. Managing across cultures. Concepts, policies and practices. London: Sage.
- Byram, M. 2011. Teaching intercultural competence – The complementarity of training and education. Esitys konferenssissa Teaching Intercultural Communication in Finnish Higher Education. Turun yliopisto 11.11.2011. Viitattu 30.10.2017 <http://mcnet.utu.fi/events/2011/teaching-intercultural-communication-in-finnish-higher-education-programme/>.
- Häikiö, S. & Kaihua, H. 2017. Arktista oppia oppaille. Teoksessa K. Koivunen (toim.) Olemme talenttia. Tarinoita matkailuosaamisen kehittämisestä työelämän ja koulutuksen kohtaamispiteessä. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu / Matkailun tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI).
- Häikiö, S. & Kangasniemi, U. 2016. Tour guides' perceptions of intercultural safety communication in Finnish Lapland. Matkailututkimus 12 : 2 (2016), 21–32. Suomen matkailututkimuksen seura.
- Reisinger, Y. 2009. International tourism. Cultures and Behavior. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Sipola, A. 2011. Intercultural communication in experience tourism in the Inari area. Pro gradu -työ. University of Jyväskylä: Department of Communication. Viitattu 30.10.2017 <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37142/URN%3aNB%3afi%3ajyu-2011122611849.pdf?sequence=1>.
- Valkonen, J. & Ruuska, P. (2012). Nationspeak as a tool in nature tourism work. European Journal of Cultural Studies, 15(1), 105–120. doi:10.1177/1367549411424946.

Arjen turvan toimintaympäristö Lapissa – alueellisten haasteiden ja voimavarojen kuvailua

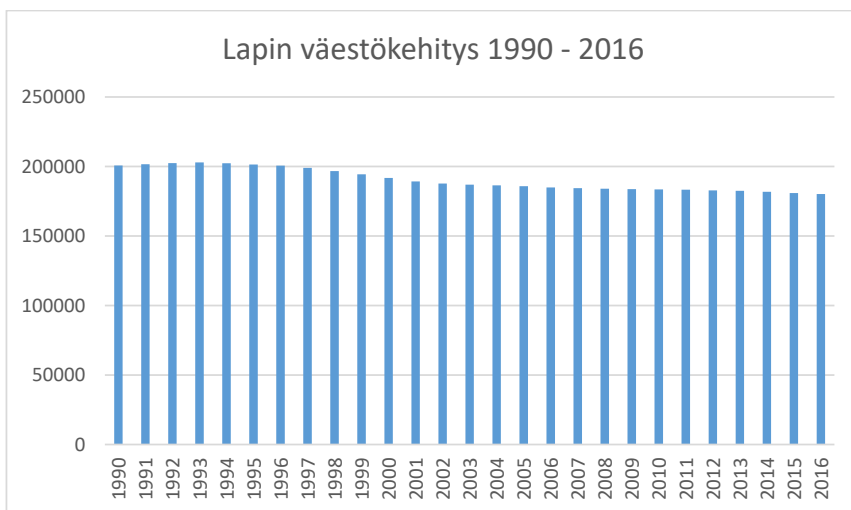
JOHDANTO

Arjen turva on niukkenevien alueellisten voimavarojen olosuhteisiin luotu toimintamalli. Arjen turvan toimijoita ovat mm. kunnat, järjestöt, kyläyhdistykset, oppilaitokset, seurakunnat ja yritykset. Kunnat ovat perinteisesti olleet keskeisiä alueellisia toimijoita. Kuntien tehtävänä on järjestää ja tuottaa julkisia palveluja asukkailleen.

Luvussa lähestytään alueellisten voimavarojen kehittymistä ja alueellisia haasteita juuri muun muassa kuntien tarkastelunäkökulmasta. Lisäksi esitellään muutamia muita mittareita, kuten väestön ja työttömyyden kehittymistä. Luvun tarkoituksena on kuvata eräiden keskeisten alueellisten voimavarojen mittarien kautta arjen turvan toimintaympäristön kehitystä Lapissa.

VÄESTÖKEHITYS

Lapin väkiluku oli 180 207 asukasta vuonna 2016. Lapin väestö on vähentynyt 1,7 % vuosien 2011 ja 2016 välillä. Lapin 21 kunnasta väestö kasvoi samalla aikavälillä neljässä kunnassa, joita olivat Enontekiö, Inari, Rovaniemi ja Ranua. Muissa kunnissa väestö väheni tai pysyi lähestulkoon ennallaan. (Tilastokeskus 2017a, 148–151) Lapin väestö on kuvan 1. mukaisesti kasvanut viimeksi vuosina 1990–1993, mutta ollut tämän jälkeen laskussa.

Kuva 1. Lapin väestökehitys 1990–2016. (Tilastokeskus 2017b)

Demografinen huoltosuhde, eli alle 15 vuotiaiden ja yli 64-vuotiaiden määrä sataa työikäistä kohden on koko maassa 59 ja Lapissa 63. Uusimaa erottu huoltosuhteellaan muista maakunnista selvästi, siellä sataa työikäistä kohti on vain 51 alle 15-vuotiaasta tai yli 64-vuotiaasta. Demografinen huoltosuhde vaihtelee voimakkaasti kunnittain. Lapissa huoltosuhde on heikoin Kemijärvellä, Pelkosenniellä, Pellossa, Sallassa, Simossa ja Ylitorniolla. Edullisimman huoltosuhteen kuntia ovat puolestaan Enontekiö, Inari, Kittilä, Kemi, Keminmaa Kolari, Rovaniemi, Sodankylä Tornio. (Tilastokeskus 2017a, 160–161.)

Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Kittilässä, Rovaniemellä ja Torniossa on 50–80 alle 15-vuotiaasta ja yli 64-vuotiaasta sataa työikäistä kohden vuonna 2040. Muissa Lapin kunnissa työikäisen väestön osuus on pienempi, tämä koskee erityisesti Etelä- ja Itä-Lapin kuntia. Mikäli ennuste toteutuu, huoltosuhde Lapissa muuttuu Suomen maakuntien joukossa kahdeksanneksi edullisimmasta neljänneksi heikoimmaksi. (Tilastokeskus 2017, 161–163.)

Taloudellinen huoltosuhde kuvaa, kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on sataa työllistä kohti. Taloudellinen huoltosuhde on Lapissa hieman yli 150, kun se on koko maassa noin 130. Monet heikon huoltosuhteen kunnista sijaitsevat Pohjois-Suomessa, mutta kehitys voi kulkea eri suuntiin saman maakunnan sisällä. Kittilän väestöstä on koko maan keskiarvoon verrattuna suurempi osa töissä (huoltosuhde 121), kun taas Sallan huoltosuhde 222, heikoin Lapissa. (Ruotsalainen 2017.)

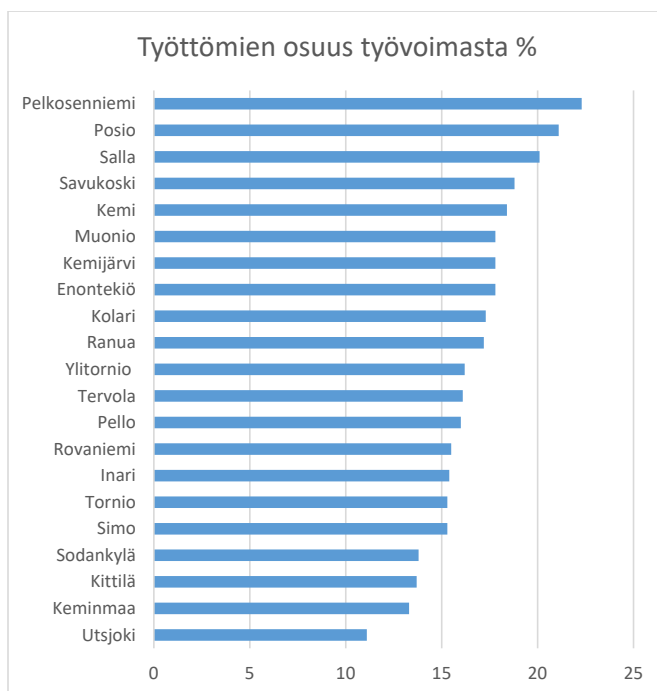
Mikäli työllisyys pysyy vuosien 2009–2011 tasolla myös jatkossa, taloudellinen huoltosuhde koko maassa nousee ollen 157 vuonna 2030. Lapin huoltosuhde ylittää tuolloin 200 rajan ja huoltosuhteeltaan maakunnan heikoimpien kuntien joukkoon kuuluvat Pello, Salla ja Ranua. (Ruotsalainen 2017.)

Lapin väestökehitys on ollut laskeva jo yli 20 vuoden ajan. Koko maakunnan väestötrendistä poikkeaa 2010-luvulla vain muutama Lapin kunta. Demografinen ja taloudellinen huoltosuhde ovat Lapissa keskimäärin koko maata heikompia, tosin kunnat jakautuvat huoltosuhteeltaan edullisimpiin ja heikompisiin. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan väestöllinen huoltosuhde uhkaa yhä heikentyä Lapissa vuoteen 2040 mennessä. Taloudellinen huoltosuhde on ennusteen mukaan Lapissa selvästi nykytsoa heikempi vuonna 2030.

TYÖTTÖMYYS- JA SOSIAALIPALVELUIDEN KÄYTTÖ

Työttömyyttä seurataan Suomessa kahdella tavalla. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoissa työttömyys määritellään siten, että henkilöllä ei ole työsuhdetta, eikä hän työllisty yritystoiminnassa. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen määritelmä puolestaan edellyttää työttömiltä aktiivista työnhakua. Tilastokeskuksen työvoimatutkimus on kansainvälisesti vertailukelpoinen ja se tuottaa viralliset työttömyysluvut. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a.)

Koko maan työttömyysaste on Tilastokeskuksen mukaan 8,8 % ja työllisyysaste 68,7 %. Lapin työttömyysaste on 10,7 % ja työllisyysaste 65,3 % (Tilastokeskus 2017b). Esitetyt luvut koskevat vuotta 2016.

Kuva 2. Työttömien osuus työvoimasta Lapin kunnissa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b)

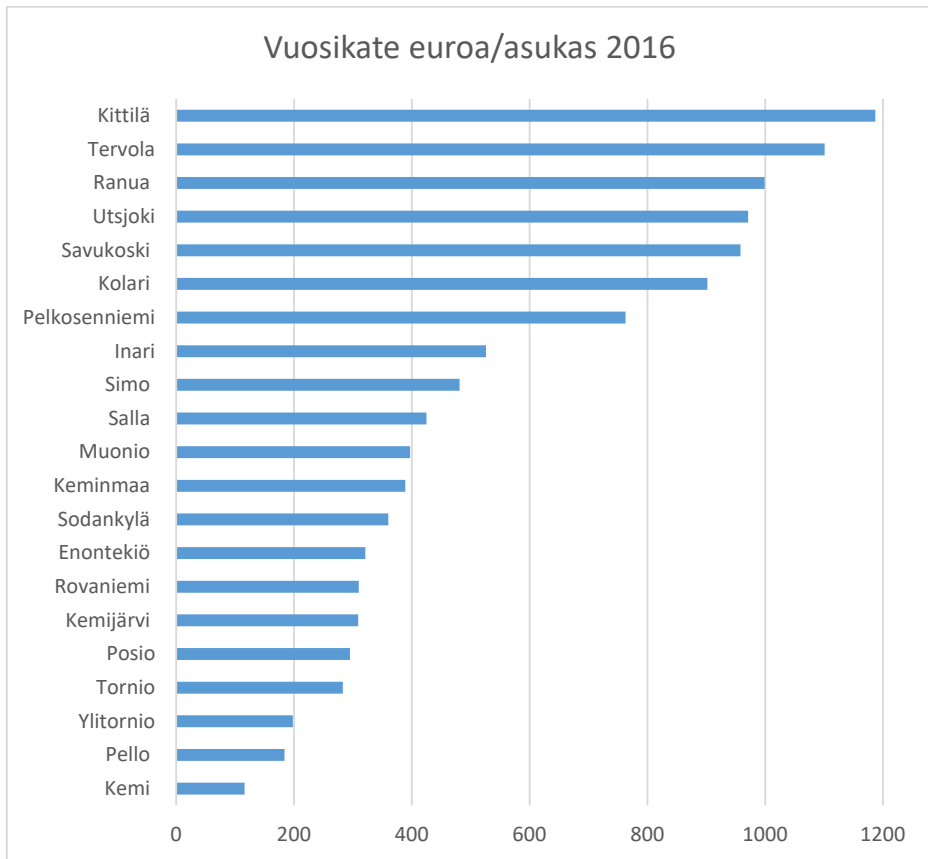
Lapissa työttömyysaste on Työ- ja elinkeinoministeriön antaman tiedon mukaan 15,3 %, kun koko maan vastaava luku on 12,5 %. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017c). Kuvan 2. mukaan Utsjoki on Lapin kunnista ainoa, jonka työttömyys ei ole maan keskiarvoa suurempi. Muut kunnat eivät ole tasaisesti heikommassa asemassa, vaan niiden välillä on suurimmillaan lähes 10 prosenttiyksikön eroja. Työttömyysasteeltaan heikoimmat kunnat sijoittuvat Itä-Lappiin.

Lapissa toimeentulotukea saa 7,2 % väestöstä, mikä on hyvin lähellä koko maan keskiarvoa, joka on 7,3 %. Lapin kunnista toimeentulotukea saavien asukkaiden osuus on suurin Kemissä, Rovaniemellä, Sodankylässä ja Torniossa. (Tilastokeskus 2017a.) Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset ovat Lapissa toiseksi suurimmat kaikkien maakuntien joukossa. Koko maassa kustannukset ovat 3 257 euroa asukasta kohden, kun puolestaan Lapissa ne ovat 3 881 euroa asukasta kohden. (Tilastokeskus 2018.) On huomioitava, että kustannuksiin vaikuttavat osaltaan erot alueiden väestön terveydessä. Mikäli koko maan sairastavuutta kuvataan indeksiluvulla 100, on Lapin indeksi 116. Paras indeksiluku on Ahvenanmaan 65 ja heikoin Pohjois-Savon 131. Pienempi luku tarkoittaa siis terveempää väestöä. Indeksiluvut ovat ikävakioituja, eli alueiden ikärakenteen vaihtelun vaikutus sairastavuuteen on pyritty poistamaan. (THL 2018.)

KUNTATALOUS

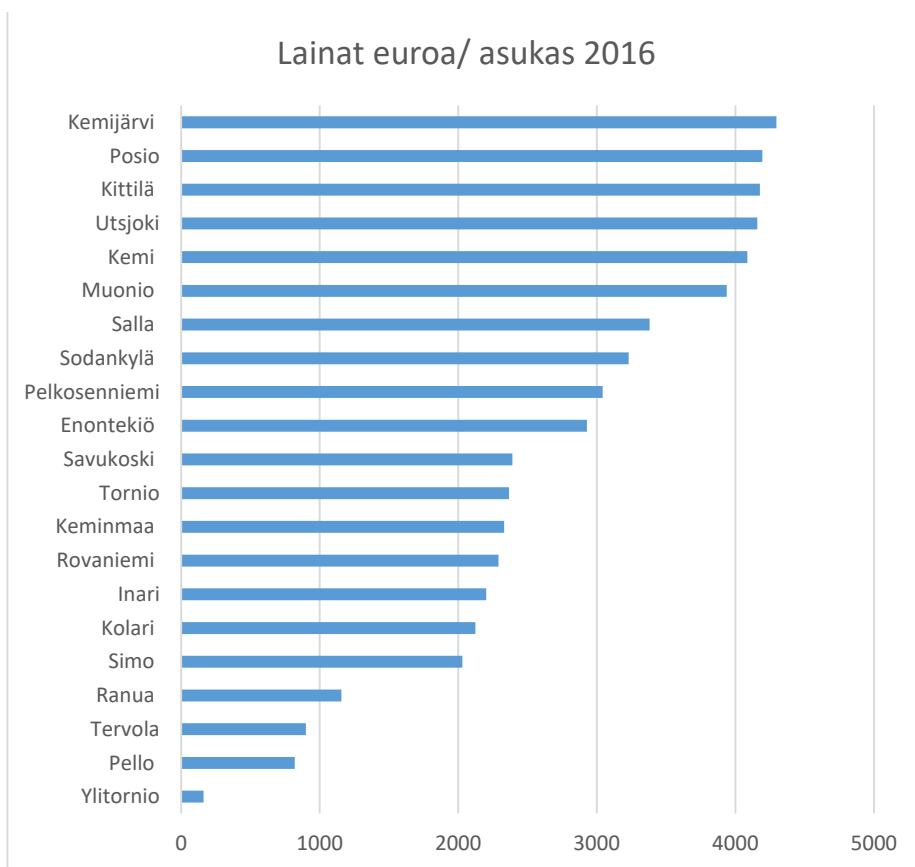
Kuntien tuloista 50 % muodostuu kunnallis- eli palkkatulo-, yhteisö- ja kiinteistöveroista. Valtionosuuksista tuloja kertyy 20 % ja toimintatuloista 21 %. Lainat muodostavat tuloista 6 % ja muut tulot 3 %. (Kuntaliitto 2017a.)

Vuosikate osoittaa, kuinka paljon tuloista jää käytettäväksi juoksevien kulujen jälkeen investointeihin, sijoituksiin ja lainojen lyhennyksiin. Perusoletuksen mukaan tulorahoitus on riittävä, jos vuosikate on vähintään käyttöomaisuuden poistojen suuruinen. (Tilastokeskus 2017c.) Lapissa on pienin vuosikate maakunnista, 193 euroa asukasta kohden. Koko maassa vuosikate on keskimäärin 348 euroa asukasta kohden. (Tilastokeskus 2017). Vuonna 2016 vuosikate ei riittänyt poistoihin 103 kunnassa, joista Lapissa sijaitsevat Kemi, Keminmaa, Pello, Posio, Sodankylä ja Ylitornio. Vuosikate on sekä Lapissa että koko maassa keskimäärin noin 130 % poistoista. (Kuntaliitto 2017b).

Kuva 3. Lapin kuntien vuosikatteet asukasta kohden vuonna 2016 (Lapin liitto 2018)

Kuvasta 3. havaitaan, että vuosikate oli Lapin kunnista suurin Kittilässä vuonna 2016, lähes 1 200 euroa asukasta kohden. Pienimmillään vuosikate asukasta kohden oli alle 200 euroa. Kuntien vuosikatteet Lapissa ovat kehittyneet keskimäärin positiivisesti verrattuna vuoteen 2015, jolloin vuosikatteet olivat keskimäärin noin 200 euroa asukasta kohden.

Mikäli vuosikate on miinuksella, kunnan toimintaan joudutaan ottamaan lainaa. Lappilaisten kuntien lainamäärä asukasta kohden vaihtelee noin 160–4 000 euron välillä. (Lapin liitto 2018.)

Suomalaisten kuntien ja kuntayhtymien lainakanta vuoden 2016 lopussa oli 18,1 miljardia euroa. Lainakantaa ovat kasvattaneet kuntien tehtävien lisääntyminen ja investointipaineet. Lainakannan kasvamiseen ovat vaikuttaneet myös valtionosuuk-sien leikkaukset ja palvelujen kysynnän lisääntyminen. Kuntien velkataso riippuu muun muassa kunnan organisaatiosta, kehitysvaiheesta sekä siitä johtuvista erilaisista investointitarpeista. Lopullinen velallinen kunnissa on usein liikelaitos tai -yhtiö, jolloin kyseisen yksikön toiminnan tulos vaikuttaa lainanhoitokykyyn. Mainituista syistä johtuen lainamäärien asukaskohtainen vertailu ei välttämättä anna vertailukelpoista kuvaa.

YHTEENVETO

Väestökehitys kääntyi Lapissa laskuun vuonna 1994. Jatkuva väheneminen on merkinnyt kumuloituvasti noin 10 % vähennystä alueen väestömäärässä vuoteen 2016 mennessä. Viimeisten vuosien aikana väestömäärä on kasvanut vain neljässä lappilaisessa kunnassa. Demografinen huoltosuhde on Lapissa jonkin verran koko maata heikompi. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan demografinen huoltosuhde heikentyy Lapissa vuoteen 2040 mennessä ja negatiivinen kehitys koskee erityisesti useita Etelä- ja Itä-Lapissa sijaitsevia kuntia.

Taloudellinen huoltosuhde on Lapissa koko maan keskiarvoa heikompi, mutta alueen kunnat myös polarisoituvat huoltosuhteeltaan. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vuonna 2040 sataa lappilaista työssä olevaa kohden on 200 työvoiman ulkopuolella olevaa.

Työllisyysaste on Lapissa noin 2 prosenttiyksikköä koko maan keskiarvoa suurempi. Utsjoki on Lapin kunnista ainoa, jossa työttömyysaste on maan keskiarvoa pienempi. Työttömyysasteissa on suuria eroja kuntien välillä, Itä-Lappi kuuluu maakunnassa eniten työttömyydestä kärsivään alueeseen. Toimeentulotuen saajien osuus asukkaiden keskuudessa on Lapissa valtakunnan keskiarvon tasolla. Sosiaali- ja terveystoimen nettokustannukset Lapissa ovat Suomen maakunnista toiseksi korkeimmat.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu siirtyy maakunnille vuoden 2020 alussa. Uudistuksella pyritään sekä parantamaan hyvinvointia, että ehkäisemään kustannusten kasvua, mutta mallin yksityiskohdat ja vaikutukset ovat vielä hämärän peitossa. Joka tapauksessa erilaiset alueellista hyvinvointia tukevat käytännöt, esimerkiksi arjen turva, tuovat tarpeellisia lisäkeinoja vallitsevien haasteiden selättämiseen.

KIRJALLISUUS

Kuntaliitto 2017a. Diaesitys, Kuntien, kuntayhtymien sekä kuntakonsernien vuoden 2016 tilinpäätökset, ennakotieto. Luettu 5.7.2017 osoitteesta: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/TP2016%20ennakko%20osuomi%20kes%C3%A4kuu_o.pdf

Kuntaliitto 2017b. Kuntien ja kuntayhtymien talous vuonna 2016. Luettu 5.9.2017 osoitteesta: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/menot_ja_tulot_marraskuu2016.pdf

Lapin liitto 2017. Kuntakortit 2014–2016 Lapissa kunnittain. Luettu 15.1.2018 osoitteesta: http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=50869&name=DLFE-32514.pdf

Ruotsalainen K. (2017). Väestö vanhenee – heikkeneekö huoltosuhde? Luettu 4.7.2017 osoitteesta: http://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-02-21_001.html

THL 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. THL:n sairastavuusindeksi. Luettu 26.1.2018 osoitteesta: <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/kansantaudit-ja-tapaturmat/thl-n-sairastavuusindeksi>

Tilastokeskus 2017a. Kuntakatsaus 2017 – Suomi-tietoa alueittain. Helsinki 2017.

Tilastokeskus 2017b. Lapin väestökehitys 1990–2016. Luettu 5.9.2017 osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/o2o_vaerak_tau_101.px/table/tableViewLayout1/?rxid=83f6a96b-ba7a-41ef-bd36-c13050f19747

Tilastokeskus 2017c. Väestö työmarkkina-aseman ja maakunnan (2011) mukaan, 15–74-vuotiaat. Luettu 4.7.2017 osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tym__tyti/o6o_tyti_tau_109.px/table/tableViewLayout1/?rxid=-871dbd57-01c8-4509-9a0e-e4f0627667db

Tilastokeskus 2017d. Tietoa tilastoista. Käsitteet. Vuosikate. Luettu 5.7.2017 osoitteesta: <http://www.stat.fi/meta/kas/vuosikate.html>

Tilastokeskus 2018. Maakunnittaisia nettokustannuksia vuonna 2016. Luettu 26.1.2018 osoitteesta: https://www.stat.fi/til/kta/2016/kta_2016_2017-10-27_tau_001.fi.html

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a. Työnvälitystilasto. Työttömyyden kaksi eri mittaustapaa. Luettu 4.7.2017 osoitteesta: <http://tem.fi/tyollisyyskatsaus-ja-tyonvalitystilasto>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b. Luettu 4.7.2017 osoitteesta: <http://tem.fi/documents/1410877/2187011/elykun2016.pdf/59adf18d-8foe-4b39-82d7-364f1cb7d06e>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017c. Luettu 5.7.2017 osoitteesta: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80535/TKAT_Hein%c3%a4_2017.pdf?sequence=1

Toimintamenot -	-10 milj.	sisältää käyttömenot, mutta ei investointeja
Toimintatulot	6 milj.	mm. päivähoitomaksut, vesimaksut jne.
= Toimintakate	-4 milj.	toimintakatteen ja mahdollisimman suuren osan investoinneista tulisi saada verorahoituksella

Verotulot +	2 milj.	kunnallisvero+kiinteistövero+yhteisövero
Valtionosuudet	1 milj.	valtio maksaa kunnille osuuden keräämistään varoista
= Verorahoitus	3 milj.	kunnan verotulot + valtionosuudet

Rahoituskulut	-0,1 milj.	pääosin lainojen korkoja
---------------	------------	--------------------------

Toimintakate + Verorahoitus + Rahoituskulut = Vuosikate

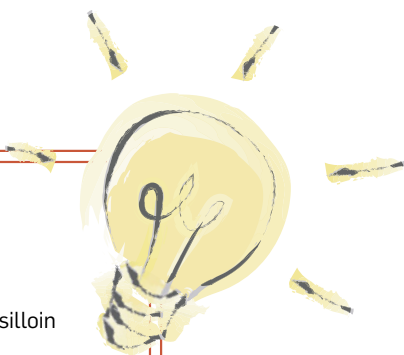
Vuosikate = - 1,1 milj. (joudutaan ottamaan lainaa jokapäiväisen toiminnan pyörittämiseen)

Tulosta tulee tarkastella sekä kunnan tulojen (verorahoitus) että menojen (toimintakate) eli tehokkuuden näkökulmasta. Vertailu muuhun kuntakenttään on yksi harvoista keinoista tähän.
https://www.laihia.fi/files/1307/Miten_kunnan_tulos_lasketaan.pdf

Vipuvoimaa
EU:lta
 2014–2020

ARJEN TIETOTURVAA

"Salasanat vahvat vaihtaa muista – kyberrosvolla ei silloin hommat luista"

"Päivitykset uusimmat laitteeseen kun laittaa, haittaohjelmat silloin konettasi kaukaa karttaa "

"Vastuullisesti nettiä kun käytät, lapsillesi mallia näytät"

"Pankkitunnukset salassa pidä, ei yllätyksiä tililläsi idä"

"Varmuuskopiot kun on kunnossa, silloin myös rauha omassa tunnossa. Säilyy tallessa muistot ja jutut, kuvissa mummot ja tutut."

Kenneth Karlsson

Muuttuva Arjen turvallisuus

JOHDANTO

Arjen turvallisuutta voidaan tarkastella monenlaisissa yhteyksissä ja se voidaan määritellä monella tavalla. Arjen turvallisuus on läsnä koko yhteiskunnan toiminnassa mm. kuntien toiminnassa, perheiden toiminnassa, yksilöiden toiminnassa. Hyvinvoinnin kokemisessa turvallisuuden tunne on merkittävässä roolissa. Erityyppiset yhteiskunnalliset muutokset säteilevät usein joko suoraan tai epäsuoraan yhteiskunnan jäsenten elämään ja vaikuttavat täten mm. ihmisten turvallisuuden tunteeseen. Uhkaavat, ennustamattomat yms. yhteiskunnalliset muutokset luonnollisesti lisäävät turvattomuutta ja mm. yhteisöllisyyttä, taloudellista turvaa lisäävät muutokset lisäävät puolestaan turvallisuutta. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan ajankohtaista yhteiskuntapoliittisen eetoksen muutosta, jossa uusliberalismista on tullut valtaideologia, suhteessa ihmisten kokemaan arjen turvallisuuteen.

TURVALLISUUS KÄSITTEENÄ

Täsmällisen yksiselitteisesti turvallisuutta on vaikea määritellä. Kokonaisturvallisuus käsitteeseen liitetään koko yhteiskunnan verkottuminen ja yhteisten voimavarojen käyttäminen (Palmgren 2011: 14 [Valtioneuvoston kanslia 2010]). Usein turvallisuudesta puhuttaessa syntyy mielikuvia kovasta turvallisuudesta esim. poliisin ja palotoimen toiminnasta. Turvallisuus liitetään usein tilanteisiin, joissa on tarve tietyille korvaaville toiminnoille. Tällaisissa tilanteissa on kyse pääsääntöisesti turvattomuudesta, joka on realisoitunut esimerkiksi yksittäiselle ihmiselle taloudellisina tai sosiaalisina ongelmina. Turvallisuus on laaja-alainen käsite ja se liittyy kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan. Yhteiskuntamme muuttuessa yhä monimutkaisemmaksi ja moniarvoisemmaksi myös turvallisuuden painopistealueet ovat muuttuvia. Turvallisuuden osa-alueiden kulloiseenkin painotukseen vaikuttaa mm. ajankohtaiset yhteiskunnalliset muutokset. Turvallisuuden lajeja on useita esim. fyysinen turvallisuus, henkilökohtainen turvallisuus, kouluturvallisuus, poliittinen turvallisuus, sisäinen turvallisuus, sosiaalinen turvallisuus, tietoturvallisuus, työturvallisuus, ympäristöturvallisuus (Palmgren 2011: 15 [Heinonen 2009]). Sisäisellä turvallisuudella viitataan yhteiskunnan tilaan, jossa yhteiskunnan jäsenet voivat elää turvallisessa yhteiskunnassa esimerkiksi ilman kansainvälistyvän maailman muutoksiin liittyvää turvatto-

muutta. Sisäistä turvallisuutta edistävät mm. turvallinen koti, työympäristö, toimivat palvelut, tarpeenmukainen avunsaanti. Merkittävää on jokaisen ihmisen tai yhteisön oma kokemus omasta turvallisuudesta (Palmgren 2011, 14-15.)

Inhimillinen turvallisuuskäsite, jossa turvallisuutta käsitellään ihmisen ja yhteisöjen näkökulmasta laajentaa turvallisuustarkastelua. Inhimilliseen turvallisuuskäsitteeseen liitetään mm. sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen, ihmiselämän arvokkuuden edistäminen, ihmisoikeuksien edistäminen.

Turvallisuuden käsitteestä ei olla yksimielisiä, määrittelijöiden runsaudesta johtuen myös määritelmät ovat varsin kirjavia. Inhimillisen turvallisuuden käsitteessä turvallisuuden tai turvattomuuden kokeminen on subjektiivista. Subjektiivisen kokemisen linkittäminen turvallisuuden käsitteeseen on edistyksestä, mutta aiheuttaa myös käytäntöön soveltamisen ongelmia (Korhonen 2010, 17-19.)

Turvallisuus on myös moderni ihmisoikeus, jonka mukaan ihmisillä on oikeus ihmisarvoiseen elämään. Turvallisuusoikeuksiin kuuluu opetus, sivistys, työ, toimeentulo, terveydenhuolto, lepo, virkistys ja puhdas ympäristö. Taloudellisten ongelmien vallitessa turvallisuusoikeuksista halutaan tinkiä, vaikka niiden merkitys on tuolloin erityisen suuri. Turvattomuuden lähikäsitteitä ovat esim. riski, uhka ja vaara. Sosiaaliturvan keinoin ihmisiä suojellaan erilaisilta riskeiltä. Riskien hallinnalla pyritään vähentämään turvattomuutta. Sosiaalipolitiikan keskeinen tehtävä on hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden edistäminen (Niemelä 2000, 22-23.) Hyvinvointivaltion kehitys tarkoittaa turvamekanismien laajentamista. Valtio sosiaalisessa roolissaan vähentää riskejä. (Castel 2007, 23.) Mitä enemmän ihmiset luottavat toisiinsa ja yhteiskuntaan sitä turvallisemmaksi he kokevat olonsa (Suominen 2013).

YHTEISKUNTAPOLIITTISEN EETOKSEN MUUTOS

Suomessa hyvinvointivaltiota rakentaneelle sukupolvelle muodostui käsitys, jonka mukaan hyvinvointivaltio nähtiin toimintakokonaisuutena, joka kykeni turvaamaan sukupolvelle ja tulevalle sukupolvelle hyvän ja turvatun tulevaisuuden. Tästä syystä hyvinvointivaltion kustannuksia ei nähty ongelmina vuosikymmeniin. Hyvinvointivaltion tarjoamat hyvinvointipalvelut nähtiin itsestäänselvytenä. Vuosituhannen vaihdetta lähestyttäessä ajatukset hyvinvointivaltiota kohtaan alkoivat merkittävästi muuttua. Hyvinvointivaltion kehittämiseen alettiin suhtautua kriittisemmin, joka näkyi mm. sosiaalietuksien karsimisen mahdollistumisena (Jokinen & Saaristo 2006, 324.)

Julkisen sektorin reformi käynnistyi samaan aikaan rahamarkkinoiden liberalisoinnin ja matalan inflaation politiikan omaksumisen aikoihin 1980-luvun puolivälissä. Reformin tavoitteena on julkisen sektorin supistaminen ja sen toiminnan markkinoistaminen (Särkelä & Eronen 2007, 34.) Hyvinvointivaltion vastustajat ovat aina kritisoineet julkisia kustannuksia riippumatta niiden suuruudesta (Lehtonen 1996, 81). Suomen 1990-luvun alun lama aiheutui rahamarkkinoiden muutoksesta, idänkaupan romahtamisesta, talouspolitiikan luonteen muuttumisesta ja maamme talou-

den avautumisesta. Lama säteili sosiaalipolitiikan toteuttamiseen monella tavalla. Taloudelliset ongelmat ja niihin liittyvä kriisitietoisuus mahdollistivat merkittäviä tulevia muutoksia. Suomessa tapahtui 1990- ja 2000-luvulla iso muutos joka teki maastamme markkina-, kilpailu- ja kilpailukyky-yhteiskunnan sekä investointivaltion, joka kohdentaa resursseja mieluummin mm. yritysten toimintaedellytysten parantamiseen, innovaatioiden edistämiseen, tutkimukseen kuin ns. passiivisen väestön hyvinvoinnin edistämiseen.

Taloudelliset asiat ja taloustiede ovat ottaneet vahvemman roolin myös sosiaalipolitiikan suhteen. Sosiaalipolitiikan keskiöön on nostettu kannustavuusnäkökulmat, jotka edustavat uusliberalistista ajattelua (Särkelä & Eronen 2007, 34-35.)

UUSLIBERALISMIN ILMENTYMIÄ

Uusliberalismi korostaa vahvasti yksilön vapautta. Julkisen vallan toivotaan puuttuvan mahdollisimman vähän markkinoiden toimintaan. Valtion ei tarvitse asettaa päämääriä yhteiskunnalle tai yksilöille. Yksilön toiminnan rajoittamista tulee välttää ellei se ole selvästi esim. toisen yksilön oikeuksien vastaista. Uusliberalistinen ideologia ja hyvinvointivaltioideologia kohtaavat toisensa varsin huonosti (Eskola ym. 1998, 16.)

Elämänhallintaan liittyvät vaikeudet aiheuttavat merkittäviä hyvinvointivajeita (Saarinen, Salmenniemi, Keränen 2014: 605 [Helsingin Sanomat 2014]). Hyvinvoinnin tarkastelu on perusteltua liittää laajempaa poliittisen hallinnan muutokseen eli siirtymään hyvinvointivaltiolisesta rationaliteetista kohti uusliberaalia kilpailuvaltiota (Saarinen, Salmenniemi, Keränen 2014: 605 [Rose 1996, Larner 2000, Heiskala 2006, Moisio & Leppänen 2007, Ahlgvist & Moisio 2014, Alasuutari 1996, Kantola & Kananen 2013]). Uusliberalismi tuottaa uudenlaisen ymmärryksen hyvinvoinnista. Uusliberalismin idean mukaan koko yhteiskunnan pitäisi toimia kilpailulogiikan mukaan (Saarinen, Salmenniemi, Keränen 2014: [Foucault 2008]). Kansalaiset nähdään rationaalisina, aktiivisina, vastuullisina kuluttajina, jotka pyrkivät maksimoimaan omaa etuaan (Saarinen, Salmenniemi, Keränen 2014: [Foucault 2008, Ong 2006, Clarke 2005]). Julkisesti tuotettuja palveluja halutaan korvata mahdollisimman paljon yksityisillä palveluilla, palveluiden kaupallistuminen nähdään hyvänä asiana. Uusliberalismin vahvistaessa otetaan 1990-luvulta lähtien hyvinvoinnin painottamisessa on siirrytty objektiivisesta subjektiiviseen eli yksilöä ja yhteisöjä vastuullistetaan aiempaa enemmän hyvinvoinnin tuottamisesta. Aktiivisen, rationaalisen, vastuullisen ja taloudellisesti tuottavan yksilön vastinparina esiintyy patologinen, syrjäytynyt yksilö, jota kannustamisen ja kasvatuksen lisäksi tarvittaessa myös rankaistaan erilaisilla sanktioilla (Saarinen, Salmenniemi, Keränen 2014, 605-607.)

Ansiotyöllä on merkittävä vaikutus taloudellisen turvan rakentamisessa sekä arjen rytmittämisessä (Raijas 2011, 251). Yhteiskunnan kokonaispääomasijoituksista yhä suurempi osa on sellaisten henkilöiden omistuksessa, jotka eivät johda yrityksiä ja joilla ei ole vahvaa tietoa kyseisen liiketoiminnan olosuhteista. Rahoitusomistajien

näkökulmasta työntekijöiden vähentäminen voi näyttää tehokkaalta keinolta parantaa yritysten toimintaedellytyksiä. Työntekijöiden irtisanomiset aiheuttavat työntekijöille alituista epävarmuutta ja turvattomuutta (Patomäki 2007, 69.) Väliaikaisen työvoiman osuus suhteessa vakinaiseen työvoimaan kasvaa. Epävarmuuden ja joustavuuden lisääntyminen johtavat etujen kuten vakituinen työ menettämiseen (Bourdieu 1999, 58.) Valtioilla on halutessaan mahdollista lieventää työttömyyden haittoja. Ongelmaksi tässä tulee globaali kilpailu, johon myös valtiot osallistuvat. Valtioiden pyrkivät olemaan kiinnostavia paikkoja yrityksille niiden miettiessä mihin toimintojaan sijoittavat. Globaalissa kilpailussa korkeat verot eivät ole toivottavia (Lehto 2001, 45.) Uusklassisen teorian, johon uusliberalismi nojaa, mukaan sosiaaliturva aiheuttaa häiriöitä työmarkkinoille.

Tehokkaasti toimivat työmarkkinat edellyttävät lisäksi merkittäviä tuloeroja, jotta työvoima kohdentuisi kansantalouden kannalta optimaalisesti. Kyseisen teorian mukaan työehtosopimukset ja minimipalkat aiheuttavat työttömyyttä. Valtion puuttuminen markkinoihin aiheuttaa hyvinvointitappioita (Kajanoja 2003, 186.)

Kannustimet liittyvät usein omistajien ja ylimmän johdon taloudellisen aseman maksimointiin joka samalla tarkoittaa työntekijöiden etujen karsimista (Patomäki 2007, 69). Yhteiskunnan kehityksen jättäminen lähinnä markkinavoimien varaan edustaa kärjistetysti luonnollisen valinnan oppia, jonka mukaan vahvat voittavat olemassaolon taistelun (Alenius 2000, 183-184).

AKTIVOIVAA HYVINVOINTIPOLITIIKKAA

Turvaa korostava eetos oli 1990-luvulle saakka olennainen osa sosiaalipolitiikkaa. Aktiivisen sosiaaliturvan ajatukseen on törmätty jo 1960- ja 70-luvuilla. Tuolloin aktiivinen sosiaaliturvapolitiikka voitiin nähdä yhteiskunnallisia turvarakenteita tuottavana. Noin 30 vuotta myöhemmin aktiivinen sosiaalipolitiikka on tarkoittanut aivan jotain muuta. Aikaisempi aktiivinen sosiaaliturva alettiin nähdä passiiviseksi turvaksi ja sen varassa oleminen ei ole toivottavaa. Ajattelutavan muutoksen myötä aktiiviseen sosiaalipolitiikkaan kuuluu luonteenomaisesti esim. vähimmäisturvan vastikkeellistamispyrkimykset (Karjalainen 2011: 230 [Keskitalo 2008, Julkunen 2001, 2006; Aktiivinen sosiaalipolitiikka –työryhmä 1999]). Aktivointiajattelu on lähtöisin Yhdysvalloista, jossa 1970-luvulla alettiin kehittää aktivoivaa workfare toimintaa passivoivana pidetyn social assistancen tilalle. Kyse oli toimeentuloturvaan liittyvän toimintapolitiikan muuttumisesta. Yhdysvaltojen ja OECD:n kautta ko. aktivointivaikutteet levisivät myös EU:iin. EU:n piirissä aktivointiin liittyvät politiikkalinjaukset alkoivat yleistyä 1990-luvulla. Suomeen aktivointivaikutteet ovat tulleet EU:n työllisyysstrategian välityksellä sekä muista EU-maista saaduista vaikutteista. Aktiivisen sosiaalipolitiikan käsite ei eurooppalaisesta näkökulmasta ole yksiselitteinen. Aktiivisella sosiaalipolitiikalla viitataan viimesijaisen toimeentuloturvan, sosiaalitoimen ja kuntien tehtävään. Toisaalta se linkittyy työllisyyspolitiikkaan ja yleiseen aktivointiin. Selkeä yhteys kurinpidolliseen yhteiskuntapolitiikkaan ja uusliberalismiin on

olemassa. Lähtökohtaisesti sosiaalisten oikeuksien luonteeseen ei ole kuulunut vastikkeellisuusvaatimus. Aktivointitoimet kajoavat sosiaalisiin oikeuksiin ja itsemääräämisvaltaan. Aktivoinnin ideana on työttömän käyttäytymiseen vaikuttaminen, jotta hän työllistyisi avoimille työmarkkinoille. Asiakkaan elämäntavan muuttaminen nähdään mahdollisena. Aktivoinnin kohteita kannustetaan taloudellisin keinoin (Karjalainen 2011, 229-236.)

Talouspolitiikan roolin ylikorostuessa hyvä talous- ja työllisyyspolitiikka nähdään myös hyvänä sosiaalipolitiikkana. Oikeudenmukaisuuteen ja tasavertaisuuteen kiinnitetään huomattavasti vähemmän huomiota, joka on nähtävissä myös aktiivisen sosiaalipolitiikan tavoitteissa. Yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutoksen seurauksiin ei voida vaikuttaa heikompiosaisia kurinpidollisesti aktivoimalla. Työmarkkinoilta syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset tarvitsevat hoitavia, kuntouttavia ja rohkaisevia palveluja. Sosiaalipolitiikkamme keskiössä ovat olleet sosiaalisen erivoisuuden vähentäminen ja kansalaisen paras. Aktivoinnissa tällainen painotus on vähentynyt merkittävästi.

Tapahtunut muutos näkyy myös hyvinvointivaltion eettisissä periaatteissa. Vaikeasti työllistyviin ja pitkäaikaistyöttömiin kohdistetaan yhä enemmän moralisoivia katseita. Vaikeiden elämäntilaneiden ymmärryksen vähentyessä, vähenee myös ihmisen kunnioitus. (Karjalainen 2011, 244-246.)

VALINNANVAPAAUS JA SOSIAALIPOLITIikka

Sosiaalipolitiikan uudistamisen liittyviä termejä ovat esim. osallisuus, yksilöllisyys, asiakaskeskeisyys, valinnanvapaus. Kyseiset käsitteet ovat osa yleistä yhteiskunnallista muutosta. Sosiaalipolitiikka halutaan nähdä mahdollisuuksien sosiaalipolitiikkana eli hyvinvointivaltio antaa kansalaisille mieluummin mahdollisuuksia kuin lupauksia. Valinnanvapaus on lähtökohtaisesti hyvä asia, mutta sosiaalipoliittisesti valinnanvapaus on varsin moniulotteinen asia. Valinnanvapautta tarjotaan yhdeksi vastaukseksi julkisen sektorin järjestämisen kysymyksiin. Tämä ajattelutapa perustuu New Public Management-ajatteluun eli yksityisen liike-elämän opit nähdään hyvänä keinona myös julkisen sektorin toiminnan tehostamisessa. Sosiaalihuollon periaatekomitea 1960-70-lukujen vaihteessa nosti valinnanvapauden yhdeksi sosiaaliturvapolitiikan toimintaperiaatteista eli valinnanvapaus ei ole uusi asia. Tuolloin sosiaalipoliittinen kontrolli haluttiin muuttaa vapaudeksi pyrkimällä eroon tahdonvastaisuudesta. Valinnanvapaus tarkoitti vapaaehtoisten tukitoimenpiteiden olemassaoloa. Lisäksi ihmisillä piti olla tietoa toimenpiteistä valintojen mahdollistamiseksi. Hyvinvointivaltion rakentamisen alkuaikoina valinnanvapaus tarkoitti aika lailla eri asioita kuin nyt. Vapaudesta hyvinvointivaltiossa on siirrytty kohti vapautta hyvinvointimarkkinoilla. Valinnanvapauden rooli hyvinvointivaltion palvelujärjestelmässä on merkittävä yhteiskunnallinen kysymys. Valinnanvapauden yhteydessä on mietittävä, kuinka pitkälle yksilöllisyyttä voidaan viedä suhteessa yhteisöllisyyteen. Valinnanvapauden ylikorostaminen uhkaa lisätä eriarvoisuutta. Koulutetut, varakkaat ihmiset

hyötyvät valinnanvapaudesta eniten (Palola 2011: 287 [Fotaki 2009]). Valinnanvapaus edustaa toimijakeskeistä ajattelutapaa, jolloin vastuu on asiakkailla ei niinkään hyvinvointivaltion toiminnoilla. Sosiaalipolitiikka perustuu yhä enemmän ajatukseen, että kaikki kykenevät huolehtimaan omista asioistaan. Mahdollisuuksia korostetaan ja eriarvoisuus jää mahdollisuuksien varjoon (Palola 2011, 283-287.) Nykyisin elämänkulkuamme ei ole annettu valmiiksi. On petollista ajatella, että määräisimme ainoastaan itse elämäntilastamme ja että kykenisimme tekemään itsemme onnellisiksi tekemällä oikeita valintoja (Karisto 2010, 21.)

Konsumerismi muuttaa sekä yksilön roolia yhteiskunnassa, että itse yhteiskuntaa. Vaarana tässä on yhteisvastuun ja pitkäjänteisen ajattelun heikkeneminen. Esimerkiksi ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan yhteydessä konsumerismiin liittyy monia kysymysmerkkejä. Sosiaalipolitiikan uudistuksia ajetaan yleensä läpi välttämättömyyksinä. Kuitenkin kyse on aina myös arvovalinnoista. Niukkojen resurssien kohdentamisessa juuri arvovalinnat ovat tärkeässä roolissa. Sosiaalipolitiikasta luodaan usein yksinkertaistavia mielikuvia, joissa painotetaan ainoastaan taloutta. Tällöin hyvinvointivaltion muutoksen perusteluista ja keinoista ei tarvitse puhua. Muutos tapahtuu pikkuhiljaa välttämättömyyspuheen osoittamaan suuntaan. Riskinä on sosiaalisen koheesion ja luottamuksen heikkeneminen ja kasvava eriarvoistuminen sekä lopulta koko sosiaalipolitiikan heikentyminen. Heikentyneen sosiaalipolitiikan keskeisiä nimittäjiä eivät ole tasa-arvo, turvallisuus tai yhdenvertaisuus. Keskiöön nousevat yksilöllisyys ja riskinotto. Sosiaalipolitiikan suojeleva merkitys vähenee eli sen keskeinen tehtävä ei ole enää suojella haavoittuvia, vaan investoida tulevaisuuteen. Sosiaalipolitiikkaa rakennetaan tee-se-itse-perustalle. Valinnan oikeuden varmistaminen nähdään erityisen tärkeänä. Valintojen lopputuloksen tasa-arvon varmistamista ei puolestaan nähdä erityisen tärkeänä (Palola 2011, 304-306.)

POHDINTA

Yhteiskuntamme on kokenut arjen turvallisuuden näkökulmasta merkittäviä muutoksia viime vuosikymmeninä. Iso, kaikkialle yhteiskuntaan lonkeronsa ulottuva muutos on ollut uusliberalistisen eetoksen syveneminen mm. yhteiskuntapoliittisessa toiminnassa. Yksiulotteinen tekninen talousajattelu vaikuttaa vahvasti myös hyvinvointipoliittisessa toiminnassa. Yhteiskunnan kehittämistä katsellaan painokkaasti kilpailukykykasien läpi. Sosiaaliset investoinnin esim. vanhustenhuolto, terveydenhuolto, sosiaaliavustukset nähdään lähinnä kustannuserinä, jotka vaikeuttavat mm. kilpailukykytavoitteiden saavuttamista. Sosiaalipolitiikasta on tullut enemmän ja enemmän talouskasvua mahdollistava toiminto. Sosiaalipolitiikka ei siis näyttäydä riittävästi itseisarvoisena asiana. Työmarkkinoiden epävakautuminen, työelämän vaatimusten kasvu, digitalisaation nopea eteneminen jne. yhdistettynä sosiaalipolitiikan kavennettuihin mahdollisuuksien edistää ihmisten hyvinvointia on luonnollisesti lisännyt ihmisten kokemaa turvattomuutta. Uusliberalistinen talousajattelu tuottaa toistuvia uhkakuvia. Kansalaisille kerrotaan mm. uskotusta kestävyysvajasta, usko-

tusta julkisen sektorin tehottomuudesta, uskotuista kilpailukykyongelmista, uskotusta sosiaalietujen ihmisiä passivoivasta vaikutuksesta, uskotusta ikärakenteen kehityksen mukanaan tuomista ongelmista. Samaan aikaan ihmisille kerrotaan, että julkinen valta ei voi, eikä sen pidäkään ottaa vastuuta kansalaisistaan niin kuin sosiaalipolitiikan kehittymisen aikakautena. Ihmisten kehoitetaan ottamaan enemmän vastuuta itsestään ja läheisistään nyt ja tulevaisuudessa. Lisääntyvä vastuunotto omasta hyvinvoinnista voi tarkoittaa esimerkiksi yksityisiä eläkevakuutuksia, terveysvakuutuksia. Ihmisten oletetaan siis kykenevän luomaan itse entistä enemmän oman hyvinvointinsa. Työn merkitystä hyvinvoinnin, turvallisuuden lähteenä korostetaan. Työllä onkin merkittävä rooli ko. asioissa, mutta valitettavasti kaikille työnteke ei perustellusta syystä riittävästi mahdollistu. Työttömiin suhtautuminen on muuttunut enemmän syyllistäväksi, työttömiä kannustetaan töihin mm. työttömyysetuuksia heikentämällä. Kyseisen kannustinajattelun pinnanalla on havaittavissa oletus, että työttömyysturva liiaksi passivoi ihmisiä. Ajankohtaisessa SOTE-uudistuksessakin näkyy selkeästi olevan tavoitteena asiakkaiden vapauden ja vastuun lisääminen ko. palvelujen suhteen, Uudistuksessahan tavoitellaan painokkaasti asiakkaiden valinnanvapauden lisääntymistä sekä markkinoiden avaamista enemmän yksityisille toimijoille. Asiakkaille siirretty ylikorostuva vapaus/vastuu oman hyvinvoinnin suhteen osaltaan luo turvattomuutta arkeen.

Epävakaistuvassa ympäristössä tarvittaisiin enemmän arjen turvallisuutta edistäviä toimintoja. Olisi tarpeellista palauttaa yhteiskuntapolitiittiseen toimintaan lisää ymmärrystä ihmisyydestä, hyvinvoinnin rakentumisesta. Ihmiset kyllä pystyvät vaikuttamaan paljonkin omaan hyvinvointiinsa, turvallisuuteensa, mutta samanaikaisesti on olennaista ymmärtää, että voimme vaikuttaa elämäntilanteeseen joka tapauksessa aina rajallisesti eli elämään liittyy olennaisena osana myös arpakuutiovaikutus. Jos maassamme halutaan aidosti ja selkeästi lisätä arjen turvallisuutta, edellyttää se muutosta arvoissamme sekä yhteiskuntapolitiikan ison kuvan muuttamista merkittävästi välittävämmäksi. Kestävyysvajetta huomattavasti suurempi ongelma maassamme on vallitseva solidaarisuusvaje, empatiavaje ja sivistysvaje, jotka tuottavat merkittävää arjen turvattomuutta. Tarvitsemme siis lisää aitoa sivistyspolitiikkaa, jolloin kyetään mm. edistämään aitoa välittämisen kultturia, joka puolestaan lisää merkittävästi arjen turvallisuutta. Turvallisuutta luovasta Pohjoismaisen hyvinvointivaltion idean mukaisesta sosiaalipolitiikasta pitäisi tehdä uudestaan muodikas asia. Yhteiskunta, joka kykenee mahdollistamaan arjen turvallisuuden maksimoimisen on kaikkien yhteiskunnan jäsenten etu nyt ja tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Alenius, E. 2000. että olisimme humanin sivilisaation planeetta. Helsinki: Oy Edita Ab.

Bourdieu, P. 1999. Vastatulet. Keuruu: Otavan kirjapaino.

- Eskola, S., Heino, H., Hellsten, S., von Hertzee, G., Julkunen, I., Lemmetyinen, A., Nätkin, R., Ojapelto, A., Pihkala, J., Pursiainen, T., Sipponen, K & Jorma, S. 1990. Optiovoitto koko kansalle, hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jokinen, K. & Saaristo, K. 2006. Suomalainen yhteiskunta. 2., uudistettu painos. Helsinki: WSOY
- Kajanoja, J. 2003. Sosiaalipolitiikka ja talousteoria. Teoksessa T. Helne, R. Julkunen, J. Kajanoja, S. Laitinen-Kuikka, T. Silvasti & J. Simpura. Sosiaalinen politiikka. Juva: WS Bookwell OY, 186.
- Karisto, A. 2010. Yksi piano vai kymmenen lehmää? Kirjoituksia arjen ilmiöistä. Helsinki: Hakapaino.
- Karjalainen, V. 2011. Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa E. Palola & V. Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 229-246.
- Korhonen, S. 2010. Ajattelutavan muutoksen jäljillä-mitä inhimillinen turvallisuus on? Teoksessa O. Alm, T. Juntunen (toim.) Inhimillistä turvallisuutta rakentamassa-näkökulmia ja käytännön esimerkkejä. Forssa: Painotalo Auranen, 17-19.
- Lehto, M. 2001. Sosiaalipolitiikka edistyksen asialla. Jyväskylä: Gummerus.
- Lehtonen, H. 1996. Sosiaalipolitiikka moraalitaloutena. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Niemelä V. 2000. Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa P. Niemelä & A.R Lahikainen (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tallinna: Kirjakas, 22-23.
- Palmgren, M. 2011. Lapin malli sisäisen turvallisuuden verkostoyhteistyössä, Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä arjen turvaa. Lapin aluehallintoviraston julkaisuja 2011:1.
- Palola, E. 2011. Valinnanvapauden problematiikasta sosiaalipolitiikassa. Teoksessa E. Palola & V. Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 283-306.
- Patomäki, H. 2007. Uusliberalismi Suomessa, lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. Vantaa: Dark Oy.
- Raijas, A. 2011. Arjen hyvinvointi. Teoksessa J. Saari (toim.). Hyvinvointi. Vilna: Balto Print, 251.
- Saari, A., Salmenniemi, S. & Keränen, H. 2014. Hyvinvointivaltiota hyvinvoivaan valtioon, Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessa diskurssissa. Yhteiskuntapolitiikka 79, 605-607.
- Suominen, P. 2013. Turvallisuus on moniulotteinen ilmiö. Aspa. Viitattu 30.10.2017 <https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-32013-itsem%C3%A4%C3%A4r%C3%A4%C3%A4misoikeus/turvallisuus-moniulotteinen-ilmi%C3%B6>
- Särkelä, R. & Eronen, A. (toim.). 2007. Perusturvan pulmat ja uudistamisen vaihtoehdot. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 34-35.
- Castel, R. 2007. Sosiaalinen turvattomuus, Mitä on olla suojattu? Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 23.

Opiskelijan ja ohjaajan yhteistyö opiskelijan opintopolussa

TAVOITTEENA TUTKINTO

Tämän päivän oppilaitosmaailmassa opiskelijan rooli on muuttunut ja muuttuu koko ajan yhä vahvemmin suuntaan, jossa opiskelija ottaa itsenäisesti vastuun omista opinnoistaan. Näin on tapahtunut myös korkeakouluissa. Lapin ammattikorkeakoulun opetuksen lähtökohtana on osaamisperustainen opetussuunnitelma, jossa opettaja toimii pitkälti ohjaajan roolissa. Opiskelijalta edellytetään vahvaa itsenäistä roolia suoriutua opinnoissaan. Samoin odotusarvo opiskelijaa kohtaan on se, että tutkinto suoritetaan tavoiteajassa. Tämä vaatii opiskelijalta organisointikykyä, taitoa ja tahtoa omaehtoiseen toimintaan, ja ennen kaikkea oman ajan hallinnan osaamista.

Oppilaitosten erilaisista muutosprosesseista huolimatta niiden tehtävänä on väistämättä huolehtia opiskelijan ohjaustyöstä ja edistää hänen hyvinvointiaan. Itseohjautuvassa opiskelijan arjessa opintojen ohjaus näyttäytyy erittäin tärkeässä roolissa. Miten oppilaitos voi tukea opiskelijaa hänen opintopolkunsa eri vaiheissa? Miten varmistamme, että opiskelijan päätyö opiskelu toimii sujuvasti ja opiskelija säilyttää motivaation saada tutkinto valmiiksi? Nämä ovat tärkeitä kysymyksiä ja haasteita korkeakouluille. Oppilaitoksen näkökulmasta on ensisijaisen tärkeää, että opiskelijat valmistuvat ns. normiajassa, ja valmistuttuaan omaavat hyvät valmiudet siirtyä työelämän pariin rakentamaan omaa työ- ja urapolkuaan.

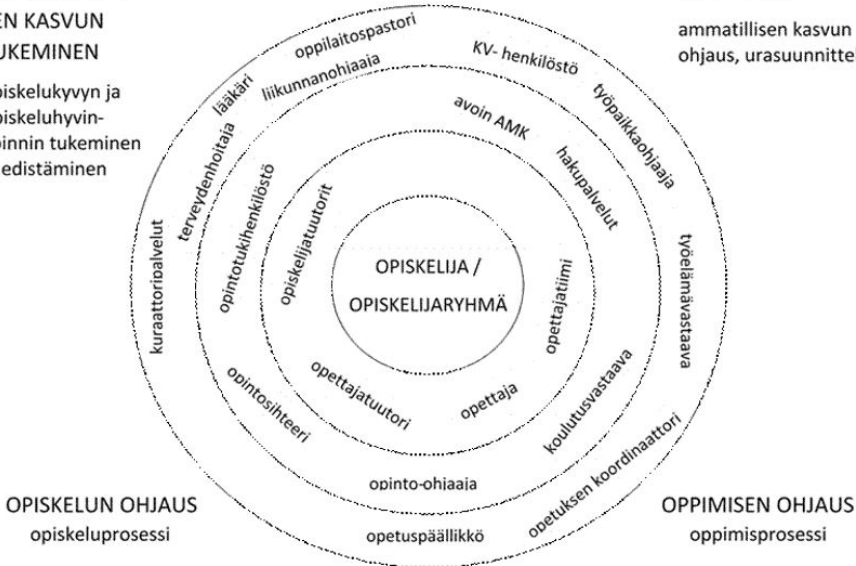
Tässä artikkelissa tuomme esille Lapin ammattikorkeakoulussa olevia käytänteitä, joilla tuetaan opiskelijan arkea opintojen eri vaiheissa. Lapin ammattikorkeakoulussa opiskelijan ohjaus perustuu holistiseen ohjausmalliin, ja sitä toteutetaan tieto-, neuvonta- ja ohjausverkostossa. Tässä mallissa voidaan karkeasti erottaa opiskelun ja oppimisen ohjaus, henkilökohtaisen kasvun tukeminen sekä uraohjaus (kuvio 1.) ("Samassa veneessä" Tietoa, neuvontaa ja ohjausta hyvinvoinnin edistämistä Lapin ammattikorkeakoulussa. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B. Raportit ja selvitykset 15/2016).

**HENKILÖKOHTAI-
SEN KASVUN
TUKEMINEN**

opiskelukyvyn ja
opiskeluhyvin-
voinnin tukeminen
ja edistäminen

URAOHJAUS

ammattillisen kasvun
ohjaus, urasuunnittelu

Kuvio 1. Lapin ammattikorkeakoulun ohjausmalli ja Tieto-, neuvonta- ja ohjausverkosto

Opiskelijan tilanteet vaihtelevat opintojen aikana. Jokainen opiskelija on yksilö, jonka elämäntilanne on erilainen toisiin kanssaopiskelijoihin verrattuna, ainakin jossain muotoa. Opiskelijoiden elämäntilanteet ja -olosuhteet vaihtelevat, ja osaltaan joko tukevat tai haittaavat ja hidastavat opiskelua. Taloudelliset haasteet ovat yksi merkittävä tekijä opintojen edistymiselle ja jopa motivaatiolle opiskella. Nykyisin oppilaitoksessa myös opiskelijan erilaiset terveydelliset tekijät asettavat haasteita opintojen suorittamiseen. Ystävä- ja kaveripiirin merkitys opiskelijan arjessa on myös tärkeää.

Periaate on, että oppilaitos tarjoaa opiskelijalle koulutusmahdollisuuden, johon sisältyy niin fyysisiä tiloja, erilaisia oppimisympäristöjä kuin myös tuki- ja ohjaustoimintoja. Opintojen ohjaustyö käynnistyy heti opintojen alussa ja päättyy opiskelijan valmistuttua. Tuen ja ohjauksen muodot ja sisältö vaihtelevat luonnollisesti opintojen eri vaiheissa. Aloituvaiheessa opiskelijan ohjausprosessit painottuvat pitkälti opintojen käynnistämiseen ja ryhmäytymiseen muiden opiskelijoiden kanssa. Loppuvaiheen opiskelija sen sijaan kaipaa oppilaitokselta tukea erityisesti työ- ja urasuunnitteluun.

Kun puhumme opiskelijan ohjaustyöstä, jokaisen oppilaitoksen henkilökunnan rooli on tärkeä. Äkkiseltään ohjaustyöstä puhuttaessa käänämme katseemme vain ryhmäohjaajan tai opettajatuutorin sekä opinto-ohjaajaan puoleen. Muistettava on kuitenkin, että opiskelijan arjessa jokainen opettaja on ohjaajan roolissa omassa työssään, ja opettajan tehtävänä on tukea ja auttaa opiskelijoita heidän opinnoissaan. Jo-

kaisen opettajan rooli opiskelijoiden kohtaamisessa on tärkeä ja merkityksellinen. Miten me kohtelemme, arvostamme ja tuemme opiskelijoita meidän työ- ja opiskeluyhteisössämme? Miten olemme saavutettavissa opettajan opiskelijan arjessa ja miten viestimme opiskelijoille ajankohtaisista asioista? Oppilaitosten hallinto henkilöstö on myös osaltaan mukana ohjausprosesseissa, kun puhutaan opiskelijaohjauksesta. Opintotoimistojen asiantunteva henkilöstö sekä it-palveluiden ja kansainvälisten asioiden edustajat ovat tärkeitä henkilöitä opiskelijalle opintojen käytännön sujuvuuden näkökulmasta.

Opettajatuutori tai ryhmänohjaaja on väistämättä opiskelijan yksi tärkeimmistä henkilöistä opintojen aikana oppilaitoksessamme. Opettajatuutorin tehtävänä Lapin ammattikorkeakoulussa on antaa ohjausta ja tukea opiskelijalle opintoihin liittyen. Opintojen käynnistyessä opettajatuutori laatii yhdessä opiskelijan kanssa henkilökohtaisen opintosuunnitelman. Suunnitelman toteutumista ja opintojen etenemistä seurataan aktiivisesti koko opintojen ajan. Opettajatuutori huolehtii joko henkilökohtaisissa tai opiskelijaryhmän tapaamisissa, että opinnot etenevät suunnitellusti ja sujuvat muutenkin. Hänen tehtävänä on reagoida nopeasti, jos ja kun näyttäytyy, että opiskelijan opinnot eivät etene sovitun mukaan tai selkeästi opiskelijalla on muutoin vaikeuksia suoriutua opiskelija-arjen haasteista. (Lapin ammattikorkeakoulun hyvinvoinnin ja ohjauksen työryhmä. Opettajatuutorin opas. 2017).

OPINTO-OHJAAJAN ROOLI

Opinto-ohjaajan rooli vaihtelee eri korkeakouluissa ja yksiköissä. Pääsääntöisesti opinto-ohjaajan työtehtävänä on tarjota opiskelijatukea eri muodoissaan silloin, kun opiskelijalla on haasteita opintojen etenemisessä eri syistä. Opinto-ohjaajan merkitys voi olla merkittävä eri tilanteissa. Opiskelija voi haluta edetä opinnoissaan kanssa opiskelijoitaan nopeammin, tai hän voi pohtia opintojen keskeyttämistä tai jopa lopettamista. Yhdessä opinto-ohjaajan kanssa pohdittavilla eri ratkaisuilla on estetty eroamisia, ja saatu opiskelijoita motivoitumaan suorittamaan tutkinnot loppuun. Opinto-ohjaajan tuki on usein tärkeää, kun tarvitaan ohjausta eteenpäin esimerkiksi terveydenhuollon piiriin. Opinto-ohjaajan rooli tukemassa opiskelijaa ennakoivasti valmistumisen jälkeiseen elämään, on todettu käytännössä olevan yksilön kannalta merkittävä asia. Jatkuva ja laadukas ohjaus auttavat ja mahdollistavat opiskelijoita valmistumaan normaaliajassa sekä sijoittumaan valmistumisen jälkeen työelämään (Kauppila 2009, 6). Jatkuva laadukas ohjaus syntyy arkipäivän toiminnassa vuorovai- kutuksessa opiskelijoiden kanssa. Opinto-ohjaajan ja ryhmäohjaajan yhteistyö onkin erittäin tärkeää, jotta opiskelijan mahdollinen tarve erilaisiin muihin tukitoimiin ja keskusteluihin huomataan ajoissa. Näin toimien opiskelijan ohjauksessa tulee huomi- oitua varhaisen tuen malli, ja opiskelija saa mahdollisimman pikaisesti tarvitsemansa avun.

Muut oppilaitoksen opiskelijat, erityisesti oman opiskeluryhmän opiskelijat ovat tärkeä osa opiskelija elämää luonnostaan. Hyvässä tilanteessa opiskelukaverit muo-

dostavat opiskelijalle yhteisön, jossa opiskelija kokee olevansa yksi heistä. Toisaalta päinvastaisessa tilanteessa opiskelija kokee opiskelijayhteisön epämiellyttävänä, opiskelijaa aliarvioivana yhteisönä, jonka ulkopuolelle yksilö jää. Selkeästi on osoitettavissa, että hyvän ilmapiirin opiskelijaryhmässä kukin opiskelijan opinnot etenevät myös hyvin ja suunnitelmallisesti.

Oppilaitosten, myös Lapin ammattikorkeakoulun, panostukset opiskelijan tuki- ja ohjaustoimintaan toivotaan tuottavan tuloksia. Toivomme, että ohjaustyö osaltaan antaa opiskelijalle edellytyksiä ja vaihtoehtoja hakea ratkaisuja, jotta hän yksilönä voi suoriutua opinnoistaan. Ohjaustyön rinnalle Lapin ammattikorkeakoulussa on lähdetty systemaattisesti muokkaamaan opintojen rakenteita ja muotoja, jotta mahdollistettaisiin opiskelu eri tavoin opiskelijan henkilökohtainen tilanne huomioiden. Lapin ammattikorkeakoulussa eri koulutusohjelmien opintoja järjestetään myös ke-säaikana. Näin opiskelijalla on mahdollisuus nopeuttaa omia opintojaan, tehdä puuttuvia rästisuorituksia tai hieman keventää seuraavan lukukauden opintoja.

Opiskelijalla on myös mahdollisuus hyödyntää opiskelussaan omaa osaamistaan tai työssäkäyntiään HOT-prosessin tai työn opinnollistamisen kautta. HOT-prosessissa opiskelijan osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan, olipa hän hankkinut osaamisen koulussa, työssä tai missä muualla tahansa esimerkiksi vapaa-aikana tai vapaaehtoistyössään. Näin opiskelijan opinnot saadaan mielekkäiksi, eikä hänen tarvitse suorittaa jo osaamiaan asioita uudelleen. HOT-prosessia hyödynnetään myös ennakkoivasti heti opintojen alkuvaiheessa, jolloin opiskeluaikaa voidaan lyhentää. (Kolme kulmaa opinnollistamiseen. 2017). Työn opinnollistamisessa osaksi opintoja opiskelijan samanaikaista työssäkäyntiä hyödynnetään niin, että hänen työpaikallaan suoritettavat tehtävät todennetaan osaksi opiskelua erikseen sovittavalla tavalla yhdessä työpaikan ohjaajan, opiskelijan ja opettajan kanssa. Näillä vaihtoehtoilla tavoilla opiskella, opiskelijat suoriutuvat opinnoistaan jopa yhden vuoden nopeammin kuin perinteisellä tavalla opiskelevat ja he myös kokevat opinnot mielekkäämmäksi. Työn opinnollistaminen osaksi opintoja voi myös olla opiskelijalle ainut mahdollisuus tehdä sillä hetkellä opintoja, esimerkiksi tulojen takia.

LOPUKSI

Oppilaitoksen ja sen työntekijöiden tehtävänä on tukea ja ohjata opiskelijaa hänen työssään. Opiskelijan tehtävänä on osaltaan panostaa omassa roolissaan opiskeluun. Tiiviissä yhteistyössä ja aktiivisessa vuoropuhelussa opiskelijat ja oppilaitoksen opettajat sekä muu tuki- ja ohjaushenkilöstö mahdollistavat sen, että opiskelijat saavuttavat tavoitteet, vahvistavat osaamistaan ja saavuttavat toivotun tutkinnon. Tässä prosessissa tarvitaan vuorovaikutteista tukea ja ohjausta eri muodoissaan, jotta opiskelijan arjen erilaiset esteet ja haasteet voitetaan. Opintojen eri vaiheissa ohjausprosessin olennainen tavoite luoda ja rakentaa opiskelijalle mahdollisuuksia ja valmiuksia tuleviin työelämän haasteisiin vahvistaen erityisesti opiskelijan omaehtoista ja omaaloitteista toimintaa.

LÄHTEET

- Kauppila, P. 2009. Ammatillisen opettajakorkeakoulun ohjauksen toimintasuunnitelma.
- Kolme kulmaa opinnollistamiseen. Opas opinnollistamisen ratkaisuksista, työkaluista ja vinkeistä. Haaga-Helian julkaisut 6/2017.
- Lapin ammattikorkeakoulun hyvinvoinnin ja ohjauksen työryhmä. Opettajatuutorin opas. 2017.
- ”Samassa veneessä” Tietoa, neuvontaa ja ohjausta hyvinvoinnin edistämistä Lapin ammattikorkeakoulussa. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B. Raportit ja selvitykset 15/2016.

Winner: Urheilu-uran mahdollistava korkeakouluopiskelu

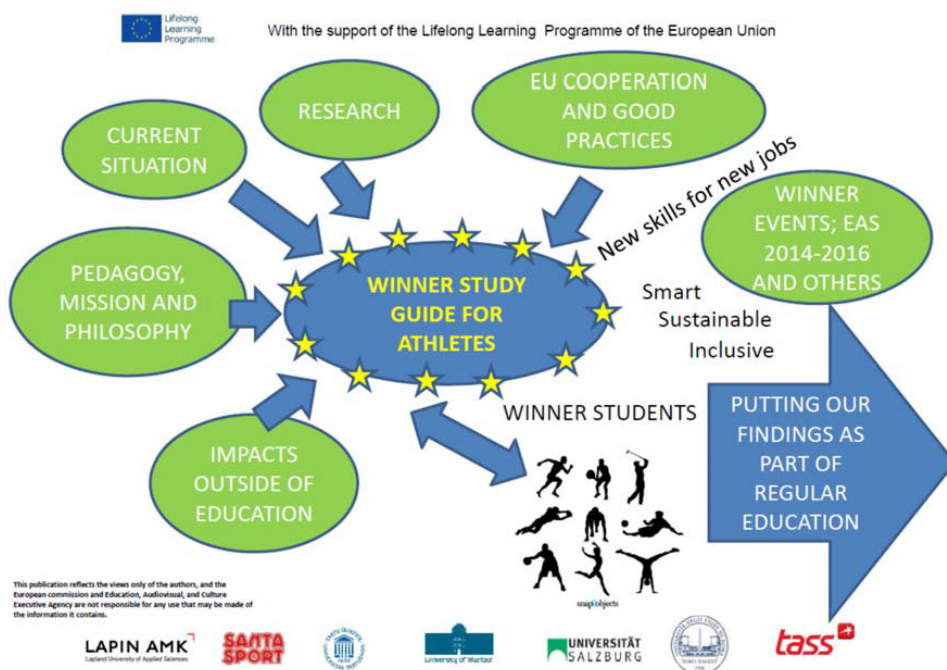
Tavoitteena joustava ja osallistava tutkintomalli urheilijoille

JOHDANTO

Winner koulutusmalli on Lapin ammattikorkeakoulun koordinoima kansainvälinen hanke, jonka yhteistyötahoina ovat olleet Tarton yliopisto (Eesti), Marborin yliopisto (Slovenia), Rooman yliopisto (Italia), Salzburgin yliopisto (Itävalta) sekä TASS (Talented Athlete Scholarship Scheme, Iso-Britannia).

Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää urheilijoille ja muille epätyypillisille opiskelijoille soveltuva osallistava korkeakouluopintopolku. Ongelmina tällaisilla urheiliijaopiskelijoilla on ollut sekä opiskelun että urheilu-uran keskeytyminen, psyykkiset vaikeudet, sekä osallisuuden ja vertaisten tuen vähyys. Näitä ongelmia ratkottaessa on hyödynnetty hankkeen toimijaverkoston kokemuksia sekä pedagogista osaamista. Hanke on tukenut sekä Erasmus- ja Euroopan Unionin strategiaa 2020. Hanke on tuottanut ratkaisuja varmistamaan urheilu-uran etenemisen yhdessä korkealaituisen opiskelun kanssa. Tällainen kaksoisura (dual career) vaatii joustavia opintopolkuja, yksilöllistä tukea, uudenlaisia ratkaisuja osaamisen kehittämiseksi, sekä urheilu-uran tuottaman osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Sekä opintosuunnitelma, mutta etenkin opetus- ja oppimismenetelmät ovat joutuneet uudelleen tarkastelun sekä kehittämisen kohteeksi. Myös urheiliijaopiskelijan on ollut tärkeää havaita oma vastuunsa ja muuttuva roolinsa onnistuneen kaksoisuran luonnissa ja erityisesti tähän opiskelijat ovat tarvinneet tukea opetushenkilökunnalta.

Hanke on koostunut kolmesta ydinalueesta. Ensimmäisessä vaiheessa on kartoitettu nykyiset tilanteet ja käytännöt urheilun ja opiskelun yhdistämisestä. Toisessa vaiheessa on kehitetty älykkäitä, kestäviä ja osallistavia ratkaisuja urheilijoiden korkeakoulutukseen sekä viimeisenä on toteutettu käytännössä henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia urheilijoiden arjessa.

Kuvio 1. Winner hankkeen näkemys urheilijan kaksoisuran kehittämiseksi

KOULUTUKSEN NÄKÖKULMA JA OPETTAJAN OHJAAVA TUKI

Lapin ammattikorkeakoulu on toinen kahdesta oppilaitoksesta Suomessa, jossa koulutetaan korkeakoulutason urheiluvalmentajia. Opetussuunnitelma perustuu työelämän kanssa yhteistyössä määriteltyihin kompetensseihin, joista seitsemän on yleisiä ja kolme alakohtaista kompetenssia. Tavoitteena on tuottaa opiskelijälähtöisesti työelämässä vaadittavia osaamisia. Työelämlähtöisyys on tiukasti sidottu liikunnan ja vapaa-ajan koulutuksen toimintaa ja urheilijaopiskelijoilla itse urheilu ja urheilumaa- ilma toimintaympäristönä tunnistetaan yhtenä osaamisen kehittäjänä myös työelämäosaamisen alueella.

Lapin ammattikorkeakoulussa toteutetaan tutkivan oppimisen menetelmiä, joissa oppiminen sitoutuu yksilöllisen ja todellisen elämän oppimisympäristöihin rakennettujen haasteiden varaan. Tämä motivoi ja edistää opiskelijoiden sitoutumista tavoitteisiin ja oppimiseen. Samalla opiskelijat kehittävät eettistä osaamistaan, ongelmanratkaisutaitoja sekä kriittisiä tiedonhakutaitojaan.

Yleisten kompetenssien lisäksi opiskelijat kehittävät koko opiskelujen ajan liikuntapedagogista osaamistaan, sekä valmennusosaamistaan. Valmennusosaamisen prosesseissa vaaditaan suorituskyvyn optimoimista, teknologiaosaamista, vuorovaikutusosaamista ja organisointiosaamista. Opiskelijoiden on tuotettava omasta ajattelus-

taan ja osaamisestaan kokonaisvaltainen valmennusfilosofia, jonka tavoitteena on tulla tietoiseksi omasta toiminnasta ja omista valinnoista. Kaikki tämä tukee ja on ainakin osin tuotettavissa myös koulun tarjoamien oppimisympäristöjen, toimintojen ja menetelmien ulkopuolella, esimerkiksi huippu-urheilun parissa.

Winner hankkeen yhteydessä urheilijaopiskelijan oppiminen on pyritty tuottamaan yhdistämällä käytännön urheiluharjoittelu ja opintojen vaatima teoreettinen tieto. Tieto ihmisen liikkumiseen ja urheilusuoritukseen liittyvistä asioista on pystytty liittämään suoraan urheilijaopiskelijan arkeen. Oppimiseen tarjotaan tukea mentorimalla urheilijaopiskelijan uraan ja opintoja yhdessä. Lisäksi on ollut toivottavaa, että urheilijaopiskelijan valmennus- ja tukihenkilöt ovat tietoisia opinnoista ja tukevat myös oppimisprosessia. Urheilijaopiskelijoilta vaaditaan vahvaa tavoiteorientoitumista, kehittynyttä itseohjautuvuutta, elämänhallinta- ja organisointitaitoja sekä oman toiminnan ja oppimisen reflektointitaitoja.

Ohjaavan opettajan on muun koulutuksen tuella luotava urheilijaopiskelijan kanssa yhteinen ymmärrys sekä opetussuunnitelman vaatimuksista, mutta myös erityisvaatimuksista ja vastuista, joita henkilökohtainen opetussuunnitelma asettaa. Yhteisen ymmärryksen tulee ylittää käytännön toiminnan tasolle ja annettava välineet urheilijaopiskelijalle selviytyä sovitusta oppimisvelvoitteista. Henkilökohtainen suunnitelma on luotava siten, että urheilijaopiskelijalla on riittävä ymmärrys oman urheilumisen tuottamasta osaamisesta ja mitä muuta osaamista urheilemisen lisäksi tulee kehittää. Tämä kartoitus tehdään ja hyväksytään ohjatusti.

LÄHTÖTILANNE JA URHEILIAOPISKELIJAN ROOLI

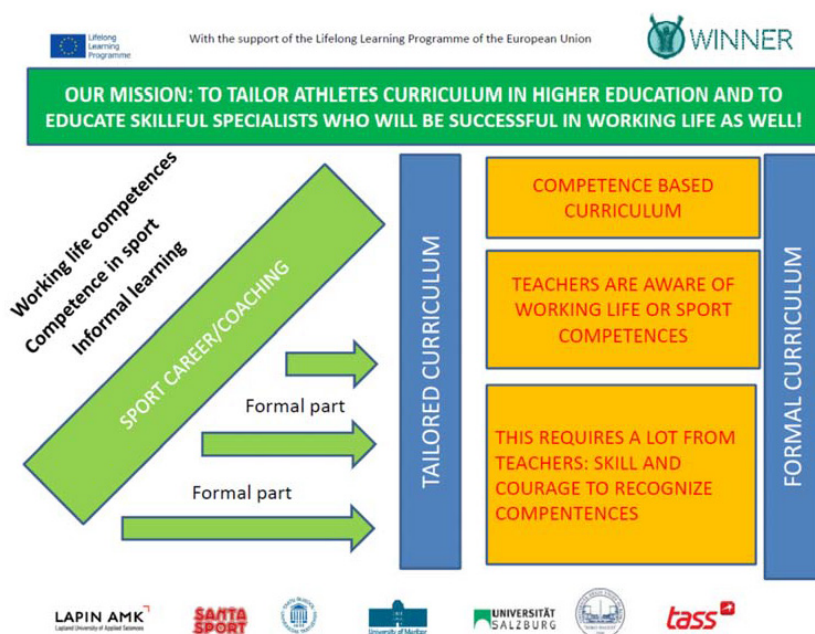
Huippu-urheilija tai sinne tähtäävän korkeakouluopiskelijan haasteena on yhdistää oma intohimoinen urheilu-ura tässä hetkessä sekä kauaskantoinen sijoitus loppuelämän turvaksi opiskelemalla urheilu-uran jälkeiseen ammattiin ja elämään. Urheilu-ura ja sen huippuvaihe sijoittuvat pääsääntöisesti samalle ajanjaksolle ihmiselämässä, kuin opiskeluelämä. Näiden kahden yhdistäminen ja mahdollistaminen menestyksekkäästi on aiemmin ollut yksistään nuoren itsensä harteilla. Kokemuksien ja tutkimuksien perusteella tämä ei ole onnistunut halutulla tavalla. Urheilijaopiskelijat kokevat, että he tarvitsevat erityistä tukea opinnoissa etenemisen turvaamiseksi. Lisäksi vasta viime aikoina on riittävällä vakavuudella havaittu ja tunnistettu se valtava osaaminen, jota urheilu-ura tuottaa. Urheilijaopiskelijoiden näkökulmasta tätä osaamista ei kuitenkaan vielä tunnusteta, eikä oteta huomioon riittävällä vakavuudella.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen pohjaksi on urheilijaopiskelijan tehtävä yksityiskohtainen osaamisen ja osaamistarpeiden kartoitus, joka pohjautuu opetussuunnitelmaan ja omaan urheilu-uraan. Kun tämä alkukartoitus on ohjatusti tehty, käydään ohjaavan opettajan kanssa neuvottelu ja arviointi osaamisen tunnistamisesta ja vielä tarvittavan osaamisen tuottamisesta. Tältä pohjalta voidaan suunnitella ja organisoida osaamisen kehittyminen täysipainoisen urheilu-uran rinnalle.

Opiskelijan keskeinen rooli osaamisen kehittämisen määrittämisessä sekä autonomisuus toteutuksessa ovat keskeiset tekijät onnistuneen urheilun ja opiskelun yhdistämisessä. Ohjaavan opettajan tuki on kuitenkin tärkeää, oppimisen edellytysten luomisessa, etenkin pätevyyden ja onnistumisen tunteen tukeminen mentoroinnin menetelmin ja henkilökohtaisesti soveltuvin oppimistehtävien kautta sekä sitoutumisessa prosessiin ja merkityksen löytymisessä omasta toiminnasta. Lisäksi on tärkeää, että urheilijaopiskelija kokee kuuluvansa tärkeäksi osaksi oppilaitoksen toimintaa ja sosiaalistuu muiden vertaisten opiskelijatovereiden kanssa.

LOPUKSI

Urheilu-uran ja korkeakouluopiskelun yhdistäminen onnistuneesti on katsottu erittäin tärkeäksi aina Euroopan Unionin tasolla. Samoin sekä oppilaitokset ja urheilijaopiskelijat itse kokevat, että uudet henkilökohtaisemmat opintosuunnitelmat vastaavat paremmin nykypäivää ja nykypäivän ajattelua oppimisesta ja osaamisen kehittämisestä. Urheilu-uran vaikutus ihmisen kasvuun ja työelämässä tarvittavaan osaamiseen on jo hyvin tunnistettu asia. Edelleen kuitenkin korkeakoulutuksen totutut mallit osaamisen arviointiin ja tunnustamiseen vaativat nykypäiväistämistä sekä rakenteiden, että asenteiden osalta.

Kuvio 2. Winner hankkeen visio kaksoisuran onnistuneen toteuttamisen pohjaksi

LÄHTEET

- Aquilina, D. & Henry, I. 2010. Elite athletes and University education in Europe: a review of policy and practice in higher education in the European Union Member States. *International Journal of Sport Policy and Politics*.
- European Commission 2012. Guidelines on dual careers of athletes - Recommended policy actions in support of dual careers in high-performance sport.
- Selänne, A., Aunola, K., Selänne, H., & Ryba, T. V. 2016. Activity values and performance expectations of adolescent athletes: A person-oriented approach on dual career behavior.
- Winner study guide for athletes 2017. Julkaisematon hankeraportti. Lisätietoja hankkeen verkkosivuilla: www.winner-project.eu. Katsottu 1.11.2018
- Yrjölä, K. 2011. DUAL CAREER – Huippu-urheilun ja koulutuksen yhdistämisen vaikeudet sekä hyvät käytännöt talviurheilussa. Rovaniemen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö saatavissa: <http://www.ramk.fi/loader.aspx?id=oeb986do-4ada-455e-b37f-7704d372ba53>. Katsottu 1.11.2018.

With the support of the Lifelong Learning Programme of the European Union. This project has been funded with support from the European Commission.

This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä sosiaalisesti kestävään talouteen

ALUKSI OLI KARTOITUS YHTEISKUNNALLISESTA YRITTÄJYYDESTÄ LAPIN ALUEELLA

Neljän vuoden mittainen kansainvälinen SocentSPAs- hanke (Social Enterprises in Sparsely Populated areas) käynnistyi keväällä 2017, ja hankkeen ensimmäisiin toimenpiteisiin kuului sosiaalisen ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden tilanteen kartoittaminen eri puolilla Eurooppaa haja-asutusalueilla tulevan kehitystyön juureksi. Suomen osalta tarkastelun kohteena oli Lapin alue, joka on kiinnostava kokonsa ja väestötiheytensä takia. Alue kattaa n. 30 % Suomen pinta-alasta, mutta vain noin 3 % Suomen väestöstä. Toisin sanoen alue on Suomen laajin, mutta väestötiheys alueella on Suomen matalin, keskimäärin 2 hlö/km². Suomen keskimääräinen väestötiheys on hieman alle 18 hlö/km², mutta vaihtelee alueittain. Esimerkiksi Uudella-maalla väestötiheys on 170 hlö/km². (Harju-Myllyaho, Kohllechner-Autto & Nisula 2017, 10.)

MITÄ TARKOITTAVAT SOSIAALINEN JA YHTEISKUNNALLINEN YRITTÄJYYS?

Sosiaalinen ja yhteiskunnallinen yrittäjyys saattavat käsitteinä synnyttää saman sisältöisiä mielikuvia, koska *sosiaalista* ja *yhteiskunnallista* käytetään joskus toistensa synonyymeinä. Englannin kielessä käytetään yhtä termiä *social entrepreneurship*, mutta Suomen kielessä käsitteitä on kaksi. Käsitteet on syytä pitää erillään lainsäädännön takia. Vuonna 2004 voimaantullut *laki sosiaalisista yrityksistä* asettaa kriteerit yrityksille, jotka haluavat toiminnassaan ja markkinoinnissaan käyttää itsestään nimitystä *sosiaalinen yritys*. *Yhteiskunnallisen yrityksen* määritelmää puolestaan ei löydy laista, mutta sitä ovat käyttäneet muun muassa Suomalaisen työn liitto ja Elinkeinoelämän keskusliittoon kuuluva Arvo-liitto. Heidän käyttämänsä määritelmät yhteiskunnallisesta yrityksestä ovat keskenään samansuuntaiset.

Sosiaalinen yritys

Säätäessään lakia sosiaalisista yrityksistä hallitus käytti sosiaalisen yrityksen määritelmänä CEFEC-järjestön (Confederation of European Social Firms, Employment Initiatives and Social Co-operatives) määritelmää vuodelta 1996, jossa sosiaalisen yri-

tyksen tehtäväksi kuvattiin erityisesti vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien (pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset) työllistäminen. (Eduskunta, 2003, 4) Tämä kirjattiin myös lain tavoitteeksi. Termi *sosiaalinen* ymmärretään näin ollen lainsäädännön näkökulmasta heikossa asemassa olevan *yksilön* tilanteen parantamiseksi. Voidakseen kutsua itseään toiminnassaan sosiaalisesti yritykseksi, ja käyttääkseen markkinoinnissaan sosiaalisen yrittäjyyden perhostunnusta, täytyy yrityksen täyttää laissa määrätty ehdot. Sen täytyy olla rekisteröity työ- ja elinkeinoministeriön sosiaalisten yritysten rekisteriin, ja yrityksen työntekijöistä vähintään 30% on oltava vajaakuntoisia tai yhteensä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Muilta osin sosiaalisen yrityksen toiminta ei poikkea tavanomaisista yrityksistä. Sosiaaliset yritykset tavoittelevat voittoa, eikä yrityksen toimialaa ole rajattu. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.) Yritykset maksavat työntekijöilleen työehtosopimuksen mukaista palkkaa, mutta sosiaalisilla yrityksillä on mahdollisuus erityisesti heille räätälöityyn palkkatukeen. (Yle 2017) ja eräisiin muihin tukiin.

LAKI SUURENNUSLASIN ALLA

Lain menestymistä on seurattu 2010-luvulla. Vuonna 2012 on selvitetty sosiaalisten yritysten tilaa ja tulevaisuutta. Silloin jo on todettu, että toimintaan liittyy haasteita, mutta selvityksen sävy on silti toiveikas. Toimintaedellytysten parantamiseksi on tuolloin ehdotettu muun muassa erilaisten tukimuotojen yhteensovittamisen sujuvoittamista, sekä työvalmentajien palkkaamisen tukemista ja saatavuuden parantamista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 54) Vuonna 2014 kuitenkin uutisoitiin lain olevan mahdollisesti vaakalaudalla (Yle 2014), ja vuoden 2017 syksyn aikana työ- ja elinkeinoministeriö uutisoi valmistelewansa lakipakettia, jossa yhtenä uudistuksena olisi sosiaalisista yrityksistä säädetyn lain kumoaminen. Syyksi ministeriö kertoi lakia valmisteltaessa asetetuista tavoitteista jäämisen. (Yle 2017.) Lakia säädettäessä tavoitteena oli, että niiden kautta työllistyisi jopa tuhansia vaikeasti työllistyviä ihmisiä, mitä ei kuitenkaan tapahtunut. Sosiaalisesti yritykseksi rekisteröityneitä yrityksiä on työ- ja elinkeinoministeriön rekisterissä 3.4.2018 mennessä 37 kappaletta, joista moni on mikroyrityksiä. Yksikään näistä yrityksistä ei sijaitse Lapin alueella, vaan pohjoisin yritys löytyy Raahesta Pohjois-Pohjanmaalta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b.) Yritysten määrä on vähäinen siihen nähden, että TEM:n selvityksen mukaan huippuvuonna 2009 yrityksiä on ollut rekisterissä 212 kappaletta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 29)

Lakipaketti, johon sisältyi sosiaalisia yrityksiä koskevan lain kumoaminen, lähetettiin lausuntokierrokselle keväällä 2017. Lausuntokierrosta seuranneessa lakipaketin jatkovalmistelussa kuitenkin päädyttiin jättämään lain kumoaminen pois tästä yhteydestä. (Eduskunta 2018, 102)

Yhteiskunnallinen yritys

Yhteiskunnallista yritystä ei määritellä laissa, mutta kaksi järjestöä Suomessa on määritellyt yhteiskunnallisen yrityksen kriteerejä, ja ylläpitää listaa kriteerit täyttävistä yrityksistä: Suomalaisen työn liitto ja Arvo-liitto. Suomalaisen työn liitto hallinnoi avainlippu- ja Design from Finland –merkkien lisäksi *Yhteiskunnallinen yritys* –merkkiä. Liitto määrittelee yhteiskunnallisen yrityksen siten, että yritykset ratkovat liiketoiminnallaan yhteiskunnallisia tai ympäristöongelmia ja käyttävät suurimman osan voitostaan yhteiskunnallisen tavoitteensa edistämiseen. Yhteiskunnallinen yritys –merkin käyttöoikeutta voi hakea Suomalaisen työn liitolta, jossa merkkihakemuksen käsittelee liiton Yhteiskunnallinen yritys –merkin toimikunta. (Suomalaisen työn liitto 2017.)

Arvo-liitto puolestaan on perustettu vuonna 2013 toimimaan yhteiskunnallisen yrittäjyyden verkostovaikuttajana, ja liiton käyttämä määritelmä ei poikkea merkittävästi Suomalaisen työn liiton määritelmästä. Erona kahteen edelliseen toimijaan on se, että Arvo-liitolla ei ole perhosmerkin tai yhteiskunnallinen yritys –merkin kaltaista symbolia, jonka jäsenet voisivat ottaa käyttöönsä.¹ Yhteistä on se, että yhteiskunnalliset yritykset voivat hakea Arvo-liiton jäseneksi. (Arvo-liitto 2017.)

Yhteiskunnallinen yritys –merkkiin käyttöoikeuden on saanut 196 yritystä eri puolilta Suomea (Suomalaisen työn liitto 2017b). Näitä yrityksiä toimii myös Lapin alueella, muun muassa Rovaniemellä toimiva Lapin kuntoutus Oy. Arvo-liiton jäsenluettelossa on tällä hetkellä 52 yritystä ja yhteisöä (Arvo-liitto 2017b). Huomionarvoista on, että yhteiskunnallisen yrityksen luetteloihin pääsyä täytyy yrityksen itsensä erikseen hakea, joten luettelot eivät ole kaiken kattavia tai päivityt automaattisesti. Luetteloissa näyttäytyvät vain siis ne yritykset, jotka ovat halunneet profiloitua yhteiskunnallisiksi. Kaikki yhteiskunnallisesti toimivat yritykset eivät ole näissä luetteloissa, eivätkä välttämättä edes miellä olevansa yhteiskunnallisia yrityksiä.

Sosiaalisen ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden käsitteillä on selkeä ero sen suhteen, mihin yrityksen tuottaman hyödyn katsotaan kohdistuvan. *Sosiaalisen* yrityksen toiminnan tavoite on sekä tuottaa voittoa samaan tapaan kuin muutkin yritykset, mutta samalla tukea vaikeasti työllistyvien *yksilöiden* pääsyä työelämään ja nimenomaisesti normaalipalkkaiseen töihin. Yhteiskunnallisen yrityksen fokus on yksilön sijaan ympäröivässä *yhteiskunnassa*, jonne myös yrityksen voittojen odotetaan suurimmaksi osaksi ohjautuvan eri tavoin.

1 Arvo-liitto on siirtynyt hallinnoimaan vuonna 2011 rekisteröityä Reilu palvelu –merkkiä keuhalla 2017. Merkki on sote-alan palveluita tarjoaville järjestöille vastuullisuutta korostamaan tarkoitettu merkki, jonka haltijoita on merkin <http://www.reilupalvelu.fi/> -sivuston mukaan 10. Omalla sivustollaan Arvo-liitto ei merkkiä erityisesti markkinoi.

MILLAISEN TILANNEKUVAN KARTOITUS PIIRSI YHTEISKUNNALLISESTA YRITTÄJYYDESTÄ LAPISSA?

Selvityksemme oli sikäli suppea, ettei se kykene antamaan täydellistä kuvaa yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä Lapissa. Valitsimme kartoitukseen haastateltavaksi sellaisia toimijoita, jotka toiminnallaan osallistuivat alueensa kehittämiseen ja olivat osuuskuntia.

Yhteiskunnallisten yritysten taloudellista merkitystä oli vaikea mitata, koska aiemmin mainittujen merkkien haltijoita alueelta löytyi vain kaksi. Lapissa kuitenkin toimii osuuskuntia ja yhteisöjä, joiden toiminnassa on yhteiskunnallisen yrittäjyyden piirteitä. Selvityksessä ilmeni, että harkittaessa osuuskuntatoimintaa asiantuntevan opastuksen saaminen sellaisen perustamiseen ei ollut itsestäänselvyys. (Harju-Myllyaho ym., 22) Toisaalta osuuskunnat olivat toimineet turvallisena kokeilualustana omalle yritystoiminnalle. (Harju-Myllyaho ym., 23) Poliittisesta näkökulmasta mahdollisuutena, mutta myös haasteena, nähtiin alue- ja sote-uudistukset, joiden sisällöt haastatteluja tehtäessä olivat vielä epäselviä. Päättäjien tietämättömyys sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä nähtiin uhkana tämänkaltaisten yritysten toiminnalle.

Sosiaalisista tekijöistä esiin nousivat muun muassa työelämään kiinnittymiseen ja tasa-arvoon liittyvät seikat. Mikään haastatteluista yrityksistä ei keskittynyt toiminnassaan pelkästään heikosti työllistyvien integroimiseen työelämään, mutta työelämään pääsy nousi haastatteluissa yhdeksi merkittäväksi tekijäksi. Pääsääntöisesti osuuskunnat nähtiin mahdollisuutena sekä miehille että naisille, mutta joissakin osuuskunnissa toiminta oli painottunut keski-ikäen ylittäneisiin miehiin. (Harju-Myllyaho ym., 24) Sosiaaliset vaikutukset kohdistuvat myös yritysten asiakkaisiin. Lapin kuntoutus Oy:llä on sosiaalista vaikuttavuutta esimerkiksi heidän kuntouttaessaan aivoinfarkteista toipuvia takaisin työelämään, tai heidän mahdollistaessaan asumis- palveluilla ikäihmisten kotona-asumisen laitoshoidon sijaan.

Teknologia ei noussut haastatteluissa hallitsevana asiana esiin, mutta haastateltavat mainitsivat silti eräitä teknologiaan liittyviä seikkoja. Lapin kuntoutuksella oli käytössään muun muassa nk. palvelutelevisio, joka mahdollistaa kauempana asuvien tai liikuntarajoitteisten asiakkaiden yhteydenpidon ja osallistumisen aktiviteetteihin kotoaan käsin. Tolosen kyläosuuskunnassa puolestaan kerrottiin suunnitteilla olevasta kiinteästä internet-yhteydestä, kun aiemmin ainoana vaihtoehtona internetin käyttöön olivat olleet heikot mobiiliyhteydet. (Harju-Myllyaho ym., 25) Sittenmin yhteys kylään on rakennettu. (Lapin Keino 2018)

Vaikka teknologiset näkökohdat eivät nousseet esille yli muiden, on mainituilla teknologioilla liittymäkohtia muun muassa sosiaalisiin ja poliittisiin näkökohtiin. Toimivat internet-yhteydet mahdollistavat sujuvamman viestinnän ja palvelujen käytön lisäksi muun muassa osallistumisen ajankohtaisiin keskusteluihin niissä kanavissa, joissa keskusteluja käydään ja niistä aiheista, jotka itseä koskevat ja kiinnostavat. Syrjäseutujen ikäihmisten on usein vaikea poistua kotoaan terveydenhoitajan vastaanotolle, jumppaan tai kyläilemään, jolloin riski eristäytymisestä ja terveydentilan

heikkenemisestä kasvaa. Palvelutelevisio-tyyppisen mallin avulla välimatka ei ole enää joka tilanteessa este osallistumiselle.

OSUUSKUNTATOIMINTA SOPII YHTEISKUNNALLISEN YRITYKSEN MUODOKSI

Suomen erityispiirteenä muihin maihin nähden on verrattain hyvä sosiaaliturva, ja perheiden pienempi merkitys tuen ja avunantajina kuin muissa maissa (Pättiniemi 2006, 23). Toinen erityispiirre Suomessa on runsas osuuskuntatoiminta. Suomalaisessa yrityskentässä toimii paljon osuuskuntia, joiden toimintatapaa voi pitää yhteiskunnallisen yrittäjyyden kaltaisena. Patentti- ja rekisterihallituksen tilaston mukaan osuuskuntia oli vuoden 2016 lopussa noin 4300 kpl (Patentti- ja rekisterihallitus 2017).

Osuuskunnan luontevuus yhteiskunnallisen yrityksen muodoksi tulee osuuskunnan määrittelystä, jonka mukaan osuuskunta tuottaa toiminnallaan jäsenilleen etuja. Osuuskunnan jäseniä puolestaan voivat olla niin luonnolliset kuin juridisetkin henkilöt, eli osuuskunnan tuottamista eduista voi hyötyä niin yksilö kuin jokin organisaatiokin. Osuuskuntalaki mahdollistaa myös aatteelliset osuuskunnat, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi jonkin yleishyödyllisen tarkoituksen edistämistä. Tämä mahdollistaa muun muassa kyläyhdistysten taloudellisen toiminnan osuuskuntien kautta. (Pellervo 2017.) Aiemmin mainituissa rekistereissä osuuskuntia on kuitenkin niukasti. Sosiaalisten yritysten rekisterissä osuuskuntia on kirjoitushetkellä kaksi, suomalaisen työn liiton rekisterissä kaksi, ja Arvo-liiton rekisterissä kolme.

Osuuskunta Sompion Tähti Sodankylässä

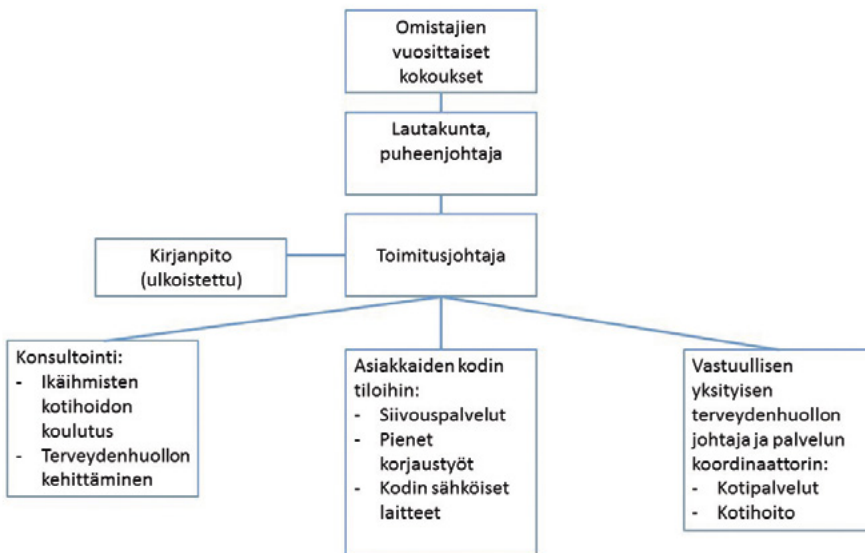
Socont SPAs-hankkeeseen liittyen vierailimme Sodankylässä keväällä 2017 tutustumassa alueen yhteiskunnallisiin yrityksiin. Sodankylän työttömyysaste vuoden 2015 lopussa oli 14,2% kunnan tietojen mukaan (Tilastokeskus). Väestötiheys Sodankylän alueella on 0,8 hlö/km², eli vähemmän kuin Lapin alueen keskimääräinen arvo. Sodankylän alueella on 30 kylää, ja ne sijaitsevat ympäri kunnan aluetta. Kirkonkylän ulkopuolella asuu enemmän kuin kolmannes asukkaista (Sodankylä 2014, 5). Työikäisiä alueen väestöstä on hieman alle 62 % ja yli 65-vuotiaita väestöstä on neljännes (Tilastokeskus).

Yksi vierailukohteista oli Osuuskunta Sompion Tähti, joka on yksi esimerkki yhteiskunnallisesta yrityksestä Lapissa. Yritys on myös esimerkki yhteiskunnallisesta yrityksestä, joka ei ole hakeutunut yhteiskunnallisten yritysten listauksiin. Osuuskunta Sompion Tähti korostaa, että ”[o]suuskunta on yhteiskunnallinen yritys, jonka tarkoitus on turvata harvaan asuttujen alueiden palveluja ja työmahdollisuuksia” (Osuuskunta Sompion Tähti 2016).

Osuuskunta on aloittanut toiminnan keväällä 2013 tarjoten palveluja Sodankylän ja Savukosken kuntien alueella kotona asuville ikäihmisille ja muille apua tarvitsevil-

le, sekä työllistämällä kylien asukkaita hoitotyöhön. Toimintamallia kokeiltiin alun perin Leader-hankkeessa. Leader-toiminta haja-asutusalueilla tarjoaa yleisesti ottaen hyvän kokeilualustan yrittäjille ideansa testaamiseen, sillä tarjolla on rahoitusapujen lisäksi myös tukea ja neuvontaa toiminnan käynnistämiseen.

Sompion Tähdellä on yksityisen terveydenhuollon toimilupa ja se on hyväksytty kotipalvelujen tuottajaksi sekä Savukosken että Sodankylän kuntien alueella. Vuonna 2016 Sompion Tähti työllisti 27 henkilöä eripituisiin työsuhteisiin, ja työllistetyt hoitivat noin 90 pitkäaikaista, vakituista asiakasta. (Sompion Tähti 2016) Osuuskunnan yhtenä jäsenenä ja näin ollen osuuskunnan toiminnasta yhtenä hyötyvänä tahona on Sodankylän kunta.

Kuvio 1 Rakenne Osuuskunta Sompion Tähti

Harvaan asutuilla alueilla perinteinen tapa järjestää terveys- ja asiointipalvelujen kaltaiset peruspalvelut vaativat matkustamista. Sodankylän keskustasta matkaa syrjäsimpiin kyliin on 89 km. Tämä tarkoittaa pitkiä yhdensuuntaisia työmatkoja asukkailla, mutta myös kunnan terveydenhuollon tarjoajien pitää matkustaa syrjäkyliin asiakkaiden luo. Osuuskunta Sompion Tähten pyrkimys ratkoa syrjäseutujen ikääntyneiden kotihoidon haasteita työllistämällä syrjäkylien asukkaita hoitamaan ikääntyneiden tarvitsemia palveluja lähellä avun tarvitsijoita sekä tarjoaa taloudellisia etuja kunnalle, että kasvattaa myös kylien työllistymismahdollisuuksia. (Sompion Tähti 2017)

Osuuskunta tarjoaa asiakkailleen sekä terveydenhoitoon että arjen askareiden hoitamiseen liittyviä palveluja. Palveluissa on myös sosiaalista kanssakäyntiä. Arjessa apua tarjotaan siivoukseen ja kotitöihin, ulkoiluseuraa kirjastoon, konsertteihin tai

muihin paikkoihin ja toimintakykyä pidetään yllä yhteisten aktiviteettien kautta, kuten leipomalla, pihan hoidolla ja ruokaa laittamalla. (Sompion Tähti 2016)

Myös terveydenhoidon palvelut järjestetään asukkaan omassa kodissa, ja Sompion Tähdellä on lisäksi käytössään digipalveluita, joilla voidaan mm. seurata asiakkaan vointia etänä, sekä edistää yhteydenpitoa läheisiin. Hoivatyöhön avuksi kehittyneet hyvät digipalvelut mahdollistavat Tiina Kärjä-Lahdensuun mukaan asiakaslähtöisemmän toiminnan ja kunkin yksilön tarpeisiin paremmin vastaavat palvelut, jolloin asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin keskittymiselle jää enemmän aikaa. Toimintamallilla on onnistuttu pidentämään useilla vuosilla aikaa, jonka asiakkaat voivat asua kotonaan ennen mahdollista kalliin palveluasumisen tai laitoshoidon piiriin siirtymistä. (Kärjä-Lahdensuu, 2018)

YHTEISKUNNALLISTEN YRITYSTEN KOKEMUKSIA EUROOPASTA

Eri puolilla Eurooppaa on tunnistettu tapoja, joilla yhteiskunnallisten yritysten syntyä ja toimintaa voidaan edesauttaa. Paikoin on perustettu erityisiä yrityshautomoja tunnistamaan yrittäjyyden mahdollisuuksia ja tarjoamaan neuvontaa. Haagissa järjestetään hieman Helsingin Slush-tapahtumaa muistuttavaa tapahtumaa suunnattuina ns. impact startup –yrityksille eli startup-yrityksille, jotka toiminnallaan tavoittelevat erityisesti yhteiskunnallista vaikuttavuutta.²

Erityinen haaste yhteiskunnallisille yrityksille on rahoituksen hankkiminen. Yrityksen palauttaessa voitoistaan suuren osan yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemiseen osakkeenomistajiensa tilin sijaan tämä haaste on helppo ymmärtää. Lahjoitusvarojen sijaan yritykset tarvitsisivat kuitenkin sijoittajia, sillä sijoituksiin liittyy sisäänkirjoitetusti tavoite saada sijoitus tuottamaan. Toiminta on syytä olla yrittäjämaistä, ja investoitu raha tulee saada palautumaan ja tuottamaan, jotta mahdollinen tuotto voidaan sijoittaa uudelleen. Lahjoituksilla on puolestaan taipumus ”kadota”. (Hehenberger 2018) Riskin ja tuotoksen välinen dynamiikka toimii pontimena kehittämään toimintaa, ja palkka sitouttaa eri tavalla työhön kuin pelkkä aate. Vuonna 2008 on määritelty termi *vaikuttavuussijoittaminen* (impact investing), jossa tuoton lisäksi tavoitellaan myös yhteiskunnallisia mitattavia vaikutuksia. Yhteiskunnallisten yritysten tuloksen seuraaminen vaatii erilaisen mittariston, kuin mihin on totuttu, mikä on sijoittajien näkökulmasta haaste. Yrityksille on kehitetty erilaisia hybridirahoitusmalleja, sekä sijoittajille on kehitetty heitä kiinnostavia riski/tuotto/vaikutus -sijoitusprofileja. (Gianoncelli 2018) Vaikuttavuussijoittamisellekin on oma vuotuinen

2 <https://impactstartupfest.com/>

tapahtumansa Lontoossa³ Suomesta Sitra on liittynyt kansainväliseen vaikuttavuus-sijoittamisen verkostoon. (Sitra 2013.)

Sekä taloudellisen että muun tuen saamiseen ja yritysten määrään Euroopan laajuisestikin vaikuttaa vielä koko yhteiskunnallisen yrittäjyyden vähäinen tunnettuus ja näkyvyys. Siksi kansainvälinen yhteistyö ja tiedonvaihto on tärkeää.

SITTEN TULI SOSIAALISESTI KESTÄVÄ TALOUS JA LAPIN MALLI

Ongelmavyöhyteen ympäri Euroopan kuuluvat tyhjenevät haja-asutusalueet, alueille jäävän väestön ikääntyminen, infrastruktuurin rapautuminen ja jämähtäminen, mikä vähentää alueiden vetovoimaa entisestään, sekä taloudellisen toimeliaisuuden keskittyminen isoihin keskuksiin, mikä siirtää myös taloudellisen toiminnan hyödyt alueilta muualle. Yhteiskunnallisia ongelmia ovat myös ympäristöongelmat ja pakolaiskriisi, jotka koskevat muitakin kuin haja-asutusalueita. Pitkällä aikavälillä elinikäodote on noussut ja syntyvyys vastaavasti laskenut.⁴ Tämäkin piirtää kysymysmerkkejä tulevaisuuden horisonttiin.

Sosiaalista- tai yhteiskunnallista yrittäjyyttä kattavampi käsite on Social Economy, joka on suomennettu *sosiaalisesti kestäväksi taloudeksi*. Termi tarkoittaa kokonaisuutta, jossa lisätään alueiden taloudellista hyvinvointia mm. yhteiskunnallisen ja sosiaalisen yrittäjyyden lisäämisen, depopulaation hillitsemisen ja pääomapaon estämisen avulla. Sosiaalisesti kestävä talouden edistämisen tapoja tunnistetaan ja kehitetään paraikaa. Niitä ovat yhtäältä yhteiskunnallisen yrittäjyyden tukeminen neuvonnan, kannustimien ja verohelpotusten avulla, sekä mm. sosiaalisen kestävyys sisällyttäminen julkisten hankintojen kriteeristöön rahassa mitattavana tekijänä. Tällöin hankintojen hintaa laskettaessa otetaan huomioon myös hankintojen kokonaisvaikuttavuus mm. alueelle jäävän pääoman, työllisyyden ja verotulojen muodossa. Sosiaalista vaikuttavuutta hankinnoissa on saatettu mitattavaan muotoon mm. Manchesterissa, josta mallia on Lapissa käynyt esittelemässä tohtori Kevin Kane Salfordin yliopistosta. Sosiaalisesti kestävä taloutta on myös esimerkiksi erilaisten säätiöiden ja järjestöjen toiminta koulutuksen ja työllistymisen edistämiseksi, sekä jo aiemminkin mainittu Leader-toiminta. (Lapin liitto 2018) Sosiaalisesti kestävä talouden Lapin mallissa pyritään paikallistalouden vahvistamiseen mm. työvoimareservin osaamista monipuolistamalla, sekä mittaamalla työllisyyden aluetalousvaikutuksia. Konkreettinen mittari on se, paljonko kustakin käytetystä eurosta jää paikallistalouteen. Mallissa tunnistetaan niin julkinen, yksityinen kuin kolmaskin sek-

3 <https://impactinvestingsummit.com/>

4 Vuosien 1960-2016 välillä eliniänodote on noussut 19 vuotta (Maailmanpankki 2018), ja syntyvyys laskenut n. 30 000 lapsella vuodessa. (Tilastokeskus b)

tori, ja olennaista on myös klusterien välinen yhteistyö. Tavoitteena on sekä pääomien että ihmisten alueelta karkaamisen ehkäisy.

Sosiaalisesti kestävä talouden kehittäminen vaatii sitä tukevan toiminnan tunnistamista, sekä alueellista ja poliittistakin ohjausta ja edellytysten luontia. Lappi on mukana kansainvälisessä älykkään erikoistumisen Social economy –alustassa. Tämä auttaa mallin kehittämisessä Lapin tarpeisiin, ja avaa vaikutuskanavia EU:n suuntaan tässä teemassa.

LOPUKSI

Maaialmalta kantautuu lukuisia hyviä esimerkkejä yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä ja sosiaalisesta taloudesta. Suomessa sosiaalisia yrityksiä koskevaa lainsäädäntöä ollaan mahdollisesti purkamassa, kun taas Slovakiassa otettiin keväällä 2018 käyttöön uusi laki sosiaalisista yrityksistä. Kansainvälisissä tapaamisissa on pohdittu, olisiko aiheesta syytä säätää lailla. Toisaalta lainsäädäntöä ketterämpi ja täsmällisempi keino on alueellinen vaikuttaminen, eli yhteiskunnallisen yrittäjyyden ja sosiaalisesti kestävä talouden mahdollisuuksien tunnistaminen, toimintaedellytysten luominen sekä aiheen huomioiminen kunta- ja aluestrategioissa. Näihin liittyen kaivataan erityisesti tiedonvaihtoa alueiden kesken. Syrjäseutujen pitäminen asuttuna edellyttää alueiden pitämistä nykyihmiselle asuinkelpoisena infrastruktuurin osalta. Puutteellisen infrastruktuurin ja väestökadon muodostamaa noidankehää voidaan rikkoa rakentamalla verkkoyhteyksiä ja parantamalla fyysistä infrastruktuuria. Nykyajan työelämä mahdollistaisi monille etätyöskentelyn, ja sen myötä asuinpaikan valinnan mistä vain, minne on saatavilla työkäyttöön soveltuvat verkkoyhteydet. Tämä on olennaista myös siksi, että pohdittaessa syrjäseutujen tyhjenemistä ja asukkaiden houkuttelua alueelle täytyy työmahdollisuus alueelta löytyä yhden sijaan kahdelle ihmiselle.

LÄHTEET

- Arvo-liitto 2017. Yhteiskunnallisesta yrittämisestä. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <http://www.arvoliitto.fi/yhteiskunnallisesta-yrittamisesta/>
- 2017b. Jäseneksi. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <http://www.arvoliitto.fi/jaseneksi/>
- Gianoncelli, Alessia. Impact Investing Tools in Europe. Esitys 9.5.2018. IV Spring Meeting on Social Entrepreneurship, Social Finance and Depopulation in Europe. Soria, Espanja.
- Harju-Myllyaho, A., Kohllechner-Autto, M & Nisula, S. 2017. Study on the Situation and the Legal Framework of Social Entrepreneurship in Lapland, Finland. Rovaniemi. Interreg Europe Programme, projekti SOCENT SPAs; Social Entrepreneurship in Sparsely Populated Areas. Viitattu 10.11.2017. https://www.interregeurope.eu/fi-leadadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1506594234.pdf

- Eduskunta 2003. Hallituksen esitys laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 12.8.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_132+2003.pdf)
- Eduskunta 2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisista rekrytointipalveluista ja osaamisen kehittämispalveluista, alueiden kehittämisen ja kasvupalvelujen rahoittamisesta, yksityisistä työnvälityspalveluista sekä taloudelliseen toimintaan myönnettävän tuen yleisistä edellytyksistä annetun lain 1 ja 2 §:n muuttamisesta. Viitattu 12.8.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_93+2018.pdf
- Ely-keskus 2017. Lapin työllisyyskatsaus, tammikuu 2017. Rovaniemi. Elinkeino- ja ympäristökeskus. Viitattu 1.11.2017. http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/21630907/lapely_Tammikuu_2017.pdf/5de71da9-1037-4918-8b9b-51a7feb113d3
- Hehenberger, Lisa. Current overview of Social Entrepreneurship and Impact Investing in Europe. Esitys 9.5.2018. IV Spring Meeting on Social Entrepreneurship, Social Finance and Depopulation in Europe. Soria, Espanja.
- Kärjä-Lahdensuu, Tiina. Osuuskunta Sompion Tähti. Esitys 10.5.2018. IV Spring Meeting on Social Entrepreneurship, Social Finance and Depopulation in Europe. Soria, Espanja.
- Lapin Keino 2018. Tolosentien ja Rautiosaaren kyläverkot. Viitattu 12.8.2018. <https://youtu.be/95ShQOz5fn8>
- Lapin liitto 2017. Lappi lukuina tammikuussa 2017. Rovaniemi. Viitattu 1.11.2017. http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=931431&name=DLFE-31394.pdf
- Lapin liitto 2018. Sosiaalisesti kestävästä taloudesta pohditaan ratkaisuja Lapin haasteisiin. Viitattu 12.8.2018. <http://www.lappi.fi/lapinliitto/ajankohtaista/sisalto/-/view/417447>)
- Maailmanpankki tietokannat. Viitattu 12.8.2018. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?locations=FI>)
- Patentti- ja rekisterihallitus 2017. Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>
- Pellervo 2017. Osuuskunta yritysmuotona. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <http://pellervo.fi/tietoa-osuustoiminnasta/osuuskunta/>
- Pättiniemi, P. (2006). Sosiaaliset yritykset työvoimapolitiikan välineenä. Tohtoriväitös. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 7.3.2017. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-27-0500-1/urn_isbn_951-27-0500-1.pdf
- Sitra 2013. Impact Investing – sijoita ja vaikuta! Helsinki. Viitattu 9.11.2017. <https://www.sitra.fi/artikkelit/impact-investing-sijoita-ja-vaikuta/>
- Sodankylä 2014 <http://www.sodankyla.fi/Documents/Tietoa%20Sodankyl%C3%A4st%C3%A4/Sodankyl%C3%A4n%20askutietoesite.pdf>
- Sompion Tähti 2016. Osuuskunta Sompion Tähti. Sodankylä. Viitattu 1.11.2017 <https://www.sompiontahti.fi/sompion-taehti>
- Sompion Tähti 2017. PowerPoint-esitys. Sodankylä. 24.5.2017

- Suomalaisen työn liitto 2017. Yhteiskunnallinen yritys –merkin säännöt. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <https://suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/yhteiskunnallinen-yritys-merkin-saannot/>
- 2017b. Yhteiskunnallinen yritys –merkityt yritykset. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <https://sinivalkoinenvalinta.suomalainentyo.fi/tuotteet/#/yhteiskunnallinen-yritys>
- THL 2017. Kotona asumisen ratkaisuja. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.11.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/ikaantyminen/kotona-asumisen-ratkaisuja>
- Tilastokeskus PX-Web tietokannat. Viitattu 1.11.2017. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_001.px/
- b. PX-Web tietokannat. Viitattu 12.8.2018. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__synt/statfin_synt_pxt_011.px/table/tableViewLayout2?rxid=774f89c5-a55b-4f28-b9da-7c5e053783de
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Yhteinen yritys -hanke. Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 12/2012. Viitattu 1.11.2017. <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Sosiaalisten+yritysten+tila+ja+tulevaisuus+12032012.pdf>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. Sosiaalinen yritys. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <https://tem.fi/sosiaaliset-yritykset>
- 2017b. Rekisteriin merkityt yritykset. Helsinki. Viitattu 1.11.2017. <http://tem.fi/rekisteriin-merkityt-yritykset>
- Yle 2014. Sosiaaliset yritykset saattavat jäädä pian historiaan. Viitattu 12.8.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-7602897>
- Yle 2017. Sosiaalisia yrityksiä uhkaa alasajo: ”Asetetut tavoitteet eivät ole toteutuneet”. Viitattu 1.11.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9832734>

TURVALLINEN LIIKKUMINEN

Suomi on monella liikenteen mittarilla mitattuna kunnollisten kulkijoiden maa. Vielä on kuitenkin parannettavaa. Jo pitkään on voitu luetella liikenteen kolme suurta syntiä. Ne ovat rattijuopumus, turvalaitteiden puutteellinen käyttö ja ylinopeudet. Viime aikoina neljänneksi synniksi on noussut tarkkaamattomuus liikenteessä.

Tyypillisin lappilainen autoillessa tapahtuva onnettomuus on tieltä suistuminen, ulosajo. Liian monta kertaa väsymme ajamiseen pitkien välimatkojen taipaleilla. Väsymys liikenteessä on kavalta kaveri ja aivomme aloittavat nukkumisen ilman erillislupaa. Sinnittelemällä et pysy hereillä.

Turvavöiden ja turvaistuinten käyttö pitäisi olla itsestään selvää ajon aikana. Mopoilijoille, moottoripyöräilijöille ja moottorikelkkailijoille on määrätty velvollisuus käyttää suojakypärää. Tieliikennelakiin on kirjattu pyöräilijöiden kypäränkäyttösuositus. Pieni suuri teko, turvalaitteen kunnollinen käyttö, pelastaa monelta murheelta.

Tarkkaamattomuudesta liikenteessä puhutaan paljon. Varsinkin kännykkä vie huomiomme liian usein. Autoilijoiden kännykän käyttö on jo tunnettu aihe mutta yhtä lailla kännykkä näyttää eksyvän jalankulkijan tai pyöräilijän käteen liikkumisen aikana. Huomion varastaminen liikkumisen aikana ei kuulosta eikä näytä hyvältä.

Ylinopeus ja rattijuopumus monesti yhdistyvät onnettomuustutkinnassa. Ne, jotka ovat olleet näissä onnettomuuksissa aiheuttajina eivät juuri voi syyttää muita siitä mitä tapahtui. Syyllinen löytyy peiliin katsomalla.

Liikkumisen turvallisuus ei vaadi rakettitieteen opintoja pohjaksi. Pienet asiat ratkaisevat.

Petri Niska, Liikenneturva

Välitä, muista – ennakoi.
LIKENNETURVA

Arjen turvaa yleisötapahtumassa Case Kelekkamessut

Turvallisuus ei ole meille se välttämätön paha. Se kuuluu luonnollisena osana tapahtumiimme.

– toimitusjohtaja Mikko Vikström, Lapin Messut Oy

JOHDANTO

Tapahtumaosaaminen on Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin (MTI) yksi läpileikkaava osaamisteema. Tapahtumat ovat parhaimmillaan matkailunähtävyyksiä, jotka houkuttelevat merkittävän määrän matkailijoita kohdealueelle. Tapahtumat voivat tarjota myös potentiaalia kohdealueen kehittämiseen niiden toimiessa matkailullisena vetovoimatekijänä. Tapahtumat voivat olla merkittävässä roolissa kaupungin imagon rakentamisessa, ja parantaa paikallisten viihtyvyyttä sekä tuoda lisätuloja alueelle. (Getz 2008.)

Tapahtumat ovat turvallisuuden näkökulmasta pohjimmiltaan riskialttiita. Tapahtumaympäristöt ovat yleensä vieraita tapahtumakävijöille, joten ne sisältävät luonnostaan turvallisuutta uhkaavia tekijöitä. Elämyksiä luodaan yhdessä vieraiden ja järjestäjien vuorovaikutuksessa, vieraiden ollessa vapautuneessa olotilassa. Riskejä kohdistuu myös järjestäviin yrityksiin ja työntekijöihin. Riskit voivat olla konkreettisia, mutta ne voivat olla myös aineettomia, kuten yrityksen maineeseen liittyviä riskejä. (Edelheim&Pyhäjärvi 2013.)

MTI:n restonomikoulutuksen tapahtumaopintojen puitteissa tehdään vahvaa yhteistyötä eri tapahtumajärjestäjien kanssa. Tapahtuma on moniulotteinen oppimisympäristö, joka tarjoaa monipuolisia oppimismahdollisuuksia erilaisille oppijoille. Yksi MTI:n vakiintuneista yhteistyökumppaneista on Lapin Messut Oy, joka järjestää suurtapahtumia Pohjois-Suomen alueella. He vastaavat Pohjois-Suomen Erämessujen, Lapin Erämessujen ja Kelekkamessujen järjestämisestä. Tässä artikkelissa keskitymme tarkastelemaan Kelekkamessujen 2018 järjestämisen prosessia osana restonomikoulutuksen tapahtumajohtamisen opintoja.

Kelekkamessut on Euroopan suurin alan tapahtuma, ja tuo merkittävän määrän matkailijoita Rovaniemelle. Se voidaan luokitella Suomen viitekehyksessä merkkitapahtumaksi, joka yhdistetään mielikuvissa vahvasti kohdealueeseen eli Rovaniemeen

(Getz 2008). Tapahtumavieraat ovat pääosin matkailijoita, jotka matkustavat Rovaniemelle tapahtuman vuoksi. Messut näkyvät vahvasti paikallisten majoitus- ja ravitsemisliikkeiden lisäksi myös muiden palveluntarjoajien toiminnassa. Kelekkamessujen aluetaloudellisia vaikutuksia tutkittiin neljä vuotta sitten, jolloin messujen talousvaikutusten arvioitiin olevan noin 2 M€. Kelekkamessujen kokonaiskävijämäärä on yli 16 000, ja tapahtuman arvioidaan kasvavan edelleen.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Kelekkamessujen tapausesimerkin pohjalta työelämäperustaista oppimisprosessia Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutissa (MTI) tapahtumaturvallisuuden näkökulmasta. Aluksi artikkelissa käydään läpi tapahtumaturvallisuuteen liittyvää määrittelyä ja kuvataan sitten työelämäperustaista oppimisprosessia Kelekkamessujen tapausesimerkin avulla.

TURVALLISUUS ON TAPAHTUMAEELÄMYSTEN LÄHTÖKOHTA

Turvallisuus kuuluu meille kaikille. Kaiken lähtökohta on olla huolellinen.

- ylitarkastaja Jaakko Leinonen, Tukes.

Yleisötilaisuuksien turvallisuus on ollut viime aikoina vahvasti esillä mediassa väkivaltaisten iskujen vuoksi. Iskut ovat herättäneet keskustelua tapahtumaturvallisuudesta ja tarvittavista toimenpiteistä turvallisuuden ylläpitämiseksi. Suomessa yleisötilaisuuksien järjestämistä ja turvallisuustoimintaa ohjaa vahvasti lainsäädäntö. Kokontumislaki (530/1999) säätelee yleisten kokousten ja erityisesti yleisötapahtumien järjestämistä. Järjestyslaki (612/2003) edistää puolestaan turvallisuutta yleisillä paikoilla. Pelastuslaki (379/2011) määrittää sitä, milloin tapahtumajärjestäjän tulee laatia tapahtuman pelastussuunnitelma. Laki vaatii pelastussuunnitelman, mikäli tapahtumaan arvioidaan saapuvan vähintään 200 henkeä tai tapahtuman ohjelmasisällöissä on jotakin erityistä huomioitavaa turvallisuuden kannalta. Järjestäjän tulee arvioida turvallisuusriskit ja mitoittaa turvallisuusjärjestelyt sekä henkilöstön tarve sen pohjalta. Viranomaiset arvioivat suunnitelmien pohjalta omalta osaltaan turvallisuusjärjestelyiden laajuutta. Viime aikojen väkivaltaiset iskut ovat näkyneet tapahtumajärjestäjien arjessa esimerkiksi siten, että ajoesteitä ja valvontaa on lisätty.

Kaiken lähtökohta on se, että tapahtuman järjestäjä voi taata tapahtumavieraille turvalliset puitteet uusille kokemuksille ja elämyksille. Järjestäjän on oltava huolellinen toiminnassaan (Leinonen 2017). On myös tärkeää huomioida, että turvallinen tapahtuma tehdään yhteistyössä verkoston kanssa. Tärkeitä turvallisuuteen liittyviä yhteistyötahoja ovat mm. poliisi, pelastustoimi sekä Tukes. Tapahtuman järjestäjän on noudatettava huolellisuusvelvollisuutta ja useita eri lakeja, jotka määrittävät tapahtumien turvallisuutta. Järjestäjän on varmistuttava olosuhteiden vaatiman huolellisuuden ja ammattitaidon edellyttämällä tavalla siitä, että tuotteista ja palvelusta ei aiheudu vaaraa kenenkään terveydelle tai omaisuudelle. Järjestäjällä on oltava riittävät ja oikeat tiedot tuotteista ja palvelusta, ja niihin liittyviä riskejä on arvioitava. (KuTul §.) Yleisötilaisuuden turvallisuusjärjestelyt tulee dokumentoida niin, että voi-

daan todentaa tapahtuman järjestäjän ottaneen erilaiset turvallisuuteen liittyvät asiat huomioon (Paasonen 2013). Suunnitelmien avulla voidaan osoittaa, että asioita on pohdittu ja järjestäjä on ollut huolellinen.

Turvallisuus on käsitteenä monimerkityksinen, ja se voidaan määritellä hyvin eri tavoin. Englannin kielessä erotetaan toisistaan safety ja security. Safety viittaa sisäiseen turvallisuuteen ja yksilöön. Security puolestaan ulkoiseen turvallisuuteen, ympäristöön ja toimintaan. Turvallisuus voidaan määritellä yleisesti tilaksi, johon ei kohdistu riskiä. Riski puolestaan tilanteeksi tai toiminnaksi, joka toteutuessaan aiheuttaa vahingon tai taloudellisen tappion tietylle henkilölle tai kohteelle (Suomennos määritelmästä CCH 1993, 497). Riskiin liittyy siis aina epävarmuus ja näin ollen mahdollisuus negatiivisiin seuraamuksiin.

Riskienhallinta on ydinasia tapahtuma-alan yrityksissä ja niiden tarjoamien palvelujen tarjonnassa (Quinn 2013). Tapahtuman järjestäjän tulee ennakoida riskejä ja pyrkiä tunnistamaan niitä. Riskejä voidaan luokitella eri tavoin, riippuen alasta ja sen määrittämästä lähestymistavasta (esim. tapahtumajärjestämisen riskit ks. Allen, O'Toole, McDonnell & Harris, 2005). Kun organisaatio suunnittelee kokonaisvaltaisesti turvallista toimintaympäristöä, pyritään potentiaalisten sisäisten ja ulkoisten riskitekijöiden minimointiin tai niiden välttämiseen. Tapahtuman järjestäjä voi tunnistaa erilaisia riskejä esimerkiksi palvelukävelyjen avulla. Lisäksi erilaisilla käytännön turvallisuusharjoituksilla voidaan varautua mahdollisiin riskeihin ja tunnistaa kehittämisen kohteita turvallisuustoiminnassa.

KELEKKAMESSUILLA TURVALLISUUS PERUSTUU TYÖNTEKIJÖIDEN HUOLELLISEEN PEREHDYTYKSEEN

Kelekkamessut 2018 järjestettiin 4.-5.11.2017 Rovaniemellä Lappi Areenalla. Tapahtuma järjestettiin tuolloin 12. kerran. Oppilaitosyhteistyötä tehtiin tuolloin toista vuotta, neljänsillä messuilla. Lapin AMK:n restonomiopintojen syksyn kaikki orientoivat tapahtumaopinnot (15op) integroitiin Kelekkamessuihin 2018. Integroinnissa oli mukana kaikkiaan kolme opintojaksoa, kaksi opettajaa ja 20 monimuotopuolen opiskelijaa. Näin saatiin aikaiseksi lukukausiprojekti. Opintokokonaisuus alkoi elokuussa ja päättyi marraskuun lopulla. Monimuoto-opiskelijoiden opetus tapahtui pääosin virtuaaliympäristössä. Ryhmä kokoontui myös kasvotusten lähikävyillä elo-, loka-, ja marraskuussa itse tapahtuman aikana. Kiitostilaisuus järjestettiin sekä virtuaalisesti että kasvotusten. Syksyn opinnoissa työskentely painottui tapahtumaprosessin mukaisesti suunnitteluvaiheeseen (75%), kulmineitui tapahtumaan 4.-5.11.2017, kliimaksiin (10%), ja jatkui edelleen jälkivaihe (15%).

Opiskelijat perehtyivät ja syvensivät aluksi teoreettista osaamistaan ja paneutuivat erilaisiin messuihin liittyviin aineistoihin. Opiskelijaryhmästä muodostettiin myös heti aluksi itsearviointien pohjalta neljä toiminnallista ryhmää; 1) promootioryhmä, 2) sosiaalisen median ryhmä, 3) uutisryhmä ja 4) hallintoryhmä. Hallintoryhmän vas-

tuulla oli mm. opiskelijaryhmän perehdyttäminen yhdessä toimeksiantajan sekä ohjaavan opettajan kanssa. Opiskelijat laativat perehdytysoppaan, jota käytiin läpi loka-kuussa yhteisessä tapaamisessa.

Lokakuun lähipäivillä tutustuttiin Lappi Areenan tapahtumaympäristöön tarkemmin. Päivän läpileikkaava teema oli tapahtumaturvallisuus. Päivässä olivat mukana toimeksiantaja Lapin Messut Oy:n messupäällikkö, tiedottaja sekä tapahtuman turvallisuuspäällikkö. Opiskelijat työstivät päivän aikana turvallisuuteen liittyvää havainnointitehtävää palvelukävelyn pohjalta. Palvelukävelyn aikana tutustuttiin toimintaympäristöön ja havainnoitiin turvallisuuteen liittyviä asioita. Tärkeänä osana tehtävää oli myös havainnoida mahdollisia riskejä tapahtumaympäristössä. Työskentelyn tukena käytettiin Kulmat.fi tapahtuman järjestäjän turvallisuuteen liittyvää e-oppimisympäristöä. Palvelukävelyn jälkeen kuultiin tapahtumaturvallisuuteen liittyviä puheenvuoroja Tukesilta ja Poliisilta (Ks. kuva 1). Päivän päätteeksi keskusteltiin esille nousseista ajatuksista.

Kuva 1. Kelekkamessujen turvallisuusteemainen perehdytyspäivä Lappi Areenalla 23.10.2017.

Tapahtumaturvallisuuden päivän konseptia päätettiin jatkaa ja sittemmin yhteistyötä viranomaisten kanssa on edelleen tiivistetty tapahtumaturvallisuuden koulutuksen saralla. Lapin pelastuslaitos on tullut myös mukaan tapahtuman turvallisuuden koulutuspäiviin. Tämänlainen tapahtumaturvallisuuden koulutus on ainutlaatuista Suomessa.

Vastuu tapahtuman kokonaisturvallisuudesta on aina järjestäjällä, mutta jokaisen tapahtumassa toimivan on huolehdittava osaltaan turvallisuuteen liittyvistä asioista. Jokaisella työntekijällä on oltava toimintaympäristön olosuhteet hallussa. Jokaisen työntekijän on esimerkiksi tiedettävä, miten toimitaan hätätilanteessa, kuka vastaa kriisiviestinnästä, ensihoidosta, missä on varapoistumistiet ja kokoontumispaikka (Vallo & Häyrynen 2016). Toisaalta on myös muistettava, että jokainen työntekijä voi olla riski tapahtumaturvallisuuden kannalta. Esimerkiksi väsynyt työntekijä tekee todennäköisemmin riskialttiita päätöksiä.

Kelekkamessujen toteutusvaiheessa rakennuspäivänä pidettiin vielä tarkennettu turvallisuusperehdytys turvallisuuspäällikön johdolla. Perehdytys videoitiin, jotta siihen pystyi halutessaan palaamaan. Turvallisuusperehdytyksessä käytiin läpi tapahtuman turvallisuussuunnitelmaa ja tarkemmin toimintaohjeita hätätilanteessa. Perehdytysten tavoitteena on, että jokainen messutyöntekijä ymmärtää oman roolinsa ja on sitoutunut toimimaan vastuullisesti tapahtumassa. Turvallisuus on ennen kaikkea asenne, halu ja tahtotila toimia vastuullisesti, kuten Lapin Messut Oy:n turvallisuuspäällikkö Janne Majava toteaa. Kaikki messujen työntekijät perehdytetään tehtävään ja heidän kanssaan käydään läpi messutyöskentelyn periaatteita sekä tarkemmin turvallisuusohjeita. Turvallisuussuunnittelu on olennaista messuja järjestettäessä, kuten Lapin Messut Oy:n tiedottaja Erkki Kuoksa kuvaa:

Turvallisuus on tärkeässä roolissa jokaisessa järjestämässämme messutapahtumassa. Turvallisuuden takaaminen alkaa jo hyvissä ajoin ennen messuja ja tapahtumien aikana jokainen toimihenkilö ja talkoolainen toteuttavat turvallisuussuunnitelmaa. Myös näytteilleasettajille tiedotetaan turva-asioista mm. poistumisteistä ja alkusammutuskalustosta.

Messujen aikana kerätään aktiivisesti tietoa. Välittömästi messujen päättymisen jälkeen käydään lyhyt palautekeskustelu messuihin liittyen. Palautekeskustelussa on tärkeää tuoda esille hyvät sekä kehitettävät käytänteet ja miettiä niille ratkaisuvaihtoehtoja. Tämän lisäksi varsinainen palautetilaisuus pidetään aina muutaman viikon sisällä tapahtuman päättymisestä. Opiskelijat refleктоivat opittuja asioita myös raportissa, jossa peilataan omia käytännön kokemuksia teoriaan.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Turvallisuus on tapahtuma-alan kestävän liiketoiminnan perusedellytys. Asiakkaiden luottamus saavutetaan tarjoamalla turvallinen ympäristö uusille kokemuksille ja elämyksille. Viime aikojen väkivaltaiset iskut ovat nostaneet tapahtumien turvallisuusasiat keskustelun keskiöön. Turvallisuus tulee ottaa entistä paremmin huomioon tapahtumaa järjestettäessä ja työntekijöitä perehdytettäessä. Työntekijät ovat tapahtumajärjestäjän voimavara ja vastuullinen perehdyttäminen on olennaista. Palvelukävelyt ovat esimerkiksi hyvä tapa kartoittaa riskejä ja tutustua toimintaympäristöön.

Tapahtuma-alan toimijoiden tulee myös omalta osaltaan tuoda esille turvallisuuteen liittyvien asioiden tärkeyttä. Turvallisuusharjoituksia olisi hyvä toteuttaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa, sillä tulevaisuuden tapahtumaympäristöt rakentuvat yhä tiiviimmin yhteistyössä.

LÄHTEET

- Edelheim, J. R. & Pyhäjärvi, J. 2013. Turvallisuus aiheena matkailualojen opetussuunnitelmissa Suomessa ja Australiassa – moniulotteinen näkökulma. *Matkailututkimus* 9: 1, 39-44.
- Getz, D. 2008. Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management* 29.
- Leinonen, J. 2017. Yleisötapahtumien turvallisuuden varmistaminen. Tukesin puheenvuoro Lappi Areenalla 23.10.2017.
- Paasonen, J. 2013. Yleisötilaisuuksien turvallisuus. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Quinn, B. 2013. *Key Concepts in Event Management*. London: SAGE.
- Vallo, H. & Häyrynen, E. 2016. *Tapahtuma on tilaisuus*. Helsinki: TietosanomaOy.

Arjen turvan näkökulma kaivosalaan kansainvälisen projektin näkökulmasta – kokemuksia Minehealth-hankkeesta ajalta 2011-2014

Barentsin alueella on paljon hyödyntämättömiä luonnonvaroja, jotka edistävät pohjoisen alueen kasvua ja kehitystä. Uusia kaivoksia perustetaan, vanhoja lakkautetaan tai uudelleenavataan. Työskentely kaivoksissa ja kaivosympäristöissä on useasti erilaisia turvallisuusriskejä tuottavaa erityisesti arjen turvallisuuden näkökulmasta. Tämän näkökulman huomioiminen edellyttää kaivostoiminnassa mahdollisesti ilmenevien turvallisuuteen kohdistuvien uhkien tai/ja riskien minimoimista ennaltaehkäisevällä toiminnalla.

Tässä projektissa kaikille partnereille yhteinen ympäristömuuttuja oli arktinen ilmasto ja se tuli ottaa huomioon eri muodoissaan alueen kaivostoiminnan tutkimuksessa. Kaivostoiminnan harjoittaminen edellyttää kylmään ilmanalaan tottumista sekä kylmään liittyvien vaikutuksien huomioimista niin ihmisten työskentelyssä kuin herkän ympäristön huomioimisessa jo ennakolta. (ks. lisää esim. Paloste & Rönkkö 2014, 7.)

Projektin osioiden painopistealueet mahdollistivat erilaisten toimintaympäristöjen tarkastelemisen ja tällä tavalla arjen turvallisuus myös kansainvälisessä toiminnassa huomioitiin riippumatta osallistujien erilaisista kulttuurisista taustoista. Arktisessa ympäristössä harjoitettavan kaivostoiminnan tulee toimia mahdollisimman paljon ympäristön ehdoilla kuitenkin siten, että toiminnan taloudellisuus voidaan varmistaa. Kaivostoiminnan ympäristöön kuuluvat luonnon lisäksi alueen ihmisten kulttuurinen tausta, elinkeinot mm. poronhoito, kalastus ja marjastus, sekä lisäksi myös alkuperäisasukkaiden kieli.

JOHDANTO

Projektin tarkoituksena oli kartoittaa ja kehittää erilaisten tutkimusten ja tutkimusmateriaalien avulla kaivostyöntekijöiden työkykyä sekä terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämistä Barentsin alueella sijaitsevien esimerkkikaivosten ja kaivosteollisuuden näkökulmasta. Projektin tavoitteena oli lisätä kaivosten ja kaivoksia ympäröivän yhteiskunnan välistä myönteistä vuorovaikutusta erilaisten osioiden kautta ja avulla. Tässä artikkelissa fokuksena ovat erityisesti arjen turvallisuuteen liittyvät näkökul-

mat ja tarkastelun ulkopuolelle on jätetty sellaiset osiot, joiden yhteys arjen turvallisuuden näkökulmaan ei tule riittävästi tai faktisesti esille.

Projekti koostui neljästä erilaisesta osiosta. Ensimmäinen osio tarkasteli kylmältä suojautumisen ja hyvinvoinnin välistä suhdetta. Toinen osio keskittyi kylmän ja tärinän välisen suhteen tarkastelemiseen. Kolmas osio toi esille hengitysilmaan liittyvät ja terveydelle haitalliset ilman epäpuhtaudet ja neljäs osio keskittyi kaivostyön sosiaalis-taloudelliseen näkökulmaan sekä kaivostoimintaan liittyvässä koulutuksessa tarvittavien oppimateriaalien ja kurssien kehittämiseen. Oppimateriaalin ja kurssien kehittämisen taustalla olivat muiden osioiden hyvien käytäntöjen ja kokemusten kautta tuotettu materiaali. (Minehealth, 2011, 8-9.)

Yhteistyökaivoksia oli neljästä eri maasta: Suomesta, Ruotsista, Norjasta sekä Venäjältä. Projektiin osallistuneet kaivokset olivat: Suomessa Kevitsa Mining Oy, joka sijaitsee Sodankylän kunnassa; Stjernoy Sibelco, joka sijaitsee Norjan Altassa; Phosagro-Apatit, joka sijaitsee Venäjän Kirovskissa sekä Aitik Boliden, joka sijaitsee Pohjois-Ruotsissa. Tutkittavat kaivokset toimivat avolouhoksina. Kevitsan Sodankylän kaivoksen omistajuus on muuttunut projektin jälkeen ja uusi omistaja on Boliden-yhtiö Ruotsista. Aikaisempi omistaja oli First Quantum Minerals Ltd (FQM) Kanadasta. (Viinamäki 2015, 13.)

Projektiin osallistuneet partnerit:

- Umeå University Public Health & Clinical Medicine. Occupational and Environmental Medicine Northern Sweden. www.umu.se
- Finnish Institute Of Occupational Health Oulu, Finland. www.ttl.fi
- Lapland University Of Applied Sciences Health Care and Social Services Kemi, Finland. www.lapinamk.fi
- Northwest Public Health Research Center. St. Petersburg, Russia. www.s-znc.ru
- University Hospital North Norway. Occupational and Environmental Medicine Tromsø, Norway. www.unn.no
- Sintef Nord As. Tromsø, Norway. www.sintef.no
- Norut Alta As, Alta, Norway. www.norut.no

Tutkimuksia tehtäessä tulee aina pohtia myös sitä, mikä on kunkin tutkimuksen lisäarvo olemassa olevaan tietoon. Tässä projektissa, joka kuitenkin on eräänlainen tutkimusten joukko koostuen erilaisista tieteellisistä lähestymistavoista, nousee lisäarvoksi erityisesti eri maiden erilaiset tavat ja käytänteet ja niistä oppiminen. Millä tavalla esimerkiksi turvallisuusulottuvuus on otettu huomioon eri maiden kaivostuominnassa sekä kaivosympäristössä? Miten itse ympäristö ja sen asema voidaan huomioida kaivosta perustettaessa ja mahdollisesti alas ajettaessa? Myös erilaiset tavat ajatella ja toimia tuottivat paljon lisäarvoa tulevaisuuden kansainvälisen kaivostutkimusyhteistyön näkökulmasta Barentsin alueella. Pohjoinen alue on mineraaliarvoiltaan rikas ja sen hyödyntäminen on vasta alussa. Ympäristösuojellisesti uusien ja turvallisten malminetsintämenetelmien kokeileminen ja käyttöönotto yhdessä Barentsin alueen kaivosyhtiöiden, tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden sekä paikallis-

ten asukkaiden kanssa aran luonnon näkökulmat huomioiden lisää paljon sosiaalista hyväksyntää ja yhteistyötä sekä tärkeitä työpaikkoja alueelle. Myös arjen turvallisuuden liittyviä asioita on mielekkäämpää kehittää Barentsin alueen toimijoiden kanssa yhdessä erilaisten projektien ja muiden yhteistyömuotojen perustalta.

PROJEKTIN PARTNERIT JA TOIMINTAMALLIT

Projektiin osallistui asiantuntijoita neljästä eri maasta. Maat olivat Suomi, Ruotsi, Norja ja Venäjä. Yhteisenä toimintakielenä oli englannin kieli. Suomesta oli mukana Oulun Työterveyslaitos ja heidän erikoisalansa ja osionsa tässä projektissa oli kylmältä suojautuminen sekä työhyvinvointi. Tähän osioon sisältyi kaivosympäristössä eri lämpötiloille ja tuulelle altistuminen, neuromuskulaariset vasteet, puutteellisen puukeutumisen tuomat riskit sekä onnettomuudet. Toinen osio tarkasteli värähtelyä erilaisten kuljetusvälineiden ohjaamoissa kaivostyössä. Tässä osiossa tekivät yhteistyötä Ruotsin ja Norjan partnerit. Kolmannessa osiossa tutkimuksen kohteena olivat ilman epäpuhtaudet ja niiden vaikutukset terveyteen, erityisesti hengityselimiin. Neljäs osio toi esille kaivostoiminnan ja yhteiskunnan välisiä suhteita ja erityisesti sosiaalis-taloudellisia asioita.

Projekti eteni projektille tyypilliseen tapaan. Projektin alkuvaiheessa koottiin erilaisista asiantuntijoista koostuvia työryhmiä, jotka jakaantuivat projektin johtamiseen sekä itse projektin tekemiseen. Tärkeitä henkilöitä olivat erityisesti projektin taustahenkilöt, joiden yhteys projektin rahoittajaan oli selkeä ja hallittu. Projektiin valitut partnerit pitivät ensin omiin osioihinsa liittyvät kokouksensa ja tekivät ratkaisuja asiantuntijoidensa toimenkuvista ja aikatauluista. Tämän jälkeen kaikki projektiin osallistuneet partnerit pitivät yhden yhteisen kokouksen, jossa määritettiin etenemisstrategia. Seuraava askel oli sitten itse toimintaosioiden määrittäminen. Osiot jakaantuivat maittain ja kaivoksittain (ks. aikaisemmin esitetty). Projektin edetessä pidettiin säännöllisin väliajoin eri maissa suurempia tapaamisia. Näissä tilaisuuksissa jokainen projektiin osallistuva partneri esitti oman osionsa edistymistä koko projektiryhmälle ja tarvittaessa annettiin ja saatiin ohjeita jonkin yksityiskohdan muokkaamiseksi projektin tarkoituksen ja tavoitteen näkökulmasta. Projektin loppuvaiheessa pidettiin viimeinen suurempi tapaaminen ja tässä tilaisuudessa esitettiin ja koottiin yhteen yli kolmen vuoden tuotokset palautteineen.

OSIOIDEN ESITTELY ARJEN TURVALLISUUDEN NÄKÖKULMASTA

Kylmäältistus ja suojaaminen arktisessa kaivosympäristössä

Ensimmäinen osion tutkimus tarkasteli kylmäältistusta, suojautumista sekä työhyvinvointia. Talvinen ympäristö on yleinen ja samalla myös erityisen pitkä pohjoisilla alueilla. Barentsin alueen keskilämpötila on alle 0 astetta Celsiusta. Esimerkiksi Poh-

jois-Suomen talven pituus vaihtelee 150-200 päivään vuodessa. Kylmäältistukseen liittyviä muuttujia ovat erityisesti ilman lämpötila, tuuli, kosteus sekä kylmät pinnat. Kaivoksessa työskenteleminen voi tapahtua niin kylmässä kuin kuumassakin ympäristössä, sillä erilaiset prosessit toimivat erilaisissa lämpötiloissa. Ihmisen sopeutuminen kylmään ja myöskin kuumaan työtoimintaan riippuu erityisesti vaatetuksesta, iästä, ihmisen koosta, painosta, kunnosta, terveydestä, sukupuolesta sekä erityisesti kyvystä sopeutua. (ks. lisää esim. Rintamäki & Oksa & Jussila & Mänttari ja Rissanen 2014, 15-21; ks. myös: Read more, www.minehealth.fi.)

Arjen turvallisuuteen vaikuttavia muuttujia on runsaasti. Erityisesti fyysisiä muuttujia on paljon. Tässä osiossa nousevat esille työntekijän fyysinen kunto ja tähän liittyviä olennaisia muuttujia ovat ylipaino ja mahdolliset terveyttä alentavat sosiaalisesti rakentuneet toimintatavat, kuten esimerkiksi tupakointi, epäterveellinen ravinto, liikkumattomuus jne. Alentuneilla terveysmuuttujilla voi olla yhteyttä keskittymiseen, nopean reagoinnin alenemiseen äkillisessä toimintatilanteessa, välinpitämättömyyteen sekä myös työstä poissaoloihin. Esimerkiksi fyysinen harjoittelu ja fyysinen aktiivisuus olivat alentuneet eräässä tutkimuskohteessa 26 % tietyllä aikaperiodilla ja osalla yleinen terveys oli myös heikentynyt merkittävästi suhteessa siihen, millä tasolla terveyden tulisi olla vaativassa kaivosympäristössä. Toisaalta tulee huomioida, että heikentynyt terveyden taso oli henkilömäärän näkökulmasta lähinnä marginaalinen. Näihin muuttujiin panostaminen etukäteen kuitenkin vähentää selkeästi arjen turvallisuuteen kohdistuvia riskejä yksilö- ja erityisesti myös ryhmätasolla, sillä kaivoksessa työskentely on useasti myös ryhmätyötä, jossa edellytetään kaikkien erilaisiin työtoimintoihin osallistujien olevan riittävässä fyysisessä, psyykkisessä ja sosiaalisessa kunnossa. Eri maiden tutkimustulokset tässä projektissa osoittivat, että esim. terveyteen liittyvien muuttujien taso vaihteli paljon. Historialla ja kulttuurilla voi myös olla vaikutusta eri maiden erilaisiin tuloksiin esimerkiksi siinä mielessä, millainen riskien toleranssiraja eri partnerimailla voi olla. Terveyteen liittyvien muuttujien lisäksi myös sellaisilla sosiaalisilla muuttujilla kuten vapaa-ajan sosiaaliset suhteet, vapaa-ajan aktiviteetit, kulttuurinen aktiivisuus jne. voi olla epäsuoraa tai suoraa vaikutusta yksilön työikäytymiseen työtoiminnassa. Lisäksi voidaan todeta, että arjen turvallisuuden psyykkisiin osa-alueisiin yhdistettävä muuttuja on ensiarvoisen tärkeä positiivisen turvallisuuden kehittämisen suunnassa. Omaan terveyteen ja sen edistämiseen oma halu ja motivaatio ovat olennaisen tärkeitä, jotta kaivostoiminnan turvallisuutta edistävä yksilön vastuu omasta ja yhteisestä turvallisuuden toiminnasta toteutuisi.

Värähtely

Toisen osion tutkimus tarkasteli värähtelyn vaikutuksia terveyteen erityisesti sellaisissa kaivostyön muodoissa, jossa ympäröivällä alustalla tai työkoneella on siirtyviä värähtelyvaikutuksia itse työntekijään. Esimerkkeinä voidaan mainita käsiin tuleva värähtely tai koko kehoon tuleva värähtely. Värähtelyn vaikutukset voivat olla väliaikaisia tai sitten niiden seurauksena voi tulla pitkäaikaisia, jopa eliniän mittaisia sairauk-

sia. Eräs merkittävimmistä seurauksista voi olla valkosormisuus, jonka yksi syy voi olla jatkuvalle tärinävaikutukselle altistuminen. (Ks. esim. Burström, Hyvärinen, Johnsen ja Pettersson 2016; Burström, Aminoff, Björ, Mänttari, Nilsson, Pettersson, Rintamäki, Rödin, Shilov, Talykova, Vakt skjold ja Wahlström 2017.)

Arjen turvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna ennaltaehkäisevät toiminnot voivat vaikuttaa myönteisesti siihen, että terveyden taso ei alene. Yhtenä arjen turvallisista terveyttä tukevana toimintana värähtelyä tuottavassa työympäristössä on työolosuhteisiin vaikuttaminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että altistus ei olisi jatkuvaa. Esimerkkinä tästä voisi olla työkierto eri työpäivinä ja näin ollen tärinä ei ole työntekijälle jatkuvaa toimintaa. Myös tärinän kohteena olevan työntekijän tulee arvioida omaan työhönsä liittyviä riskejä, jotta tärinässä työskentely ei aiheuta lisää terveyteen kohdistuvia vaikutuksia tai onnettomuuksia. Työterveyslääkärillä käynti antaa lisätietoja tärinän aiheuttamista oireista ja tämän tiedon hallinta vaikuttaa suorasti ja epäsuorasti arjen turvallisuuden lisääntymiseen myös vaikeissa ja vaarallisissa työympäristöissä. Arjen turvallisuutta tukee myös se, että tärinän tai värähtelyn määrää tulee kaikilla keinoilla alentaa ja tärinän lisääntyvästä riskistä tulee työntekijän olla tietoinen etukäteen. Myös tärinälle altistuvia työtoimintoja tulee jatkuvasti mitata ja jos tärinän taso ei alene, tulee tehdä uusia toimintasuunnitelmia arjelle turvallisen työympäristön saavuttamiseksi. (ks. lisää Burström & Björ & Aminoff & Rödin & Thomassen & Skandfer 2014, 23-27; ks. myös: Read more, www.minehealth.fi.)

Hengitysilmassa esiintyvät epäpuhtaudet

Tässä kolmannessa osiossa tutkimuksen kohteena oli hengitysilman epäpuhtaudet. Kaivostyössä on useita ilmaan joutuvia aineita, jotka voivat aiheuttaa erilaisia väliaikaisia oireita tai jopa pitkäaikaisia sairauksia kaivoksessa työskenteleville ihmisille. Altistusta voi tapahtua niin avoimissa kuin maanalaisissakin kaivoksissa. Malmien jalostuksen eri prosesseissa on erilaisia aineita, jotka vapautuvat hengitysilmaan, kuten esimerkiksi kvartsi. Myös malmin prosessiin lisättävät ulkopuoliset aineet voivat aiheuttaa terveysongelmia kuten esim. kullan erottaminen malmikivestä, ellei niiden suhteen tehdä riittävää ja ennaltaehkäisevää suojautumista. Kun hiukkaset siirtyvät ihmisen hengityselimiin ja erityisesti keuhkoihin, voi se aiheuttaa väliaikaisia tai pitkäaikaisia haittoja ihmisen terveydelle. Varsinkin kylmässä ilmanalassa altistuminen voi tuottaa enemmän ongelmia hengitysteiden terveyskuntoon kuin korkeammissa lämpötiloissa. (Rönkkö 2014, 29-33.)

Jotta hengitysilmassa olevia epäpuhtauksia voidaan välttää tai alentaa, edellyttää se riittävää hengityselinten suojaamista korkeatasoisilla laitteilla. Se edellyttää työntekijältä omaehtoista aktiivisuutta käyttää laitteita ympäristöissä, joissa altistusta tapahtuu. Työntekijän työympäristössä täytyy tehdä riittävän usein mittauksia, jotta tiedetään ilmassa olevien epäpuhtauksien määrä, laatu sekä useus. Myös riittävän tarkka kirjaaminen on tärkeää. Tarkalla kirjaamisella voidaan mahdollisessa altistustilanteessa tutkia työn ja työympäristön historiallinen tapahtumaketju, jotta tiedetään paikka ja aika altistushetkelle tai pitempiaikaiselle altistusprosessille. Käytettävien

mittauslaitteistojen tulee olla tarkkoja ja kehityksensä kärjessä. Työkohteen tuuletus ja ilmastointi tulee olla ajan tasalla. Työntekijällä itselleen voidaan antaa myös laitteisto, jolla hän tekee säännöllisiä mittauksia kohteen ilman epäpuhtauksista. Työntekijä tulee myös kouluttaa laitteiston käyttöön. Säännöllisin väliajoin tulee olla myös koulutusta ilman epäpuhtauksien torjuntaa koskien ja samalla tulee korostaa työntekijälle, että riskialtista työskentelyä ilman suojavaarusteita ei saa tehdä. (Rönkkö 2014, 29-33.)

Arjen turvallisuuden kannalta ilman epäpuhtaudet palautuvat varsin suuressa määrin fyysisen turvallisuuden alueelle. Malmien erotteluprosesseissa erilaisia partikkeleita vapautuu hengitysilmaan ja altistusta tapahtuu aktiivisen ja passiivisen hengittämisen aikana. On erittäin tärkeätä, että työntekijä suojautuu annettujen työturvallisuusmääräyksiensä mukaisesti näiltä hiukkasilta. Tästä motivaatiosta suojautua voidaan käyttää käsitettä arjen henkinen turvallisuus, koska siinä yksilö itse useasti ratkaisee, käyttääkö hän suojaimia jatkuvasti vai silloin tällöin. Arjen sosiaalisesta työturvallisuudesta voidaan puhua silloin, kun esimerkiksi jossakin työkohteessa työskentelevä työntekijäryhmä ei riittävän vahvasti korosta suojautumisen merkitystä ja tällöin yksittäiset yksilöt ryhmässä eivät ole riittävän omatoimisia ja motivoituneita omaan suojautumiseensa, koska sitä ei ryhmätasollakaan riittävästi korosteta. Toisaalta kaivosympäristössä kuitenkin on paljon yleisempää yksin työskentely kuin ryhmässä työskentely ja tässä mielessä koulutuksen ja arjen turvallisuuden korostamisella on erittäin suuri merkitys ilman epäpuhtauksien altistuksen määrän pysymisessä alhaisella tai o-tasolla.

Kaivos ja yhteiskunta

Tässä osiossa tutkimuksen kohteena oli kaivostoiminnan ja ympäröivän yhteiskunnan sosiaalis-taloudelliset suhteet. Tarkastelunäkökulma eroaa eri muiden osioiden tutkimuskohteesta varsin paljon, sillä kyseisen osion kohteessa ei keskitytä fyysisiin ulottuvuuksiin niin selkeästi kuin kolmessa muussa osiossa. Kuvattavalla osiolla on kuitenkin epäsuoria yhteyksiä muihin osioihin siinä mielessä, että ilman kaivoksessa olevia työntekijöitä ei myöskään fyysisiä turvallisuuden ulottuvuuksia voida lainkaan tarkastella. Myös malmion löytäminen on erityisesti arjen fyysisen turvallisuuden näkökulmasta monella tavalla kiinnitettynä muiden työpakettien fokuksiin. Kaivoksen tuottamat ympäristövaikutukset itse kaivoksen alueelle sekä kaivoksen ympäristöön, erilaiset malmiin liittyvät käsittelyprosessit, malmin siirtäminen liikenteen kautta vientisatamiin ovat merkittäviä fyysiseen ympäristöön yhteydessä olevia arjen turvallisuuteen liittyviä osatekijöitä. Tämän osion tuotokset onkin näin tarkasteltuna kohdistettu erityisesti Barentsin alueen eri tasojen viranomaisille, muille vaikuttajille ja erityisesti tavallisille kansalaisille.

Sosiaalis-taloudellisessa osiossa esille nostetut sosiaalis-taloudelliset vaikutukset liittyvät erityisesti terveys- ja turvallisuuskysymyksiin, ympäristökysymyksiin, kaivoksen tuottamaan maan tai asuntojen arvonnousuun, työllisyyden parantumiseen sekä muihin kaivosteollisuuteen liittyviin ja lisääntyviin hyötynäkökulmiin. Arjen

turvallisuuden tarkastelun näkökulmasta ovat fyysisen näkökulman lisäksi erityisesti esille nousseet niin psyykkinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Psyykkisellä ymmärretään tässä erityisesti sitä, millä tasolla esimerkiksi kaivosta perustettaessa otetaan huomioon terveys- ja yleinen turvallisuus. Saavatko työntekijät riittävästi koulutusta terveyden, turvallisuuden tai ympäristönsuojelun näkökulmasta? Arjen sosiaalisen turvallisuuden näkökulmat taas nousevat sellaisista tärkeistä asioista kuin kaivostyöntekijän asumiseen, perheeseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen hyvinvointiin liittyvistä tekijöistä. Ei voida jättää huomioimatta myöskään sellaisia sosiaaliseen turvallisuuteen liittyviä tekijöitä, kuten esimerkiksi kaivoksen elinikä, matkustaminen toiselta paikkakunnalta kaivospaikkakuntaan ja takaisin, vuorotyön tuottamat ongelmat, vapaa-ajanviettoon liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet yms. alueet.

Kaivokset sijaitsevat useasti kaukana asutuskeskuksista tai sitten ne sijaitsevat kaukana pohjoisessa. Työntekijöiden viihtyvyyteen vaikuttaakin erityisesti se, ovatko työntekijät kaivospaikkakunnalta, lähialueilta tai sitten kauempaa kaivokselle tulleet. Myös kaivostyöntekijöiden aikaisemmat kokemukset kaivostyöskentelystä voivat vaikuttaa viihtyvyyden suuntaan. Työntekijöiden ikäjakauma vaihtelee paljon ja toisilla työntekijöillä on enemmän kokemusta kuin toisilla. Toisilla on taas perhe, jossa on lapsia ja toiset taas ovat vielä niin nuoria, että eivät vielä ole vakiintuneet perheyhteyden näkökulmasta. Tästä voi seurata yksinäisyyttä, negatiivisia terveyskäyttäytymisen muotoja, jotka taas voivat aiheuttaa arjen turvallisuuden osa-alueiden näkökulmasta ongelmia niin työntekijälle itselleen kuin itse kaivoksen omistavalle yritykselle. Työntekijöille on siis erittäin tärkeää vapaa-ajalla vietettävä järkevä toiminta niin omaehtoisena mahdollisuutena kuin myös ohjatun toiminnan kautta. On erittäin tärkeää arjen turvallisuuden osa-alueiden näkökulmasta, että ennakoiva turvallisuustoiminta on aina ajan tasalla, jotta niin yksilön kuin yhteisönkin arkinen elämä sujuu mahdollisimman hyvin ja kaikkia osapuolia tasapuolisesti tukien.

Minehealth-hankkeen sosiaalis-ekonomisen osion tutkimuksellinen näkökulma hyödynsi triangulatiivista tutkimusmetodologiaa. Tällaisella asetelmalla voitiin teknisen tutkimusparadigman lisäksi ottaa huomioon myös luonnontieteen ulkopuolella ja rinnalla olevia näkökulmia, jotka eivät ole suoraan mitattavissa ja toistettavissa. Arjen turvallisuuden näkökulmat psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden näkökulmasta voidaan nostaa arjen fyysisen turvallisuuden rinnalle kuvaamaan yksittäisen tai ryhmässä työskentelevän kaivostyöntekijän kokemuksia yleisellä ja erityisellä tasolla. Triangulatiivisessa tutkimusasetelmassa käytettiin tutkimuksen tiedonkeruumenetelmien analyysiperusteina makrotason tietoja projektiin osallistuneiden maiden kansallisista tilastoista. Mukaan otettiin myös alueen kaivoskohteiden mesotason haastattelut, jotka koskivat viranomaisia, poliittisia päätöksentekijöitä, kuntalaisia sekä kaivoksen henkilöstöä. Mikrotason aineisto koostui kaivoksen henkilökunnalle osoitetuista kyselylomakkeista Suomen, Ruotsin, Norjan sekä Venäjän kohteisiin. Tällaisella asetelmalla saatiin hyvä kosketuspinta arjen fyysisen turvallisuuden lisäksi myös arjen psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden tilaan. Kyseisellä asetelmalla päästiin myös tarkastelemaan erilaisia arjen turvallisuuden kokemisen kansainvälisiä

käytäntöjä, joita kyettiin tilastollisella tarkastelulla vertailemaan tasapainoisesti. (Viinamäki & Kilpiäinen 2015, 12-13.)

POHDINTA

Kaiken kaikkiaan eri osa-alueisiin liittyneet kyselyt, mittaukset ja haastattelut antoivat kattavan näkökulman Barentsin alueen kaivosteollisuuden tilasta ottaen huomioon tässä projektissa painopisteenä olevat työpaketit. Arjen turvallisuutta tarkasteltaessa on tärkeää nähdä ihmisen toiminta eri näkökulmista ja tätä kautta kokonaisuuden hallinta on parempaa. Tässä kansainvälisessä kaivosprojektissa oli suuri määrä erilaista asiantuntemusta ja erittäin hyvää projektin johtamista. Yksittäisten projektitoimijoiden asiantuntijuus jäi erityisesti mieleen. Myös erilaiset tapaamiset eri maisissa säännöllisin väliajoin toivat projektiin kansainvälistä syvyyttä. Myös eri maiden erilaiset käytännöt rikastuttivat omia kokemuksia ja antoivat laajempaa perspektiiviä hahmottaa myös oman maan kaivostoiminnan tasoa ja muotoa. Tässä projektissa hahmottui paremmin myös se, että eri maiden kulttuurit eivät ole yhteismitallisia ja tässä mielessä myös turvallisuuteen panostaminen voi vaihdella. Tulevaisuudessa arjen turvallisuutta Barentsin alueella voitaisiinkin tarkastella omana projektinaan ja laajentaa tutkittavien kaivoskohteiden määrää, jotta voitaisiin nähdä eri tyyppisten ja eri kokoisten kaivosten arjen turvallisuuden erilaisia käytäntöjä verrattuna etukäteen määriteltuihin kansainvälisiin kriteereihin.

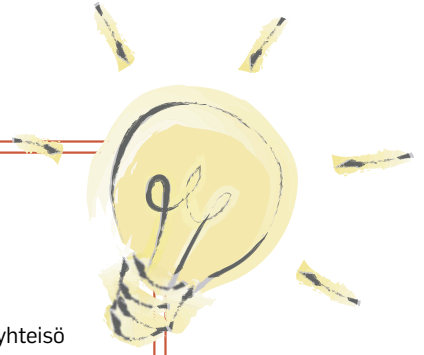
LÄHTEET

- Burström & Björ & Aminoff & Rödin & Thomassen & Skandfer 2014, 23-27. Teoksessa: Paloste & Rönkkö (edit.) Guidebook on cold, vibration, Airborne exposures and socioeconomic influences in open pit mining. Teoksessa: Paloste & Rönkkö (edit.) Guidebook on cold, vibration, Airborne exposures and socioeconomic influences in open pit mining, 23-28.
- Burström, Hyvärinen, Johnsen and Pettersson. 2016. Exposure to whole-body vibration in open-cast mines in the Barents Region. Teoksessa: International Journal of Circumpolar Health. Luettu osoitteessa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4749864/>
- Burström, Aminoff, Björ, Mänttari, Nilsson, Pettersson, Rintamäki, Rödin, Shilov, Talykova, Vaktiskjold and Wahlström. 2017. Musculoskeletal symptoms and exposure to whole-body vibration among open-pit mine workers in the Arctic. Teoksessa: International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health 2017;30(4): 553-564. Luettu osoitteessa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28584322>
- Cold, Vibration, Airborne Exposures and Social-Economic Influences in Mining. Project work packages 2011-2014. Luettu osoitteessa: <http://minehealth.fi/index>.

php?option=com_content&view=article&id=41:minehealth-work-packages&catid=59:about-project

- Kilpiäinen & Pernu, 2015. Mineworker's everyday life in mine municipalities in Finland, Sweden, Norway and Russia. Teoksessa: Socio-economic challenges in the mining industry – four cases from the Barents Region. Rovaniemi: Publications of Lapland UAS. Publications series B. Reports 16/2015, 82-136.
- Kilpiäinen & Pernu, 2015. Kyselykatsaus. Teoksessa: Kaivosteollisuuden sosiaalis-taloudelliset haasteet Barentsin alueella – tapausesimerkkinä Sodankylän kaivosbuumi. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportit ja selvitykset 17/2015, 46-69.
- Rintamäki & Oksa & Jussila & Mänttari ja Rissanen 2014, 15-21. Teoksessa: Paloste & Rönkkö (edit.) Guidebook on cold, vibration, Airborne exposures and socioeconomic influences in open pit mining, 15-21.
- Rönkkö. 2015. Guidebook on cold, vibration, Airborne exposures and socioeconomic influences in open pit mining. Teoksessa: Paloste & Rönkkö (edit.) Guidebook on cold, vibration, Airborne exposures and socioeconomic influences in open pit mining, 29-33.
- Viinamäki (toim.) & Kilpiäinen 2015, 12-13. Kaivosteollisuuden sosiaalis-taloudelliset haasteet Barentsin alueella – tapausesimerkkinä Sodankylän kaivosbuumi. Teoksessa: Paloste & Rönkkö (edit.) Guidebook on cold, vibration, Airborne exposures and socioeconomic influences in open pit mining, 35-38.
- Viinamäki (ed.) 2015. Socio-economic challenges in the mining industry – four cases from the Barents Region. Rovaniemi: Publications of Lapland UAS. Publications series B. Reports 16/2015.
- Viinamäki (toim.) 2015. Kaivosteollisuuden sosiaalis-taloudelliset haasteet Barentsin alueella – tapausesimerkkinä Sodankylän kaivosbuumi. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportit ja selvitykset 17/2015,

ARJEN TYHY TOIMII MTI:SSÄ

Työhyvinvointi on jokaisen työntekijän asia! Työnantajan vastuulla on luoda puitteita työhyvinvoinnille, mutta työyhteisö voi vaikuttaa eri tavoin työssä jaksamiseen ja viihtymiseen yhteisöllisyydestä puhumattakaan. Arjen tyhy on pieni porukka, jonka tehtävänä on muistuttaa työyhteisöä työhyvinvoinnin ja työyhteisön tärkeydestä. Arjen tyhy muodostuu Lapin AMK:n matkailupalveluiden ja Lapin yliopiston matkailututkimuksen edustajista. Kuulemme mitä AMKissa ja yliopistolla työhyvinvoinnissa tapahtuu ja pyrimme toteuttamaan jotain extraa työyhteisömme piristykseksi.

Mitä Arjen tyhy toteuttaa? Venyttelyhetkiä kahvitauon ohella, pullien tuunausta laskiaisena, piparkakkujen koristelua joulun alla, kesäkauden avajaistapahtuman ennen kesävapaille jääntiä. Parin vuoden ajan olemme myös haastaneet henkilöstöä noin kerran kuussa esimerkiksi kulkemaan portaissa hissien sijasta, kyykkäämään ja testaamaan kokoustamista seisten tai kävellen. Työajan ulkopuolella olemme houkuttelleet työyhteisöä esimerkiksi keilaamaan, teatteriin tai luontoretkele. Olemme kannustaneet henkilöstöä työmatkaliikuntaan perustamalla joukkueen Kilometrikisaan, jossa leikkimielellä kilpaillaan työmatkapyöräilyssä. Arjen tyhy on toimintaa yhdessä, työyhteisöä varten.

Leena Inkeröinen

Startup-valmennuksella osaamista ja yrittäjyyttä

JOHDANTO: LAPPILAISTA STARTUP-VALMENNUSTA

Tässä artikkelissa avaamme korkeakoulutetuille suunnatun startup-yrittäjyysvalmennuksen merkitystä uuden yritystoiminnan tukemisessa ja yrittäjämäisen toiminnan kannustamisessa. Startup Lapland -projektin (ESR, PopEly, S20328) järjestämään monialaiseen valmennukseen osallistui opiskelijoita Lapin ammattikorkeakoulusta ja Lapin yliopistosta. Valmentajina toimi sekä oppilaitosten omaa asialle vihkiytynyttä henkilökuntaa että ulkopuolisia valmentajia. Artikkelissa avaamme startup-yrittäjyyden merkitystä elinkeinon ja uuden työn muovaajina. Tuomme mukaan Jennin ja Erikan valmennustarinan esimerkkinä alue- ja kokemuslähtöisestä idean luonnista ja kehittämistyöstä sekä puramme valmennuksen ajattelumallia Jennin ja Erikan tarinan avulla.

Artikkelin tarkoituksena on herätellä ajattelemaan startupien ja uudenlaisen yrittäjyyden merkitystä syrjäisten alueiden palvelujen turvaamisen, innovatiivisuuden lisäämisen sekä elinkeinojen kehittämisen näkökulmasta.

STARTUPIT MUOVAAVAT YRITTÄJYYTTÄ

Startup-yrittäjyys on viimeisten vuosikymmenten aikana saanut aikaan kulttuurinmuutos siinä, kuinka yrittäjyys nähdään ja kuinka liiketoimintaa johdetaan ja kehitetään. Myös Suomessa startup-yrittäjyyttä on ylistetty yrityskulttuurin uudistajana ja uusien ideoiden tuottajana. Startupit on nähty myös työelämää muovaavana voimana sekä lähteinä uusille työpaikoille. (ks. Esim. Tekes 2016.) VTT (2016) kertoo pienten yritysten olevan suuria yrityksiä ketterämpiä reagoimaan toimintaympäristön muutoksiin (VTT 2016). Startupeista puhutaan juhlapuheissa ja yrittäjyys ylipäättään on nauttinut viimeisten vuosien aikana kasvavaa arvostusta. Lahtinen et al. (2016) toteavat nimenomaan startupien merkityksen elinkeinoelämän uudistuksen, uusien työpaikkojen kannalta keskeisiksi (Lahtinen et al. 2016, 11). Usein puhutaan myös yrittäjämäisestä toiminnasta (ks. esim. YVI 2012.) tapana nostaa nuorten työllisyyttä ja aktiivisuutta.

Alueellisesta näkökulmasta voidaan todeta, että Lapin asukasluku vuonna 2017 alitti 180 000 asukkaan rajan (Tilastokeskus 2018). Samaan aikaan maakunnan talous kasvaa matkailun imussa reipasta tahtia (Lapin luotsi 2017a). Lappilaiselle elinkeino-

elämälle ominaista on yritysten pieni koko. Muutamia suurempia teollisuusyrityksiä lukuunottamatta Lappi on pienten ja todella pienten yritysten aluetta. Talouden kasvu avaa mahdollisuuksia niin itse kasvualoilla, kuten matkailu, kuin niitä tukevilla aloilla. Lapin haasteena on toisaalta korkea työttömyys mutta myös hupeneva väestö ja osaavan työvoiman puute (ammattibarometri 2017). Tätä taustaa vasten olisi tärkeää, että maakuntaan saapuvista osaavista nuorista ja opiskelijoista mahdollisimman iso osa kotiutuisi ja jäisi Lappiin. Kotiutumisessa työllä ja toimeentulolla on suuri merkitys (Lappalainen 2016).

Myös Lapin kannalta voidaan siis nähdä tärkeinä startup-yritykset, jotka ovat nuorekkaita, ketteriä ja joilla on voimakas kasvupotentiaali. Lahtinen et al. kirjoittavat

“Keskeinen startup-yritysten kasvua selittävä tekijä on yritysten oma kasvuhakuisuus. Uusien, kasvuhakuisten yritysten syntyminen edellyttää kuitenkin uusien aihoiden ja ideoiden syntyä, joista osa jalostuu yritystoiminnaksi. Tämä puolestaan edellyttää uudenlaista tahtotilaa ja ilmapiiriä sekä suotuisaa toimintaympäristöä” (Lahtinen et al. 2016, 11.)

Erilaiset tapahtumat - suurimpana suomalaisena genrensä edustajana Slush - vievät osaltaan eteenpäin startup-kulttuuria. Lappi on alueena inspiroiva ja luonnonvarojen näkökulmasta omaa luokkaansa. Lapissa startupien määrä ja startup-toiminta on kuitenkin ollut vähäisempää, johtuen mm. väestömäärästä ja elinkeinorakenteesta, joka muodostuu vahvan vientipohjaisen teollisuuden lisäksi matkailusta, perinteisistä aloista kuten poronhoidosta ja metsätaloudesta (Lapin Luotsi 2017a). Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) hallinnoimassa, startupeja kartoittavassa Vainu-palvelussa on kirjoittamishetkellä listattuna 2276 yritystä, joista vain kourallinen Lapissa (TEM 2017). Lapin Luotsin (2017a) mukaan lappilaisilla yrityksillä on kuitenkin voimakas kasvuhalu (Lapin Luotsi 2017a). Startup-kulttuurin edistämiseen Lapin ammattikorkeakoulu (Lapin amk) ja Lapin yliopisto (Lay) lähtivät tekemään konkreettista kehittämistyötä ja uuteen yrittäjyyteen ja työelämään valmistavaa valmennusta. Kehittämistyön tueksi perustettiin Startup Lapland -projekti, jossa pilotoitiin lappilaisille korkeakouluopiskelijoille suunnattua startup-valmennusta.

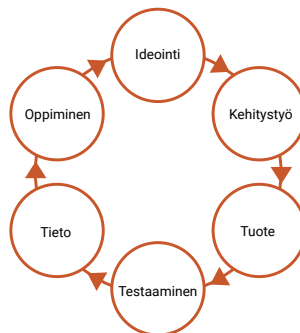
NORTHERN CHALLENGE - RESURSSITEHOKASTA JA KOKEILEVAA KEHITTÄMISTÄ

Startup Lapland -hankkeen toteuttaman Northern Challenge -valmennuksen lähtöajatuksena oli se, että opiskelijat pääsisivät kehittämään mahdollisia liikeideoitaan tai muita tärkeiksi katsomiaan asioita startup-hengessä lean-menetelmiä hyödyntäen. Vaikka startup-yritykset usein Suomessa mielletäänkin nopeaa kasvua ja skaalautuvuutta hakeviksi yrityksiksi, ei Startup Lapland -projektissa lähdetty tiukkaan määrittelyyn vaan sovellettiin Riesin (2012) ajatusta startupin olemuksesta: ”[...] a human

institution designed to create new products and services under conditions of extreme uncertainty.” (Ries 2012, 27) Toisin sanoen, uuden luominen ja epävarmuus ovat asioita, joiden Ries on ajatellut kuvaavan startup-yrityksiä. Tätä johtoaajatusta noudatettiin myös startup-valmennusten aikana eikä valmennuksessa painotettu niinkään teknologioita tai skaalautuvuutta.

Valmennukset järjestettiin keväällä 2016 ja 2017, lean-prosessia hyödyntäen. Lean-prosessi tarkoittaa käytännössä sitä, että kehitettävää tuotetta tai palvelua lähdetään testaamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta virheet voitaisiin korjata tai jopa välttää ennen kuin niistä kasvaa suuria ja kalliita. Valmennuksen teemoja olivat mm. tulevaisuuden nousevat alat ja trendit, asiakastiedon ja palautteen kerääminen, IPR-oikeudet ja idean myyminen. Valmennukseen osallistuvilla oli mahdollisuus käydä Oulun Polar Bear Pitching -tapahtumassa tutustumassa paikallisiin startup-toimijoihin. Valmennukseen osallistuvien opiskelijoiden ideat olivat molemmissa valmennuksissa hyvin erilaisia, mutta suuri osa ideoista kumpusi Lapin alueellisista lähtökohdista ja elinkeinoista. Mm. matkailu- ja palvelualat olivat ideoissa hyvin edustettuina.

Valmennuksessa muodostetut tiimit testasivat ideoita kyselyillä, haastatteluilla ja Internet-pohjaisilla menetelmillä. Osa ideoista päätyi toimiviksi yrityksiksi ja osa jäi pöytälaatikkoon odottamaan toteuttamistaan. Toteutumattomatkin ideat toimivat hyvinä kasvun ja kehittymisen paikkoina, sillä niiden avulla voidaan oppia virheistä ja tutustua kehittämisprosesseihin sekä saada kokemusta tiimityöskentelystä. Tämä puolestaan luo edellytyksiä alueen elinvoimalle ja elinkeinojen vahvistamiselle. Kuviossa 1 kiteytyvät lean-prosessin periaatteet, eli jatkuva kehittäminen ja oppiminen, näin toimintaa ohjataan koko ajan tehokkaasti tietoon perustuen. Prosessissa ei kuitenkaan ole päätepistettä, vaan tuloksena tulisi syntyä toimintaa. Korkeakoulussa valmennusten laajuudella on kuitenkin rajansa, eikä kehittämistä näin ollen voi jatkaa loputtomiin. Startup Lapland-projektissa yhtenä lähtökohtana oli myös verkostoituminen, jotta valmennuksen jälkeen opiskelijoilla olisi tuntuma siitä, mitä muita toimijoita alueella on ja kenen puoleen voi kääntyä, mikäli tarvitsee tukea yrityksen eteenpäin viemiseen.

Kuvio 1. Lean prosessissa on kyse jatkuvasta kehittämisestä ja oppimisesta (Ries 2011, 75).

Valmennukseen osallistuivat keväällä 2017 myös Lapin amkin matkailun kansainvälisen koulutusohjelman (DPT:n) opiskelijat Jenni ja Erika, jotka näkivät valmennuksen alusta asti kiinnostavana. Kumpikin koki työskentelevänsä itseohjautuvasti ja ajatteli jo lähtökohtaisesti yrittäjyyden olevan todella varteenotettava vaihtoehto työuralle. Tähän saattoi vaikuttaa myös se, että molemmilla oli jo työhistoriaa takana. Jennin ja Erikan mukaan opiskelijoiden kiinnostukseen yrittäjyyskursseja kohtaan voi vaikuttaa myös se, että ei vielä tiedetä työnteosta tai tunneta omaa ”työminää.” Suoraan lukiosta tulleelle voi olla haastavaa hahmottaa yrittäjyyskurssin tavoitteita ja kokonaisuus voi vaikuttaa suuremmalta tai vieraammalta kuin oikeastaan onkaan. Näin ollen valmennuksessa on tärkeää painottaa, että kyse on yrittäjyyden harjoittelusta, eikä yrityksen perustaminen ole edellytys valmennukseen osallistumiselle. Valmennukseen osallistuneiden Jennin ja Erikan tausta on vuorotöissä matkailun ja myynnin alalla. Molemmat ovat aktiivisia urheilun harrastajia ja siten aktiivisia persoonia ja kiinnostuneita hyvinvoinnista. Jenni harrastaa Western-ratsastusta ja Erikan tausta on jääkiekon ja joogan harrastajana.

YRITTÄJÄMÄINEN TOIMINTA OSANA TYÖELÄMÄVALMIUKSIA

Northern Challenge -valmennuksissa osallistujat tutustuivat ideointiin, ideoiden kehittämiseen ja kaupallistamiseen monelta kantilta. Valmennusten markkinoinnissa ja niiden sisältökuvauksissa yrittäjyys mainittiin usein vain sivulauseessa (katso esim. Startup Lapland 2017). Käytännön tasolla yrittäjämäinen toiminta ja yrittäjyyden tunteminen olivat kuitenkin vahvasti sisäankirjoitettuna valmennuksissa ja hankkeen toiminnassa. Hankkeen suorana tavoitteena ei ollut uusien yritysten synnyttäminen - tässäkin onnistuttiin - vaan osallistujien yrittäjyyteen liittyvien taitojen tunnistaminen ja vahvistaminen. Myöskään Jennin ja Erikan työhyvinvointiin liittyvä idea ei ole valmennuksen jälkeen saanut konkreettisempia muotoja, mutta yksilötasolla he kokevat tehneensä havaintoja ja valintoja idean mukana tulleiden kysymysten innoittamana ja vaihtaneet esimerkiksi opiskelumuotoa. Valmennuksen kantava ajatus, eli omaan tulevaisuuteen vaikuttaminen ja rohkeus tehdä valintoja on siis opiskelijoiden kohdalla toteutunut.

Kun yrittäjyys ja yrittämiseen liittyvät käytänteet ovat jollakin tasolla tuttuja, on kynnys yrittäjäksi ryhtymiselle hieman matalampi (Nurmi 2004, 47). Monen Lapissa opiskelevan kohdalla yrittäjäksi ryhtyminen voi tuntua siinä hetkessä epätodennäköiseltä. Yrittäjän arjen ymmärtäminen ja yrittäjämäinen toiminta ovat kuitenkin tärkeitä vahvuuksia työelämässä! Lapin yrityskannasta mikroyrityksiä on 94% ja pieniä yrityksiä on 5% (Lapin liitto 2017a). Niille yksittäisen työntekijän palkkaaminen voi olla yrityksen suurin uhka ja mahdollisuus. ”Väärä” rekrytointi voi pahimmillaan olla kohtalokas. Hyvä rekrytointi sen sijaan auttaa yritystä pärjäämään globaaleilla markkinoilla. Pienten yritysten kohdalla hyvän rekrytoinnin määreisiin kuuluu todennäköisesti toimintakentän ymmärtäminen. Tässä nuorella tai opiskelijalla, jolla on ymmärrystä yrittäjyydestä, on kilpailuetu puolellaan. Startup-valmennuksessa

tämä näkökulma tulee esille tiiminrakennusprosessien kautta. Opiskelija oppii tunnistamaan omaa osaamistaan, sekä idean kehittämisen kannalta olennaista osaamista, jota itseltä puuttuu.

Jenni ja Erika: *”Mielestämme valmennukset varmasti laskevat kynnystä ajatella yrittäjyyttä työllistymiskeinona ja innostavan tutkimaan mahdollisia markkinarakoja. Valmennukset tutustuttavat opiskelijan yrittäjän työkalupalettiin ja konkretisoi käytäntöä.”*

TUOREIMMAT IDEAT SYNTYVÄT MUKAVUUSALUEEN ULKOPUOLELLA

Euroopan reunalla sijaitseva Lappi voi toisinaan tuntua olevan syrjässä kaikesta. Emme silti ole syrjässä globaaleilta markkinoilta. Kilpailemme matkailijoista Islannin ja Patagonian kanssa ja kaivosteollisuuden kannattavuus riippuu malmien globaaleista pörssihinnoista. Yritykset eivät voi laskea tulevaisuuttaan sen varaan, että toimitaan niin kuin on toimittu viimeisten kymmenen vuoden aikana. Globaalit ja lokaalit muutokset vaikuttavat myös täällä (katso esim. Valtioneuvoston kanslia 2017). Uusia tuotteita (huom. tuote pitää sisällään niin fyysiset tuotteet kuin esim. erilaiset palvelut) ja brändejä syntyy ja osa vanhoista käy tarpeettomiksi ja niiden markkinat lakkaavat.

Kuten muukin Suomi, Lappi tarvitsee osaavan työvoiman lisäksi jatkuvasti uusia tuote- ja yritysideoita. Globaalit markkinat toimivat periaatteella ”erilaistu tai kuole” (Trout & Hafrén 2003). Kilpailussa parhaiten pärjäävät ne, jotka pystyvät erottaumaan asiakkaiden silmissä. Erilaistuminen voi perustua niin tuotteen tai yrityksen tarinaan, edelläkävijyyteen, ominaisuuksiin, vahvaan mielikuvaan kuin vaikka perinteisiin. Pärjätäkseen markkinoilla, yritysten täytyy keksiä keino erottua kilpailijoistaan, joita riittää. (Trout & Hafrén 2003, 97-206)

Ideat ja innovaatiot eivät synny yksittäisen asiantuntijan tai ideanikkarin yksinäisen puurtamisen tuloksena. Lähes aina ideoiden taustalla on suuri määrä vuorovaikutusta ja yhteistyötä lukuisten ihmisten kanssa. Poimimme ideoita ja vaikutteita jatkuvasti ympäriltämme. Keskustelut, joita käymme, muokkaavat ajatuksiamme. (Malmelin & Poutanen 2017, 100-102) Kun aiemmin uusia ideoita on pyritty kehittämään yritysten tuotekehitysosastoilla, pyritään nykyisin monissa organisaatioissa ottamaan ideointiin mukaan mahdollisimman laaja joukko: työntekijät, asiakkaat, käyttäjät, alihankkijat, ulkopuoliset asiantuntijat, ”kuka vain”. Koska hyvä idea voi syntyä missä tahansa. Yhdistämällä useamman ihmisen tietotaito saadaan ideaan tai ongelmaan laajempi perspektiivi. Myös ratkaisut ja idean kehittäminen tapahtuvat tällöin laajemmassa perspektiivissä. (Weiers 2014, 87-95) Monet aidosti uudet ja innovatiiviset ideat syntyvätkin siellä, missä erilaiset näkökulmat ja osaamiset kohtaavat. Usein tätä ”risteysasemaa” kutsutaan myös mukavuusalueen ulkopuoliseksi tilaksi tai

out of the box -ajatteluksi. Uusitalo nostaa esille innovaattoreiden kykyä yhdistellä asioita (Uusitalo 2013, 15-17). Havainnot ympäristöstä ja erilaisten ideoiden ja asioiden ennakkoluuloton yhdisteleminen ovat lukuisten uusien ideoiden ja innovaatioiden taustalla. Monet menestystarinat ovat syntyneet sellaisten henkilöiden toimesta, jotka eivät ole olleet alan ”virallisia” asiantuntijoita. Esim. Airbnb:n perustajat ovat taustoiltaan teollisen suunnittelun, muotoilun ja tietojenkäsittelyn asiantuntijoita, eivät matkailun asiantuntijoita (Airbnb 2017). Silti, tai ehkä juuri siksi, heidän perustamansa vertaisvuokraamiseen perustuva matkailuyritys on mullistanut majoitustoimintaa globaalisti. Sama ideoiden yhdisteleminen ja ennakkoluuloton lähestyminen näkyy myös Jennin ja Erikan startup-ideassa. Heidän ideansa lähtökohtana oli havainto vuorotyön rasittavuudesta ja kiinnostus parantaa myös vuorotyöläisten työhyvinvointia.

Jenni ja Erika: ”Aluksi havaitsimme, että kaikki hyvinvointiohjelmat perustuu klo 8-16 työrytmin ja näin ollen halusimme miettiä parempaa hyvinvointia myös (kolmi)vuorotyöläiselle (pääsääntöisesti matkailualalla). Aluksi lähdimme liikkeelle sirusta ja lopulta päädyimme konkreettisempaan mobiiliappiin.”

Heidän ideansa oli varteenotettava ja sille oli helppoa nähdä markkinarako. Tämä siitähän huolimatta, että Jenni ja Erika eivät ole työhyvinvoinnin tai terveydenhoidon opiskelijoita tai ammattilaisia tai sovelluskehittäjiä.

Opiskelu ja työelämä eroavat toisistaan monella tavoin. Yksi merkittävistä eroista on toimintaympäristön homogeenisyys. Opinnoissa suurin osa ajasta vietetään saman alan opiskelijoiden kanssa. Oletuksena on, että viimeistään opintojen loppuvaiheessa kaikilla on samat perustaidot ja -valmiudet, kaikki osaavat käyttää samoja alansa perusohjelmistoja ja -työvälineitä ja kaikki osaavat toimia toisten ihmisten kanssa. Ainakin, jos nämä ihmiset ovat saman alan edustajia. Työelämässä tällainen homogeenisyys on harvoin mahdollista tai edes järkevää. Ravintolassa tarvitaan sekä kokkeja, siivoojia että esimiehiä. Jonkun pitäisi lisäksi osata myydä ja markkinoida. Yrityksistä ne, joissa on laaja-alaista, heterogeenistä osaamista, pärjäävät yleensä parhaiten. Northern Challenge -valmennuksen kaltainen toiminta tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuksia kehittää omia tiimityöskentelyn taitojaan ja tunnistaa omaa erityisosaamistaan. Monialaisessa ympäristössä korostuvat eri osaajien taidot. Tällainen ympäristö opettaa myös kommunikointia. Eri alojen opiskelijoiden ja osaajien kanssa toimiessa käsitteiden monitulkintaisuus ja ammattisanastojen kiemurat tuovat omat haasteensa. Kyky yhteisen ymmärryksen luomiseen tulee tarpeeseen myös työelämässä.

Toisinaan monialaisia, luovia kohtaamisia tai aiemmin mainittuja mukavuusalueen ulkopuolisia tiloja syntyy spontaanisti ihmisten kohdatessa. Jotta emme olisi vain näiden satunnaisten kohtaamisten tuottamien innovaatioiden varassa, voimme aktiivisesti edesauttaa uusien ideoiden syntymistä. Opiskelijat kokivat valmennuksen sopivan keveänä ja turvallisenä ympäristönä ideoinnille. Kun valmennuksen suorana tavoitteena ei ollut oman yrityksen perustaminen opiskelijat uskalsivat kokeilla myös

utopistisia suunnitelmia. Lisäksi monialaiset valmennukset toimivat väylänä koha-
tauttaa eritaustaisia opiskelijoita.

Erilaisissa valmennuksissa ei kuitenkaan keskitytä vain uusien ideoiden tuottami-
seen.

Kuten Jenni ja Erika kertovat:

*“Pelkkä idea ei riitä, vaan tulee löytää todellinen tarve. On myös tärkeää ottaa
välillä askelia taaksepäin, katsoa mikä toimii ja mikä ei ja tästä kehittää erilaisia
kokeiluja, esim. Facebook landing page:ja. Puolivalmiillakin voi edetä.”*

Valmennuksissa opitaan, miten potentiaalisia ideoita voi testata ja kehittää kohti
mahdollisia innovaatioita. Lean-menetelmän mukainen ideoiden nopea kehittämi-
nen ja kokeilut auttavat erottamaan hyvät akanoista (Ries, E. 2011.). Kun ideointia ja
ideoiden kehittämistä on kokeillut käytännössä jo opiskelujen ohessa, on prosessi
helppo viedä mukanaan myös työelämään.

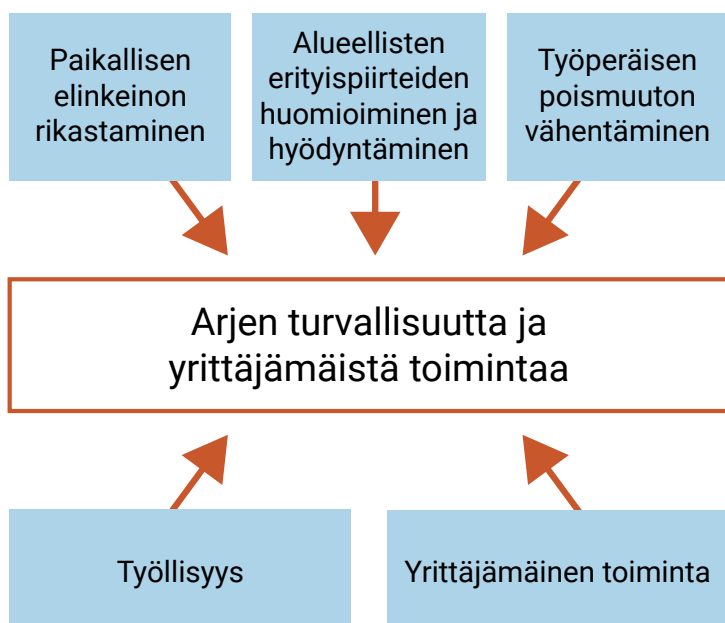
Uudet ideat voivat sekä poikia uusia yrityksiä että auttaa jo olemassa olevia menes-
tymään. Lappilaisten yritysten ja organisaatioiden menestymisen edellytys on osaava
ja innovatiivinen työvoima. Yrittäjämäisesti toimivan ja idearikkaan osajan on help-
po työllistyä myös Lapissa. Työllistyminen on monelle nuorelle ja opiskelijalle Lap-
piin jäämisen edellytys ja syy.

LOPUKSI

Jennin ja Erikan tarinan kautta konkretisoituu se, että startup- ja muilla yrittäjäyys-
valmennuksilla ei pyritä pelkästään siihen, että kaikista opiskelijoista leivotaan yrit-
täjiä. Valmennuksilla pyritään sen sijaan siihen, että opiskelijat tai muut osallistujat
kokevat voivansa omalla toiminnallaan vaikuttamaan sekä omaan että elinympäris-
tön hyvinvointiin. Tarina toimii myös hyvänä esimerkkinä siitä, että ideat voivat
lähteä liikkeelle yllättävistä paikoista. Idea kumpusi Jennin ja Erikan omasta
työtaustasta, kokemuksista ja kiinnostuksenkohteista.

Konkreettisimmillaan valmennuksissa opiskelijat pääsevät luomaan tulevaa työ-
paikkaansa. Valmennuksissa pääsevät kohtaamaan myös erilaiset persoonat ja osaa-
miset, mikä kehittää tiimityötaitoja. Valmennus kasvattaa myös kykyä sietää epävar-
muutta ja rohkaisee kokeilemaan omia siipiä ja verkostoitumaan. Nämä ovat tärkeitä
työelämätaitoja, joita tarvitaan vaikka ei yrittäjän uralle päädyttäisikään.

Hyvinvointi Lapissa edellyttää nuorekasta elinvoimaa, jota poreilee varsinkin op-
pilaitoksissa ja tätä kannattaa ruokkia. Opiskelijoita voidaan kohtaamaan työelämän
haasteita jo opiskeluaikana. Valmennuksessa yhdistyvät käytäntölähtöinen oppimi-
nen ja innostunut ote, joista ei varmasti ole haittaa tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Airbnb 2017. Tietoja. Perustajat. Viitattu 1.11.2017. <https://www.airbnb.fi/about/founders>
- Ammattibarometri 2017. Työllistymisen näkymät eri ammateissa. Lapin ammattibarometri, II / 2017. Viitattu 1.11.2017. <https://www.ammattibarometri.fi/vertailu.asp?maakunta=lappi&vuosi=17ii&kieli=>
- Lahtinen H., Pekkala H., Halme K., Salminen V., Härmälä V., Wiikeri J., Lamminkoski H., Lähde K., Mikkela K., Rouvinen P., Kotiranta A., Pajarinen M., Dalziel M., Barge B., Meade C., Zhao X.. 2016. Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 30/2016. Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 19.9.2017 <http://tietokayttoon.fi/docu-ments/10616/o/Startup-yritysten+kasvun+ajurit+ja+pullonkaulat/31152558-ae58-42ef-9cfo-e2483ec4-5bc1?version=1.0>
- Lapin liitto 2017a. Lapin liitto. Tilastot ja julkaisut. Tilastot.Yritykset. Viitattu 27.10.2017 <http://www.lappi.fi/lapinliitto/212>
- Lapin luotsi 2017. Lapin toimintaympäristö. Elinkeinorakenne. Viitattu 26.10.2017 <http://luotsi.lappi.fi/elinkeinorakenne>.
- Lappalainen, O. 2016. Miksi ja miten tutkia nuorten muuttoliikettä? Sosiologi-verkkolehden numero 2/2016. Viitattu 1.11.2017 <http://www.sosiologi.fi/?p=628>

- Malmelin, N. & Poutanen, P. 2017. Luovuuden idea. Luovuus työelämässä, yhteisöissä ja organisaatioissa. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Nurmi, T. 2004. Yrittäjyyden edistäminen: Yrittäjyyden uusi kuva 2020. Loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Saatavilla verkossa: https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/tutkimus/hankearkisto/kansallinen-ennakointi/Documents/yrjy_loppuraportti.pdf
- Ries, E. 2011. The lean startup. How constant innovation creates radically successful businesses. London: Penguin Group.
- Startup Lapland. 2017. Viitattu 1.11.2017 <http://startuplapland.blogspot.fi/>.
- Tekes 2016. Suomen startup-yrityksistä ajantasainen tieto nyt verkossa. Viitattu 26.10.2017 <https://www.tekes.fi/nyt/uutiset-2016/suomen-start-up--yrityksista-ajantasainen-tieto-nyt-verkossa/>.
- TEM, Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. Viitattu 26.10.2017 <https://dashboard.vainu.io/dashboard/>.
- Tilastokeskus 2018. Viitattu 11.10.2018 https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#v%C3%A4est%C3%B6maakunnittain
- Trout, J. & Hafrén, G. 2003. Erilaistu tai kuole. Selviytyminen tappavan kilpailun aikakautena. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Uusitalo, O. 2013. Innovaation luonteesta. Teoksessa Innovaation alkulähteillä. Toim. Saarnio J. & Hamilo M. Sivut 13-32. Helsinki: Teknologiainfo Teknova Oy.
- Valtioneuvoston kanslia. 2017. Valtioneuvoston yhteiset muutostekijät. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Weiers, G. 2014. Innovation Through Cooperation. The Emergence of an Idea Economy. Cham: Springer.
- YVI 2016. Yrittäjämäinen toimintatapa (entrepreneurial activity, entrepreneurial behavior). Viitattu 26.10.2017 <http://www.yvi.fi/sanakirja/320-yrittajamainen-toimintatapa-entrepreneurial-activity-entrepreneurial-behavior>.

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Liikettä kyliin ja kaupunkeihin – yhteiseen tekemiseen – meillä ja muualla ...arjen turvaa verkostossa!

Lappilaisten tulee nykyoloissa olla valmiita huolehtimaan arjen turvasta – kukaan ei tee sitä meidän puolesta. Tämä tarkoittaa kaikkia ihmisiä – julkisen sektorin toimijoista, elinkeinoelämän ja järjestöjen toimijoihin sekä asukkaisiin. Arjen turva koostuu monien toimijoiden pienistä ja suurista teoista. Vastaavasti Lapin AMKista valmistuneiden tulee olla arkensa turvan tekijöitä, työpaikalla, kotona, mökillä, kaikkialla. Käsillä oleva artikkelikokoelma on tuonut esiin eri näkökulmia arjen turvaan Lapin näkökulmasta.

Lapissa kehitetty arjen turvan toimintamalli vastaa asukkaiden ja Lapissa vierailevien tarpeisiin. Toimintamallin keskeinen ajatus on verkostomainen toimintatapa. Kunnissa tehdään paikallisista tarpeista kumpuavia palvelukokonaisuuksia kokoomalla paikallisia ja alueellisia verkostoja yhteen. Tavoitteena on samalla ottaa ensimmäisiä askelia kohti tulevaisuuden kunnan ja maakunnan verkostomaista toimintakulttuuria, jossa kunta tai maakunta ei välttämättä itse toteuta palveluita. Toimintakulttuuria, joka mahdollistaa julkisten, yksityisten, järjestöjen ja kuntalaisten yhteisen tekemisen paikallisen hyvinvoinnin, turvallisuuden, elinvoiman ja työllisyyden edistämiseksi. Arjen turvallisuus on hyvin laaja-alainen käsite. Se kattaa paitsi työllisyyden ja eri palvelujen saatavuuden, myös esimerkiksi kestävän kehityksen sosiaaliset ja ympäristölliset näkökulmat.

Hyvinvointialan kannalta arjen turvallisuus on laaja ja tärkeä käsite. Lapin AMKin osalta arjen turvaa tehdään esimerkiksi sosiaalialan, vanhustyön ja fysioterapian alalla, mutta myös matkailualan yritys yhteistyössä. Tärkeäksi on noussut sosiaalisesti kestävän talouden kehittäminen ja ”Lapin malli” siinä. Tästä on rakennettu myös Euroopan unionin älykkään erikoistumisen alustalle¹ kansainvälinen verkosto, jossa harvaan asuttujen alueiden kesken vaihdetaan tietoja ja kehitetään omaa aluetta.

Arjen turvan toimintamallia on rakennettu vuodesta 2007 lähtien laaja-alaisessa yhteistyössä paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Arjen turvan malli on ollut koko ajan niin sisäisen turvallisuuden, maaseudun kehittämisen, hyvinvoinnin kun resurssien hallinnan ja verkostojohtamisen yhtäaikaista kehittämistä. Vuonna 2013 arjen turvan toimintamalli palkittiin Euroopan parhaana alueellisena toimintamal-

1. <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/social-economy>

lina haettaessa ratkaisuja Euroopan taloudellisen kriisin selättämiseen. Euroopan julkishallinnon instituutti EIPA myönsi EPSA 2013 (European Public Sector Award) palkinnon, koska arjen turvan malli vastaa yhtä aikaa harvaan asutun maaseudun ja ihmisten hyvinvoinnin haasteisiin rikkomalla poikkihallinnollista ja sektorimaista siilomentaliteettiä. EIPAn mukaan malli on hyödynnettävissä monilla alueilla Euroopassa (vrt. Julia Bossen artikkeli tässä kirjassa).

Tällä hetkellä Manner-Suomen maaseutuohjelma rahoittaa Lapin liiton hallinnoimaa Maaseudun arjen palveluverkosto -hanketta, jonka tehtävänä on levittää arjen turvan toimintamallia Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa. Kuntia on nyt mukana 35. Maaseudun arjen palveluverkosto -hankkeen tukena on kaksi rinnakkais-hanketta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) hallinnoiman SOIHTU –arviointitutkimushankkeen (2017-2019) tavoitteena on tuoda esille arjen turvan mallin taloudellinen hyöty kunnille ja vaikutukset kuntalaisten koettuun hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Arjen turvan kansainvälistä hanketta (Arjen turvallisuuden kansainvälinen yhteistyö, EAKR) on toteutettu Maaseudun arjen palveluverkosto -hankkeen rinnalla kahden vuoden ajan vuosina 2016-2018. Mukana on yhteistyö-alueita siis paitsi eri puolilta Pohjois-Suomea, myös eri puolilta Eurooppaa. Työn hui-pentuma on pienyrittäjyyden ja osuuskuntatoiminnan social economy- pilotti Euroopan unionin S3-alustalle.

EAKR-hankkeen mahdollistamassa Arjen turvan yritysklusterissa on noin kaksikymmentä arjen turvallisuuden yritystä. Ne edustavat eri toimialoja kuten hyvinvointi, matkailu, puhtaanapito, hoiva-ala tai tekniset sovellukset. Useat näistä yrityksistä ovat monialayrityksiä ja pk-yrityksiä. Hanke toimii osana Lapin maakunnallista arjen turvan kehittämistyötä. Pilottialueita ovat Meri-Lappi ja Itä-Lappi, joissa on kokeiltu käytänteitä ja joiden toimijoita on laaja-alaisesti haastateltu hankkeen innovaatioalustaan. Toimenpiteet on tiiviisti integroitu Lapin ammattikorkeakoulun eri alojen opetukseen.

Keskeiseksi yhteistyön teemaksi arjen turvaa työssä ovat nousseet osallisuus, palvelut ja elinkeinot. Käytännössä se tarkoittaa kylien ja harvaan asuttujen alueiden aktivointia, työllisyyttä, ikäihmisten palveluita, palvelujen saatavuutta kaikille sekä vastaamista kriittisiin globalisaation haasteisiin. Arjen turvan kansainvälinen verkosto perustuu mukana olevien julkisten ja yksityisten toimijoiden sekä 3. sektorin tarpeisiin. Jotta yhteistyöhön ryhdytään, pitää aiheen olla Lapin kannalta perusteltu, mukana nykyisissä tai tulevaisuuden EU-ohjelmissa ja sen täytyy olla kiinnostava verkostokumppanien kannalta. Yhteistyöalustana arjen turvaa -verkosto palvelee silloin parhaiten Lappia.

Yrittäjä Seppo Kairala, Kairalan Kievari Oy:

”Hankeyhteistyö on ollut Kairalan Kievarille myönteinen kokemus. Olemme päässeet puhumaan toisten yrittäjien kanssa ja kehittäneet toimintaamme hankkeessa. Hanke on myös avannut silmiä uusiin ideoihin”.

Manchesterin alueesta tuli kansainvälisestä verkostosta tärkeä verrokkialue Lapille, koska siellä ratkaistaan yhteistyöllä sosiaalisia ongelmia. Manchesterissa on myös lanseerattu paikallinen vaikuttavuus hyvinvointipalveluihin sekä hyvinvoinnin määrälliset indikaattorit. Nämä toimet tukevat 3. sektorin ja pk-yrityssektorin mahdollisuuksia tarjota arjen turvan palveluja. Tästä arjen turvan yhteistyöhön on lanseerattu ns. Manchesterin malli Lappiin, joka tarjoaa oppia myös Lapin arjen turvan kehittämiseen. Aihetta esitellään kansainvälisessä arjen turvan seminaarissa lokakuussa 2018. Sitä ennen aihe puhutti Lapissa järjestettävässä European Social Economy Regions 2018 seminaarissa 18.6.2018 sekä Manchesterin henkilökuntavaihdon yhteydessä:

Yhteiskunnallisen yrittäjyyden yksikön johtaja Kevin Kane Manchesterista (Salfordin yliopisto): ”

Yhteistyö on ollut todella hienoa, avointa, mielenkiintoista ja tarjonnut meille Manchesterissa suomalaisen näkökulman tehdä asioita. Tämä on haastanut meidän ”anglosaksista” ajattelutapaa joka on meille tärkeä oppimiskokemus”.

Arjen turvan yhteistyö jatkuu alueellisena ja kansainvälisenä yhteistyönä harva-alueella ja kansallisesti, lisäksi kansainvälisesti EU-verkostossa Lappi-Manchester yhteistyönä sekä Barentsin alueella. Hankesalkussa on useita tärkeitä toimenpiteitä, joilla yhteistyötä viedään jatkossa eteenpäin. Yhteistyössä on päädytty kehittämään myös arjen turvan teeman koulutusta laaja-alaisesti Lapin ammattikorkeakoulussa. Sitä kautta Lapin AMK vastaa alueen tarpeisiin arjen turvan päivittäisessä työssä. Tätä tukee myös Sisäisen turvallisuuden strategia (2017):

”Hyödynnetään testattujen hyvien käytäntöjen, kuten Lapin turvallisuusverkoston ja Pirkanmaan turvallisuusklusterin, toimintamalleja. Yhteistyöverkostojen kautta luodaan alueellisia tiedonvaihdon ja ongelmanratkaisun verkostoja viranomaisten, yritysten, oppilaitosten ja järjestöjen välillä sekä edistetään uusien turvallisuutta parantavien tuotteiden ja palveluiden syntyä”

LÄHTEET

Euroopan unionin sosiaalisesti kestävä talouden S3-sivusto <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/social-economy> Katsottu 1.11.2018

Hyvä elämä, turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkko.pdf> Katsottu 1.11.2018

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

LAPIN LIITTO

Kirjoittajat

MA in European Studies Julia Bosse

on julkisen sektorin innovaatioiden tutkija Euroopan julkishallinnon instituutissa EIPA:ssa

VTM Ari Evwaraye

on Sisäministeriön strategiapäällikkö, vastuualueena strateginen ohjaus ja kehittäminen

YTM Anu Harju-Myllyaho

työskentelee projektipäällikkönä Lapin ammattikorkeakoulussa

FM Sisko Häikiö

työskentelee lehtorina Lapin ammattikorkeakoulussa

KM Leena Inkeröinen

työskentelee suunnittelijana Lapin ammattikorkeakoulussa

FM Ulla Kangasniemi

työskentelee lehtorina Lapin ammattikorkeakoulussa

FM Kenneth Karlsson

on opetuspäällikkö Lapin ammattikorkeakoulussa.

KT Seppo Kilpiäinen

työskentelee tutkija-opettajana Lapin ammattikorkeakoulussa

MBA Marlene Kohllechner-Autto

työskentelee projektipäällikkönä Lapin ammattikorkeakoulussa

TM Elisa Lahti

työskentelee projektikoordinaattorina Lapin ammattikorkeakoulussa

KT Eila Linna
on TKI-päällikkö Lapin ammattikorkeakoulussa

YTM Timo Marttala
työskentelee lehtorina Lapin ammattikorkeakoulussa

YTM Niko Niemisalo
työskentelee projektipäällikkönä Lapin ammattikorkeakoulussa

KM Petri Niska
työskentelee yhteyspäällikkönä Liikenneturvassa

TM Sari Nisula
työskentelee projektisuunnittelijana Lapin ammattikorkeakoulussa

Sosionomi YAMK Marko Palmgren
työskentelee verkostojohtajana Lapin liitossa

LitM Petteri Pohja
työskentelee lehtorina Lapin ammattikorkeakoulussa

YTM Jenni Pyhäjärvi
työskentelee lehtorina Lapin ammattikorkeakoulussa

YTM Pasi Satokangas
työskentelee projektisuunnittelijana Lapin ammattikorkeakoulussa

FM Tuija Syväjärvi
työskentelee lehtorina Lapin ammattikorkeakoulussa

KM Tarja Tammia
työskentelee opetuspäällikkönä Lapin ammattikorkeakoulussa

HTT Reijo Tolppi
on Lapin ammattikorkeakoulun vararehtori

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Lifelong
Learning
Programme

LAPIN LIITTO

LAPIN AMK
Lapland University of Applied Sciences

Käsillä oleva kirja Arjen turvaa Lapissa: Osallisuus, palvelut ja elinkeinot (2018) on Lapin ammattikorkeakoulun strategiatyön tulos. Teksteissä tuodaan esille ajankohtaisia näkökulmia ja kehittämisteemoja, joita arjen turvaan liittyy. Kirja perustuu ammattikorkeakoulun perustehtäviin eli korkeatasoiseen opetukseen sekä innovatiiviseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Artikkeleita laadittaessa on pyritty korostamaan aihealueen yhteistyötä ja kumppanuuksia.

Lapin arjen turvan toimintamalli valittiin eurooppalaiseksi hyväksi käytän-
teeksi vuonna 2013 (EPSA 2013, Regional Level Award).

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Lifelong
Learning
Programme

LAPIN LIITTO

LAPIN AMK

Lapland University of Applied Sciences

www.lapinamk.fi

ISBN 978-952-316-250-1